

Utfordringsnotat Volda kommune

2015

Utfordringsnotatet knytt til kommuneplanen for Volda kommune inneheld ein gjennomgang av samfunnsutviklinga i Volda og peikar på utfordringar for kommunen i planperioden. Utfordringsnotatet skal sjåast på som eit grunnlagsdokument for det vidare arbeidet med kommuneplanen.

Utviklingstrekk
og utfordringar
i Volda

1 FORORD

Dette utfordringsnotatet er meint som grunnlag for debatt og politiske prioriteringar for vidare utvikling av Volda. Notatet skal leggest til grunn for arbeidet med kommuneplanen for Volda kommune.

Notatet har til hensikt å gje oppdatert, tilrettelagt og lett tilgjengeleg informasjon om Volda kommune, og å peike på kvalitetar og utfordringar. Notatet inneheld også nasjonale og regionale føringar som skal ligge til grunn for kommuneplanarbeidet. Notatet kan sjåast på som eit oppslagsverk, og inneheld relevante statistikkar og tal. Kjeldene er satt opp etter kvart avsnitt. Ein fullstendig kjeldeliste er sett opp til slutt i dokumentet.

Notatet baserar seg på utfordringsnotatet knytt til Kommunal planstrategi 2012–2015, datert 4.5.2012, men er oppdatert med nye tal og data.

1.1 Prosess og medverknad

Alle avdelingsleiarane i Volda kommune fekk utfordringsnotatet knytt til Kommunal planstrategi 2012–2015, og vart bedd om å oppdatere informasjonen knytt til sine fagfelt. Nye utviklingstrekk og endra føresetnader vart lagt til, statistikkar og tal vart oppdatert og utdaterte opplysningar vart lukt ut. Avdelingsleiarane, barnerepresentant, eldrerådet, folkehelsekoordinator, kommuneoverlegen, NAV, rådmann, råd for likestilling av funksjonshemma, ungdomsrådet og fleire i administrasjonen har fått notatet til høyring og supplert med tekst og kvalitetssikring.

2 Innhald

1	FORORD	2
1.1	Prosess og medverknad.....	2
3	NASJONALE OG REGIONALE FØRINGAR.....	8
3.1	Nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging	8
3.1.1	Andre nasjonale føringar	8
3.2	Regionale forventningar og føresetnader	9
3.2.1	Regional planstrategi 2012–2016.....	9
3.2.2	Fylkesplan for Møre og Romsdal 2013–2016.....	9
3.2.3	Andre regionale føringar	10
3.2.4	Lokale planar og føringar.....	10
4	Status og utfordringar i Volda	13
4.1	Befolkningsutvikling	13
4.1.1	Fleire eldre.....	13
4.1.2	Fleire menn enn kvinner.....	14
4.1.3	Fødselstal.....	16
4.1.4	Innvandring.....	16
4.1.5	Flyttmønster	18
4.1.6	Unge og flytte- og bumønster	18
4.2	Bustad, hushald og sentralisering	19
4.2.1	Hushald.....	19
4.2.2	Bustadbygging i Volda	20
4.2.3	Bustadpris.....	21
4.2.4	Kommunale bustadar	22
4.2.5	Studentbustadar og utleigemoglegheiter i Volda	23
4.2.6	Utvikling og tilrettelegging av bustadareal.....	23
4.3	Volda i regionen	24
4.3.1	Regionalt knutepunkt.....	24
4.3.2	Regionalt samarbeid.....	25
4.3.3	Lokalt samarbeid	25
4.3.4	Kommunereform.....	25
4.4	Utviklingstrekk i næringslivet	26
4.4.1	Tilrettelegging for næringsetablering.....	27

4.4.2	Sysselsette etter næring og sektor	27
4.4.3	Kompetansearbeidsplassar	29
4.4.4	Næringsattraktivitet	30
4.4.5	Besøksattraktivitet	30
4.4.6	Volda som handelsstad	31
4.5	Arbeidskraft og kompetanse	32
4.5.1	Arbeidsløyse	32
4.5.2	Innvandrarar og arbeid.....	32
4.5.3	Arbeidsplassdekning og pendling.....	33
4.5.4	Sjukefråvær og uføre	34
4.5.5	Arbeid og folkehelse.....	34
4.5.6	Utdanning og unge	34
4.6	Forskjellige næringar i Volda og regionen.....	35
4.6.1	Jordbruk.....	35
4.6.2	Skogproduksjon	37
4.6.3	Fiskeri- og havbruksnæringa	37
4.6.4	Industri	38
4.6.5	Reiseliv.....	38
4.6.6	Servicenæringa	38
4.6.7	Handel	38
4.6.8	Sjukehuset	40
4.6.9	Volda vidaregåande skule, Høgskulen i Volda, studiebygdA og Møreforskning	40
4.6.10	Sunnmøre kulturnæringshage.....	41
4.6.11	Volda næringsforum.....	41
4.6.12	Søre Sunnmøre Tingrett	41
4.6.13	Offentleg verksemd	42
4.7	Samferdsel og infrastruktur.....	42
4.7.1	Nokre nøkkeltal	42
4.7.2	Utviklingstrekk samferdsel i Møre og Romsdal.....	42
4.7.3	Eiksundsambandet og andre hovudferdselårer	43
4.7.4	Sentrumsutvikling og infrastruktur	43
4.7.5	Kollektivtrafikk.....	43
4.7.6	Gang- og sykkelveg.....	44
4.7.7	Elbilar og ladepunkt.....	44

4.7.8	Næringslivet og transport.....	45
4.8	Kultur, idrett og friluftsliv	45
4.8.1	Kultur	45
4.8.2	Kulturtilbod i Volda.....	46
4.8.3	Bibliotek.....	46
4.8.4	Forventningar til kulturtilbodet.....	47
4.8.5	Friluftsliv	47
4.8.6	Idrett.....	48
4.9	Barn, unge og oppvekst.....	50
4.9.1	Helsestasjon, barnehage og skule	50
4.9.2	Barnevern	52
4.9.3	NAV.....	52
4.10	Levekår og livskvalitet	53
4.10.1	Livskvalitet	53
4.10.2	Sosialhjelp og stønad.....	53
4.10.3	Uførepensjon.....	53
4.10.4	Pleie og omsorgstenester	54
4.10.5	Sjukefråvær	54
4.10.6	Behov for hjelp	54
4.11	Helse.....	55
4.11.1	Helsetilstand og sosiale skilnadar.....	55
4.11.2	Folkehelselova og tiltak i Volda	56
4.11.3	Volda som "Sunn kommune"	57
4.11.4	Miljøkvalitet.....	58
4.11.5	Samhandlingsreforma	58
4.12	Universell utforming.....	61
4.12.1	UU i kommunale bygningar og anlegg	62
4.13	Klima og miljø	62
4.13.1	Klimaendringar	62
4.13.2	Klimaplanar.....	63
4.13.3	Energi.....	63
4.13.4	Avfall.....	64
4.13.5	Truga og framande artar	64

4.14	Samfunnstryggleik og beredskap	64
4.14.1	Brann	65
4.14.2	Fjellskred, flom og havnivå	65
4.14.3	Kriseberedskap	65
4.14.4	Kriminalitet	65
4.14.5	Miljørisiko	66
4.14.6	Trafikkulykker og trafikktrygging	66
4.15	Arealforvaltning og tettstadsutvikling	66
4.15.1	Volda tettstad	67
4.16	Pressa arealforvaltningstypar i Volda	68
4.16.1	Landbruk	68
4.16.2	Natur, kulturlandskap og kulturminne	68
4.16.3	Friluftsområde	70
4.16.4	Kystsona	70
4.16.5	Grøne lunger og grønstruktur	71
4.16.6	Gravplassar	71
4.16.7	Massedeponi	71
5	Status og utfordringar – Volda kommune som organisasjon	72
5.1	Generelt	72
5.2	Økonomi	72
5.3	Hovudutfordringar i organisasjonen	72
5.3.1	Leiing og strategisk utvikling	72
5.3.2	Struktur	73
5.3.3	Kapasitet	73
5.3.4	Kompetanse	74
5.3.5	Innovasjon	74
5.3.6	Medverknad og forventningar til tenestetilbodet.	74
5.3.7	Kommunereform	75
6	Kvalitetar og utfordringar	76
6.1	Kvalitetar	76
6.2	Utfordringar	77
6.2.1	Andre utredningar	79
7	Vegen vidare – planprogrammet	80
7.1	Tema i planstrategien	80

7.2	Innspeil frå administrasjonen.....	81
8	Kjelder	83

3 NASJONALE OG REGIONALE FØRINGAR

3.1 Nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging

I følgje Plan- og bygningsloven skal planlegging bidra til å samordne statlige, regionale og kommunale oppgåver (PBL §1.1). For å fremme ein berekraftig utvikling skal Kongen kvart fjerde år utarbeide eit dokument med nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging (PBL § 6-1). Dei nasjonale forventningane skal peke på oppgåver og interesser som regjeringa meiner det er viktig at fylkeskommunane og kommunane fokuserer på i planlegginga i den kommande perioden for å bidra til gjennomføring av gjeldande nasjonal politikk. Forventningane skal leggest til grunn for utarbeiding av planar i fylka og kommunane.

Dokumentet "Nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging" vart vedteken ved kongelig resolusjon 12. juni 2015.

Med utgangspunkt i at dei nasjonale forventningane skal bidra til ei planlegging som fremjar berekraftig utvikling, fokuserer dei nasjonale forventningane på følgjande tema:

- Gode og effektive planprosessar
- Berekraftig areal- og samfunnsutvikling
- Attraktive og klimavennlege by- og tettstadsområde

3.1.1 Andre nasjonale føringar

Lover og retningslinjer legg føringar for kommunal planlegging. Sentrale lover og retningslinjer er:

- Lov om folkehelsearbeid (folkehelseloven).
- Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven).
- Lov om friluftslivet (friluftsloven).
- Lov om jord (jordlova).
- Lov om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret (sivilbeskyttelsesloven).
- Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. (helse- og omsorgstjenesteloven).
- Lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom (konsesjonsloven) mv.
- Lov om kulturminner (kulturminneloven).
- Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven).
- Lov om skogbruk (skogbrukslova).
- Lov om vassdrag og grunnvann (vannressursloven).
- Lov om vern mot forurensningar og om avfall (forurensningsloven).

- Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand. St.meld. nr. 26 (2006–2007).
- Rikspolitiske retningslinjer for verna vassdrag.
- Rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planleggingen.
- Rikspolitiske retningslinjer for universell utforming
- Statlige planretningslinjer for differensiert forvaltning av strandsonen langs sjøen (Kgl.res. av

25. mars 2011).

- Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging (Kgl. res. av 26.09 2014).
- Forskrift om rikspolitisk bestemmelse for kjøpesentre (FOR 2008-06-27 nr 742).
- Forskrift om konsekvensutretninger for planer etter plan- og bygningsloven (FOR 2014-12-19-1726).
- Kommunereformen – nye oppgaver til større kommuner. Meld. St. 14 (2014–2015).
- Landbruks- og matpolitikken – Velkommen til bords. Meld. St. 9 (2011–2012).
- Nasjonal jordvernstrategi (Prop. 127 S (2014–2015)).
- Retningslinje for behandling av støy i arealplanlegging (T-1442/2012).

3.2 Regionale forventningar og føresetnader

3.2.1 Regional planstrategi 2012–2016

Regional planstrategi 2012–2016 for Møre og Romsdal fylke vart vedteken i april 2012.

”Planstrategien har søkjelys på attraktivitet og framtidig bu- og blilyst. Breidde og variasjon i arbeidsmarknaden, offentlege tenester av høg kvalitet, eit mangfaldig kultur- og fritidstilbod, gode handels- og sørvistilbod og effektive kommunikasjonar er difor sentrale satsingsområde i komande planperiode” (Regional planstrategi 2012-2016, s. 3).

Den regionale planstrategien har gitt omgrepet *attraktivitet* ein sentral plass og sett søkjelys på tre område som fylkeskommunen trur vil vere med å styrkje fylket sine føresetnader for framtidig vekst og utvikling og som dei ynskjer å prioritere i perioden 2012–2016.

Fylkeskommunens tre nøkkelomgrep:

- Folk
- Næring
- Trivsel

Fylkeskommunen rår kommunane til å lyfte fram desse satsingsområda i sitt vidare planarbeid. Vidare tilrår dei at folkehelse, universell utforming, klima og miljø, samfunnstryggleik og kultur- og naturverdiar blir sentrale gjennomgåande perspektiv i den samla kommunale planlegginga.

3.2.2 Fylkesplan for Møre og Romsdal 2013–2016

Fylkesplan for Møre og Romsdal 2013–2016 vart vedteken av Fylkestinget 11. desember 2012.

Fylkesplanen har til hensikt å gje eit prioriterings- og avgjerdsgrunnlag for mellom anna kommunane i fylket, i spørsmål knytt til samfunnsutvikling. Fylkesplan 2013–2016 har fire satsingsområde og seks gjennomgåande perspektiv. Perspektiva skal medverke til heilskapleg planlegging og arbeid på tvers av satsingsområde og sektorar.

Dei fire satsingsområde:

- Kultur
- Kompetanse
- Verdiskaping
- Samferdsel

Dei seks gjennomgåande perspektiva:

- Barn og unge
- Universell utforming
- Folkehelse
- Likestilling og inkludering
- Internasjonalisering
- Miljø og klima

3.2.3 Andre regionale føringar

- Regional delplan for folkehelse 2014–2017.
Vedteken av Fylkestinget 10. desember 2013. T-78/13.
- Fylkesdelplan for inngrepsfrie naturområde.
Vedteken av Fylkestinget 10. april 2000. T-11/00.
- Regional delplan tannhelse.
Vedteken av Fylkestinget 15. oktober 2013. T-59/13.
- Regional delplan for attraktive byar og tettstader.
Vedteken av Fylkestinget 15. juni 2015. T-32/15.
- Regional delplan for kulturminner av regional og nasjonal verdi.
Vedteken av Fylkestinget 15. juni 2015. T-33/15.
- Regional plan for vassforvaltning for Møre- og Romsdal vassregion 2015–2021.
Ute til høyring og offentlig ettersyn.
- Regional delplan for klima og energi 2014–2020.
Planprogram ute til høyring og offentlig ettersyn.
- Regional delplan for samfunnstryggleik og beredskap.
Planprogram ute til høyring og offentlig ettersyn. U-67/12.

3.2.4 Lokale planar og føringar

- Kommuneplanen
 - o Volda mot år 2000, Kommuneplan 1989–2000 (arealdelen)
 - o Kommuneplan 1996–2008, Langsiktig del (samfunnsdelen)

Samfunnsdelen inneheld omtale av status, utviklingstrekk og utfordringar innanfor:

- Volda som helse- og miljøkommune
- Naturgrunnlaget
- Folketalsutvikling
- Busetjingsmønster/Offentleg service
- Sosiale og kulturelle tilhøve
- Næringsliv og sysselsetjing
- Kommunikasjonar og samferdsel
- Organisasjon og administrasjon
- Kommunal økonomi

For kvart av dei ni tema er det definert hovudmål og retningslinjer kommunen skal arbeide mot og etter.

- Godkjente kommunedelplanar:
 - KDP for Berknes/Lid
 - KDP for Bjørkedalen 2003–2006
 - KDP for Dalsbygda
 - KDP for Dravlaus
 - KDP for Folkestad og Folkestaldalen 2008–2012
 - KDP Fyrde/Aurstad
 - Kommunedelplan for Grøndalen
 - KDP for Hjartåbygda/Aldalen
 - KDP for Høydal
 - KDP for Kystsona 2003–2006
 - Kommunedelplan for Selvika/Skjeret
 - KDP for Steinsvik og Åmelfot
 - KDP for Straumshamn
 - KDP for Ulvestadbygda
 - KDP for Volda sentrum – inkludert Mork/Furene og Vikebygda
 - KDP E39 Volda–Furene (ikkje vedteken)

- Tematiske kommunedelplanar:
 - Omsorgsplan 2014–2017
 - Klimaplan for Volda kommune 2010–2020
 - KDP Fysisk aktivitet og anlegg for idrett, friluftsliv og nærmiljøtiltak 2014–2018
 - Kommunedelplan for trafikktrygging i Volda kommune 2013–2016
 - Bustadsosial handlingsplan 2010–2014
 - Rehabiliteringsplan 2005–2009
 - Barnehageplan for Volda kommune 2003–2007

- Andre fagplanar:
 - o Handlingsprogram for busetjing og integrering av flyktningar 2012–2014
 - o Handlingsplan mot vald i nære relasjonar
 - o Hovudplan Avfallsplan 2000–2003
 - o Lønnspolitisk plan for Volda kommune
 - o Pandemiplan
 - o Plan for kriseleiinga i kommunen
 - o Rusmiddelpolitisk handlingsplan 2012–2016
 - o Smittevernplan
 - o Tiltaksplan for psykisk helse i Volda kommune 2007–2010
 - o Interne sektorplanar

- Andre relevante dokument:
 - o Attraktivitetsanalyse Ørsta og Volda. Befolkningsutvikling, næringsutvikling og scenarier.
 - o Byregionen Volda-Ørsta. Utfordringar og moglegheiter for regional utvikling og attraktivitet.
 - o Frivilligmelding
 - o Grunnlagsdokumentet for Sunne kommuner – WHO`s norske nettverk
 - o Hovudnett for sykkel i Volda og Ørsta med tiltaksplan
 - o Kommunal planstrategi for Volda kommune 2012–2015
 - o Tettstadsanalyse Volda sentrum
 - o Utfordringsnotatet knytt til Kommunal planstrategi 2012–2015

Kjeldelista til slutt i dokumentet inneheld ei fullstendig oversikt over nytta rapportar, dokument og kjelder.

4 Status og utfordringar i Volda

4.1 Befolkningsutvikling

Volda har, lik landet elles, hatt ei befolkningsvekst dei siste åra. I 2014 var det 8 909 innbyggjarar i Volda kommune. I tillegg er det til ei kvar tid busett ca. 1500–2000 studentar i Volda. Mange av studentane meldar ikkje flytting, og er dermed ikkje tatt med i mange av statistikkane for kommunen.

Volda kommune har hatt ei relativ folkevekst på 6,4 % i perioden 2004–2014, dette tilsvarer gjennomsnittleg vekst i Møre og Romsdal (6,9 %). For landet har folketalet auka med 11,6 % i same periode. I følge Statistisk sentralbyrås (SSB) mellomalternativ (MMMM) vil folketalet i Volda fortsette å stige framover, sjå Tabell 1. I 2030 spår dei at det vil vere 1590 fleire innbyggjarar i Volda, det vil seie i alt 10 498 innbyggjarar.

Folketal og framskrive folketal (MMMM) fordelt på aldersgrupper

	2014	2020	2025	2030	2040
0 år	87	+ 30	+ 31	+ 31	+ 28
1–5 år	517	+ 75	+ 129	+ 133	+ 118
6–12 år	776	+ 21	+ 71	+ 173	+ 175
13–15 år	332	+ 24	+ 17	+ 48	+ 91
16–19 år	538	- 70	- 24	- 65	+ 44
20–66 år	5308	+ 339	+ 503	+ 683	+ 966
67–79 år	880	+ 231	+ 341	+ 386	+ 483
80+	471	- 16	+ 59	+ 201	+ 390
Totalt endring		+ 634	+ 1127	+ 1590	+ 2295
Totalt folketal	8909	9543	10036	10498	11204

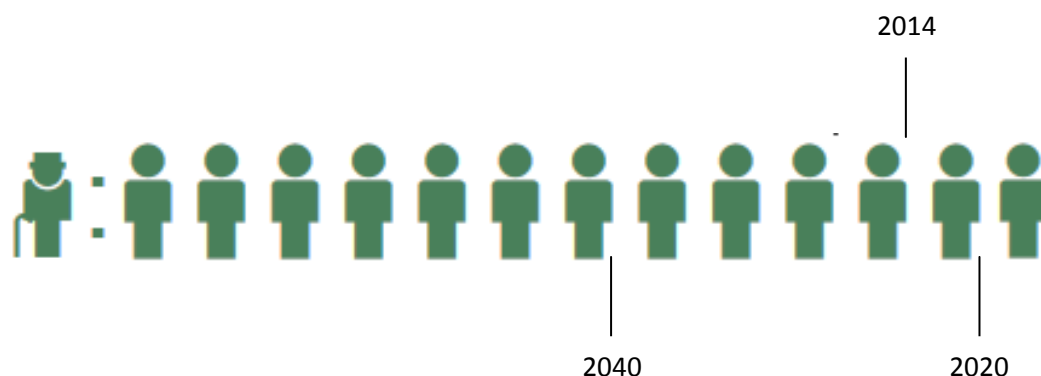
Tabell 1: Framskrive folketal Volda kommune, etter mellomalternativet (SSB tabell 10213).

Tabell 1 viser framskrive folketal fordelt på "funksjonelle aldersgrupper". Fordelinga i dei funksjonelle aldersgruppa gjer det enkelt å sjå kor mange til dømes barnehagebarn, barneskulebarn og ungdomsskuleelevar vi kan forvente å få i Volda dei neste åra. Dei ulike aldersgruppene har forskjellige krav og forventningar til kommunale tenester.

4.1.1 Fleire eldre

I følge framskrivningane til SSB vil gruppa eldre (70 år eller meir) doubles dei neste 30 åra, på landsbasis. Det er ein konsekvens av at dei store etterkrigskulla blir eldre, samtidig som levealderen aukar. I Volda er det venta at 20 % av befolkninga er over 67 år i 2040 (tilsvarande 15 % i 2014). Dette vil påverke fleire av kommunen sine tilbod og tenester; til dømes helse, pleie og omsorg, kultur- og fritidsaktivitetar og økonomi. Utviklinga vil også få konsekvensar for kommunen sin bustadpolitikk.

Innbyggjarar i arbeidsfør alder (20–66 år) per innbyggjarar 80 år og over, Volda kommune.

År	Innbyggjarar 20–66 år per innbyggjar 80 år og oppover
2014	11,3
2020	12,4
2040	7,3

Tabell 2: Forventa innbyggjarar i arbeidsfør alder per innbyggjarar over 80 år (nykommune.no).

Tabell 2 viser ein reduksjon i forholdstalet mellom dei to aldersgruppa; frå 11,3 i 2014 til 7,3 i 2040. Det betyr at det blir færre innbyggjarar i yrkesaktiv alder for kvar innbyggjar 80 år og over.

Kjelder:

(nykommune.no)

(Tønnesen, Syse, & Aase, 2014)

4.1.2 Fleire menn enn kvinner

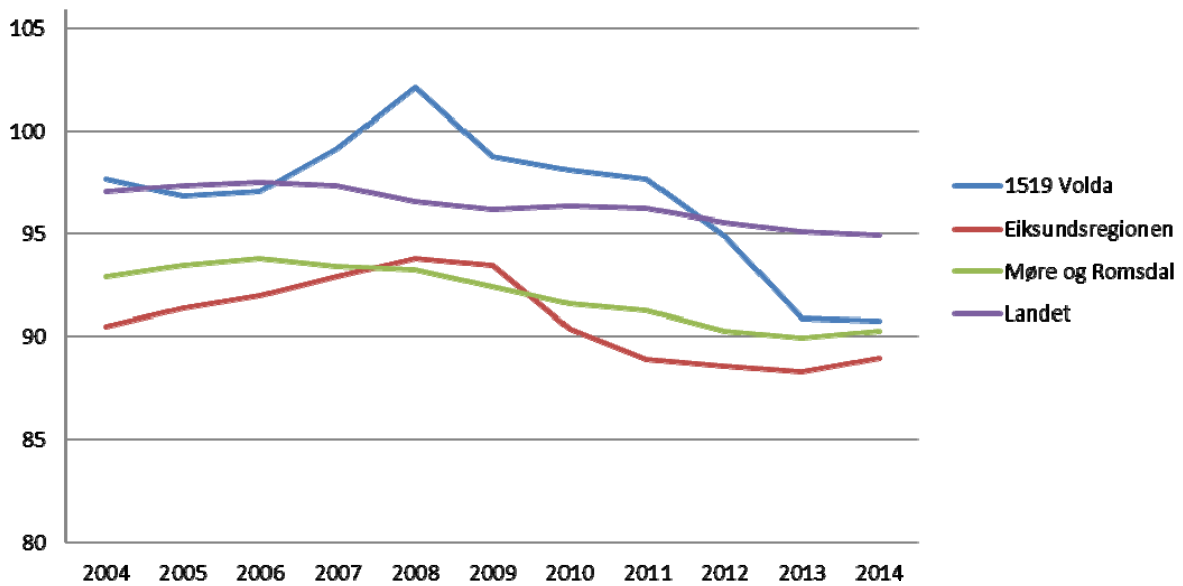
Kvinner per 100 menn, 20–39 år

Volda	90,7
Eiksundregionen	88,9
Møre- og Romsdal	90,2
Noreg	95,0

Tabell 3: per 100 menn, 20–39 år (2014) (SSB tabell 07459).

I 2014 var det 95 kvinner per 100 menn i Noreg i aldersgruppa 20–39 år, sjå Tabell 3. For fylket var tilsvarende tal 90,2 kvinner per 100 menn, og for Volda kommune var det 90,7 kvinner per 100 menn. Berre Finnmark har færre kvinner per menn i denne aldersgruppa enn Møre og Romsdal. Årsak til at det er eit stort overskot med menn i Møre og Romsdal har samanheng med arbeidsmarknad i fylket. Jobbmoglegheiter finn ein innafor tradisjonelle mannsdominerte arena og fleirtalet av innvandarane er menn.

Kvinner per 100 menn, 20–39 år, 2004–2014

Figur 1: Kvinner per 100 menn (Kommunestatistikk Volda 2014).

Frå 2006–2011 skilte Volda kommune seg ut frå resten av fylket, og hadde fleire kvinner per menn enn landsgjennomsnittet, sjå Figur 1. Volda kommune har mange arbeidsplassar innan helse, skule og det offentlege, medan nabokommunane har fleir arbeidsplassar innan industri, offshore og maritime arbeidsplassar. Den relativt jamne kjønnsbalansen og ein arbeidsmarknad som tiltrekte seg kvinner i etableringsfasen var eit positivt trekk som Volda kommune ynskte å vidareutvikle og bruke aktivt i arbeidet med å skape eit meir allsidig arbeidsmarknad i regionen, og gjere Volda kommune til ein attraktiv stad å bu. Det er uvisst kvifor talet har endra seg dei siste åra.

Vekst i privat og offentlig tenesteyting er i stor grad kunnskapsbasert og kompetansekreivjande. Også industribedriftene i regionen har blitt meir og meir kunnskapsorienterte bedrifter. Utfordringa for mange bedrifter i regionen er difor å få tak i dei rette folka. Det er fleire kvinner enn menn som tek høgare utdanning. Kompetansearbeid og tenestenæringar trekkjer til seg fleire kvinner enn industriproduksjon. Volda har ein arbeidsmarknad som kvinner tradisjonelt finn meir attraktivt. Dette gjer Volda eit konkurransefortrinn og bør vidareutviklast til å skape eit meir allsidig arbeidsmarknad i regionen.

Kjelder:

(Grimsrud & Giskeødegård, 2014)

(Kommunestatistikk Volda 2014)

(SSB, Folkemengd, etter kjønn, alder og kommune, 2012)

(SSB tabell 07459)

(SSB tabell 08915)

(Temp 2011)

4.1.3 Fødselstal

I Volda har det vore ein nedgang i talet på fødde; i 1990-årene vart det fødd i snitt 109 barn kvart år og på 2000-talet vart det fødd i snitt 95 barn kvart år. Utviklinga på tal fødde viser at det blir fødd stadig færre barn også i fylket. Frå 1991 til 2010 er talet fødde i Møre og Romsdal redusert med 15 %. Nedgangen heng saman med at talet på kvinner i aldersgruppa 15–49 går ned.

Det skjer ei sentralisering i landet frå bygd til tettstad, tettstad til by og liten by til større by. Dette ser ein igjen også i Volda kommune, der det til dømes berre vert født to barn i Dalsfjord og ni barn i Austefjord i perioden 2007–2011. I Volda tettstad vert det født 406 i same periode (fødselstala inkluderer ikkje, asylsøkjjarbarn eller "studentbarn"). For bygdene i Volda er det ei vedvarande utvikling med færre og færre fødde.

Fødselstala vil få konsekvensar mellom anna for framtidig skulestruktur. Ei anna konsekvens er at stadig færre har røtene sine i distriktet. Tilknytning til ein stad er viktig for val av bustad. Denne strukturelle endringa vil sannsynlegvis få konsekvensar for komande generasjonars bustadval.

Kjelder:

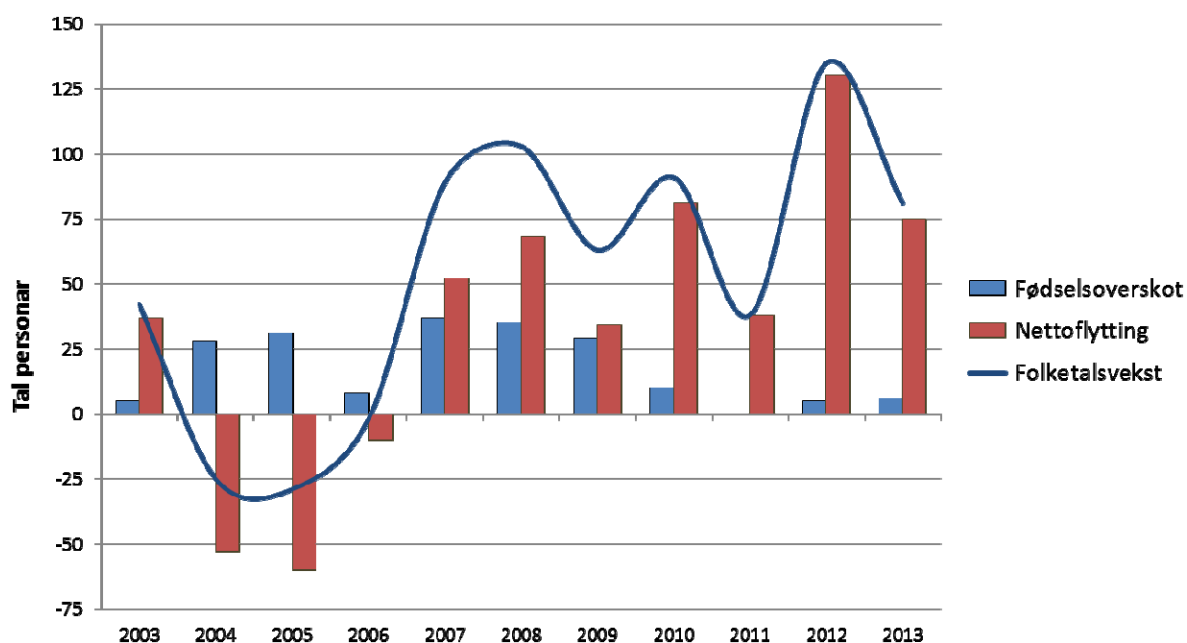
(Fylkesstatistikk Møre og Romsdal 2014)

(SSB tabell 06913).

4.1.4 Innvandring

Nettoinnflytting har vore meir avgjerande for å sikre ei positiv folketalsutvikling enn fødselsoverskot. Det er først og fremst innvandring frå utlandet som sikrar ei positiv folketalsutvikling i fylket og i Volda kommune. I 2013 var nettoinnvandring frå utlandet til Volda kommune på 135 personar, medan innlandsflytting var på -60 personar og fødselsoverskotet på 6 personar, sjå Figur 2.

Folketilveksten i Volda kommune etter type siste 10 åra

Figur 2: Folketilvekst (Kommunestatistikk Volda 2014).

I 2013 var 7,6 % av Volda sine innbyggjarar innvandrarar. Tabell 4 visar dei fem vanlegaste landbakgrunnane. Samla sett kom 48,4 % av innvandrarane i kommunen frå ulike land i Europa, medan innvandrarar frå Afrika og Asia utgjorde under halvparten av busette innvandrarar i Volda.

Landbakgrunn	Tal på personar
Somalia	66
Eritrea	61
Tyskland	44
Filippinene	42
Polen	39

Tabell 4: Dei fem vanlegaste landbakgrunnane, Volda kommune (SSB tabell 09817).

Volda skil seg ut frå fylket når det gjelder innvandringsgrunn, sjå Tabell 5. Møre og Romsdal har høg arbeidsinnvandring (40 %), men i Volda er innvandringa knytt til arbeid berre 19 %. Volda har derimot ein høgare del flyktningar enn fylket. Volda har også høg innvandring knytt til utdanning.

	Arbeid	Familie	Flukt	Utdanning	Andre
Noreg	30 %	40 %	23 %	6 %	1 %
Møre og Romsdal	40 %	39 %	15 %	4 %	2 %
Volda	19 %	26 %	40 %	14 %	1 %

Tabell 5: Innvandringar etter innvandringsgrunn. Busette per 1. januar 2012 (SSB, Innvandrere etter innvandringsgrunn, 2012).

Det er knytt stor usikkerheit til framskriving av innvandring til Noreg, men ein kan forvente at innvandring også dei næraste åra vil bidra til befolkningsvekst før den etter kvart vil gå ned. Å vere attraktiv som bustadkommune også for innvandrarar vil i stor grad kunne vere med på å sikre folketalsauka i kommunen. For å sikre ei framtidig folketalsauke er det vesentleg å legge til rette for at dei som kjem flyttande til Volda vert verande og at fleire finn kommunen attraktiv å busette seg i.

Kjelder:

(Fylkesstatistikk Møre og Romsdal 2014)

(SSB tabell 09588)

(SSB tabell 06913)

(SSB tabell 07110)

(SSB tabell 09817)

4.1.5 Flyttemønster

Utviklinga held fram mot ei sentralisering nasjonalt, regionalt og lokalt i Volda kommune. I følge tal frå SSB bur 71,5 % av alle innbyggjarane i Volda, i område definert som tettbygd strøk. Tilflyttare til Volda ynskjer primært å busette seg sentralt; i gangavstand til barnehage, skule, jobb, handelsområde og fritidsaktivitetar. Nærheit til natur- og friluftsområde er også ein kvalitet i Volda tettstad. I bygdene går folketalet jamt nedover, sjå Tabell 6.

	2004	2014	Endring 2004–2014	Endring % 2004–2014
Volda tettstad*	5565	6368	803	14,4
Velsvik	61	54	-7	-11,5
Ulvestad	325	286	-39	-12,0
Dravlausbygda	221	200	-21	-9,5
Innselset	38	29	-9	-23,7
Åmelfot og Steinsvik	91	80	-11	-12,1
Dalsbygd	136	102	-34	-25,0
Folkestad	327	279	-48	-14,7
Fylsvik	168	140	-28	-16,7
Bjørkedal	146	137	-9	-6,2
Høydal	77	69	-8	-10,4
Fyrde	205	170	-35	-17,1
Kalvatn	125	97	-28	-22,4
Hjartåbygda	115	115	0	0,0
Egset og Mork	421	462	41	9,7
Eikrem og Ytrestøyl	125	117	-8	-6,4
Lid og Yksnøy	228	181	-47	-20,6
Uoppgitt grunnkrets	3	23	20	
Heile kommunen	8377	8909	532	6,4

Tabell 6: Folkemengde etter grunnkrins, Volda kommune 2004–2014 (SSB tabell 04317).

* Volda tettstad inkluderar grunnkrinsane: Halkjelsvik, Øyra, Hauane, Myrane, Nedre Heltne, Røyslid, Engeset og Klepp, Norddalen, Nedre Rotset og Greivnsnes, Øvre Rotset, Øvre Heltne og Vikebygd, og Øvre Vikebygda.

Kjelder:

(Fylkesstatistikk Møre og Romsdal 2014)

(SSB tabell 04317; SSB tabell 10213)

4.1.6 Unge og flytte- og bumønster

Fylket har ei stor utflytting blant unge og denne tendensen ser ut til å auke. Tilgang på relevant arbeid og ynskje om vidare utdanning er for mange avgjerande for om dei vel å flytte eller ikkje. Fylket har stor nettoutflytting blant unge og unge vaksne, særleg i aldersgruppa 20–29år. Dei større byane og deira studietilbod trekker til seg dei unge, og spesielt kvinner. Utdanningstilbod i tettstadane tapar for byane.

Rekruttering av dei ”kloke hovuda” er ei utfordring for regionen. Rapporten ”Er høgskolene regionale kvalifiseringsinstitusjoner?” peikar på at høgskulenes lokalisering har stor betydning for rekruttering til

arbeidsmarknaden i sin region, og at eit desentralisert høgskuletilbod fører til at ferdigutdanna tilbyr sin arbeidskraft i det fylket og den regionen dei veks opp i. 90 % av dei som studerar i same regionen som dei har vakse opp i, arbeidar i same region etter ferdig utdanning. Høgskulane har såleis ei sentral betyding for rekruttering av arbeidskraft med formell kompetanse til velferdsprofesjonane (lærer, førskulelærer og ulike typar sosial arbeidarar) i regionen. Berre 35 % av dei som flytter ut av fylket for å studere kjem tilbake til Vestlandet for å arbeide.

Litt i underkant av 50 % av dei studerande på Høgskulen i Volda kjem frå andre stader i landet enn frå fylket, og Høgskulen i Volda har høgare nasjonal rekruttering enn dei to andre høgskulane i Møre og Romsdal. Sjølv om Høgskulen i Volda tiltrekker seg studerande frå andre delar av landet, kjem høgskulen dårlegare ut når det gjeld rekruttering til arbeids- og bumarknaden i fylket, enn dei andre høgskulane. Innanfor velferdsprofesjonane er det til dømes berre 16 % av dei som kjem som studerande til Høgskulen i Volda, som arbeidar og bur i fylket to år etter ferdig utdanning.

At unge vel å ta utdanning annen stad ein heimbygda er nødvendigvis ikkje ei ulempe for regionen. Utfordringa er å få dei som studerar utanfor fylket til å flytte heim etter ferdig utdanning. Relevant jobb, trivsel og bulyst er faktorar som spelar inn når ein skal velje etableringsstad.

Kjelde:
(Gythfeldt & Heggen, 2012)

4.2 Bustad, hushald og sentralisering

4.2.1 Hushald

Strukturen i hushalda har endra seg dei siste tiåra, med mellom anna ein sterk auke i talet på einpersonhushald og par utan heimebuande barn. Ved utgongen av 2014 var det 1870 åleinebuande i Volda. 47,1 % av befolkninga budde i hushald på ein eller to personar. I tillegg er det fleire barn som berre bur med ein av sine foreldre. I 2011 budde 25 % av barna med berre mor eller berre far på landsbasis, det tilsvarande tal i 1989 var 18 %. I Møre og Romsdal budde ca 23,5 % av barna med ein foreldre i 2011. Ein har ikkje tal for Volda, men går utifrå at Volda ikkje skil seg noko særleg ut frå fylket.

Samstundes med ei utvikling mot fleire hushald med få personar ser ein også at den einskilde hushald endrar seg meir enn tidlegare, noko som påverkar bustadbehovet. Dersom kommunen skal kunne tiltrekkje seg nye innbyggjarar er det viktig med tilstrekkeleg tal bustadar tilgjengelege for alle gjennom livsløpet. Eit variert bustadtilbod i sentrale områder frå heilt små einingar til store einfamiliébustadar er naudsynt dersom ein vil gje eit tilbod til alle i Volda. Særleg mindre einingar i sentrum, med gangavstand til det meste vil kunne gi eit godt tilbod til eldre, tilflyttare, studentar og unge som skal inn på bustadmarknaden. I sentrumsperiferien og lengre ut er behovet for å tilby barnevennlege einingar og større bustadtypar meir aktuelt.

Kjelder:
(SSB, Privathusholdninger og personer i privathusholdninger, 2011)
(SSB tabell 06070)
(SSB tabell 06079)

4.2.2 Bustadbygging i Volda

Den vanlegaste bustadstypen i Volda er einebustad, sjå Tabell 7. I perioden 2009–2013 vart det bygd fleire konsentrerte bustadar (tomannsbustadar, rekkehus og liknande) enn einebustadar, sjå Tabell 8.

Type bustad	Tal
Einebustad	3005
Tomannsbustad	305
Rekkehus, kjedehus og andre småhus	524
Bustadblokk	163
Bygning for bufellesskap	555
Andre bygningstypar	104
Totalt	4656

Tabell 7: Bustadar i Volda kommune, 2013.

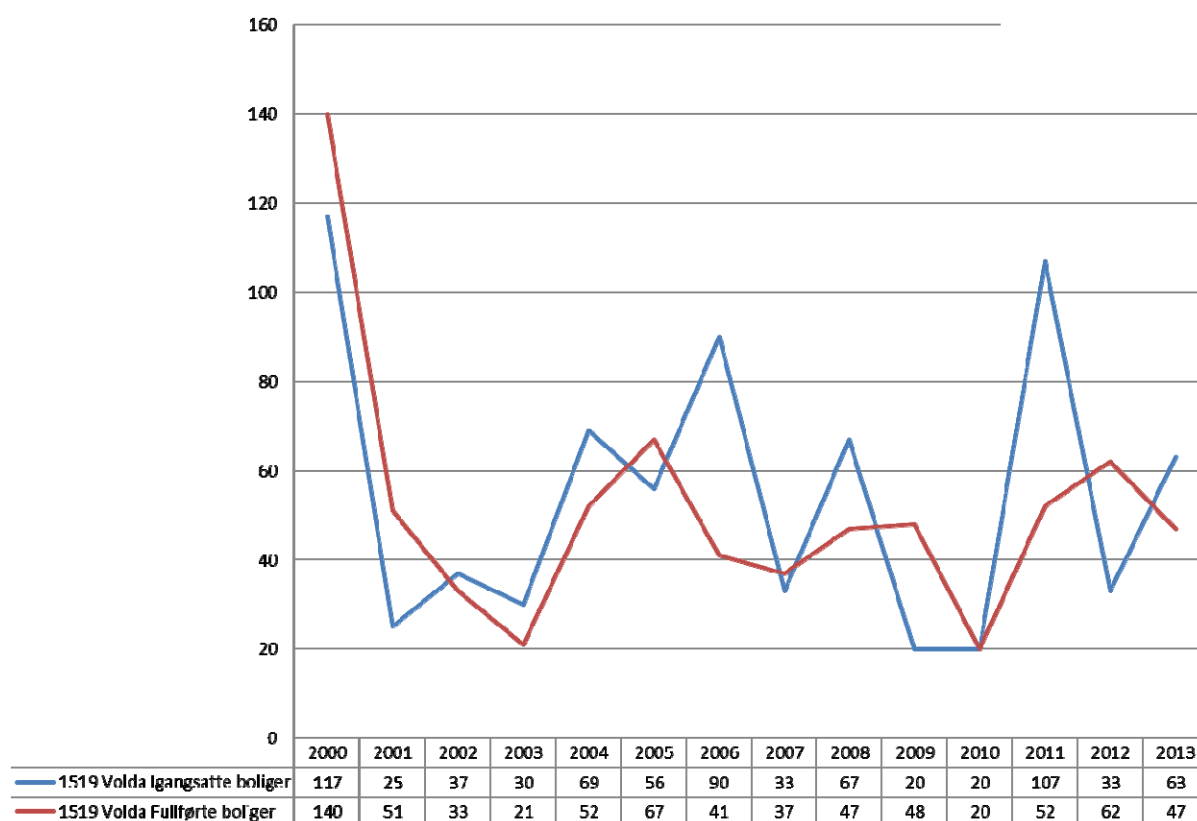
Type bustad	Auke
Einebustad	114
Tomannsbustad	43
Rekkehus, kjedehus og andre småhus	79
Bustadblokk	23
Bygningar for bufellesskap	16
Andre bygningstypar	42
Totalt	317

Tabell 8: Auke i bustadtypar i Volda 2009–2013.

Nye mindre bustadeiningar i Volda sentrum har ført til at fleire eldre har selt einebustadane sine og flytta inn i desse, som til dømes Skjellebreia. Dette har ført til ledige einebustadar, som er attraktive for småbarnsfamiliar.

Volda kommune har positiv folketalsutvikling, men for å kome inn under vekstkommunekategorien og få vekstkommunetilskot må innbyggjarveksten kome over 1,6 % over ein 3-årsperiode. Frå 2011–2014 var veksten i Volda på 1,03%. Volda ligg sentralt geografisk i høve eit akseptabelt pendlingsomland på om lag 60 000 innbyggjarar. Volda har sentrale regionfunksjonar, og bør ha grunnlag for folketalsvekst. Opparbeiding av nye byggjefelt vil kunne stimulere til folketalsvekst. I 2013 vart det igangsett 63 bustadar i Volda kommune, sjå Figur 3.

Igangsette og fullførte bustadar (2000–2013)

Figur 3: Igangsette og fullførte bustadar 2000–2013 (Kommunestatistikk Volda 2014).

*Statistikken frå SSB baserer seg på registrerte opplysningar i Matrikkelen. Det er kommunane som har ansvar for dette og på grunn av manglande ressursar har ein eit stort etterslep i Volda kommune på tiltak som skulle vore registrert. Statistikken er derfor noko upresis. Tal for 2000 inkluderar til dømes registreringane frå 1999. I 2011 vart det tatt igjen ein del etterslep, og tabellen syner ein misvisande "byggjebloom" i 2011.

Kjelder:

(Kommunestatistikk Volda 2014)

(SSB tabell 06265)

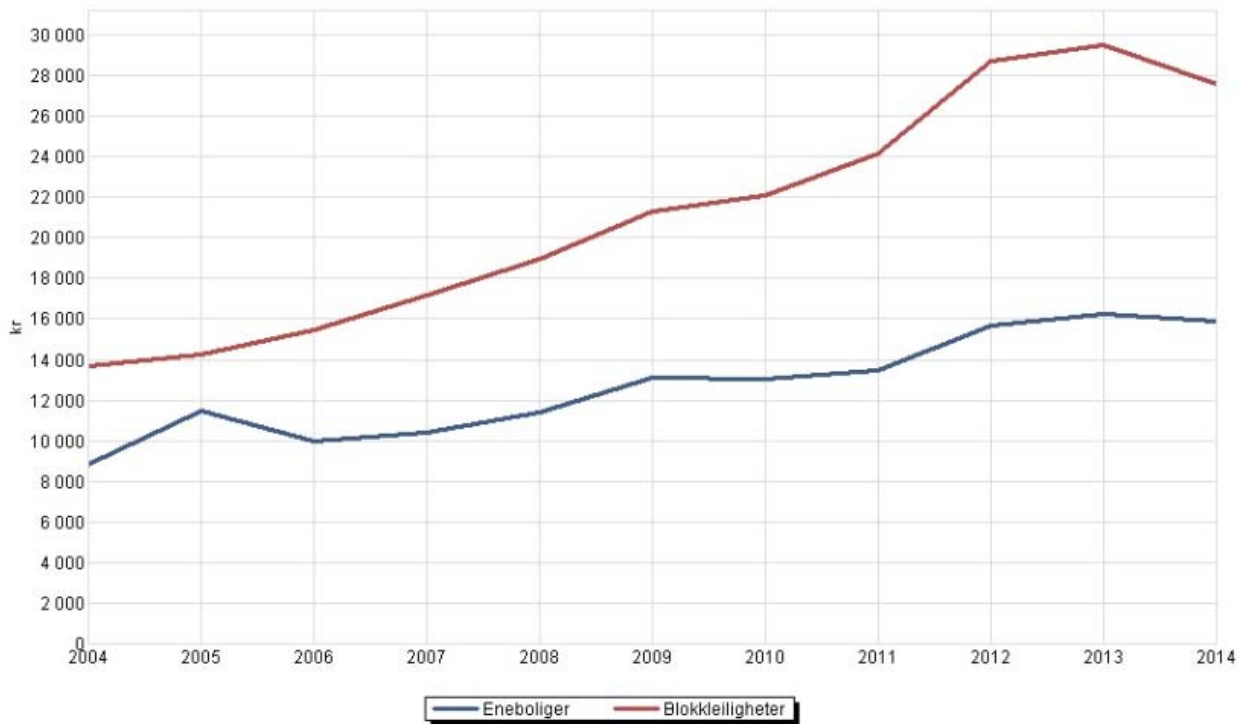
(SSB tabell 05940)

(Årsbudsjett 2015 – Økonomiplan 2015–2018 Volda kommune)

4.2.3 Bustadpris

Bustadprisane i Noreg har stege med 25 % sidan 2010. SSB forventar at bustadprisane i 2015 vil ligge på same nivå som 2014, før dei sannsynligvis aukar igjen i 2016. I Volda kommune nådde bustadprisane sitt førebelse høgdepunkt i 2013, sjå Figur 4. I 2014 var gjennomsnittleg kvadratmeterpris 15 883kr for ein bustadar og 27 605kr for bustadblokkar, sjå Tabell 9. Eit konkurransedyktig prisnivå er viktig for folks evne og lyst til å busette seg i Volda. Høge grunnpriser på tomter i sentrum kan også virke hindrande på utvikling.

Sjølveigarbustadar etter bustadtype og tid. Gjennomsnittleg kvadratmeterpris (kr), Volda

Figur 4: Sjølveigarbustadar i Volda (SSB tabell 06035).

	Volda	Ørsta	Møre og Romsdal	Landet
Einebustadar	15 883kr	13 565kr	16 070kr	21 138kr
Bustadblokkar	27 605kr	26 182kr	29 029kr	42 094kr

Tabell 9: Gjennomsnittleg kvadratmeterpris for bustadar.

Kjelder:

(SSB tabell 06035)

(SSB, Økonomiske analyser, 2014)

4.2.4 Kommunale bustadar

Kommunen eig i alt 237 bustadar. 157 av dei kommunale bustadane er til omsorgsformål. 80 er gjennomgangsbustadar der om lag 26 av desse er kjøpt med tilskot frå Husbanken med det føremål å busette flyktningar. Kommunen eig også tre bufellesskap med til saman plass til 14 einslege mindreårige flyktningar. Dei fleste som bur i gjennomgangsbustadane har vanskar med å skaffe seg husvære på grunn av alder og sosial og økonomisk situasjon. Nokre har behov for omsorgsbustadar, til dømes personar med særskilte behov. Dei kommunale bustadane har varierende standard og det er behov for fornying av bustadmassen. Omsorgsbustadane vert hovudsakleg nytta av eldre med ulike hjelpebehov, nokre av bustadane er sett av til psykisk utviklingshemma og personar med psykiske lidningar. Behovet for denne type bustad vil sannsynlegvis auke i takt med fleire eldre i Volda.

Kjelde:

(Bustadsosial handlingsplan 2010–2014 Volda kommune)

4.2.5 Studentbustadar og utleigemoglegheiter i Volda

Om lag 24 % av bustadmassen i Volda er leigde bustadar. På landsbasis utgjer utleigebustadar ca. 23 % av bustadmassen. Høgskulen har om lag 1500–2000 studentar på campus og studentskipnaden har 419 einingar til utleige. Den private utleigemarknaden gjev tilgang på bustadar i Volda sentrum og har ei viktig rolle i busetting av unge tilflyttarar som tek utdanning i Volda, innvandrarar eller andre som er knytt til arbeidslivet i kommunen. Trass i at ein større del av bustadmassen er utleigebustadar er konkurransen på leigemarknaden i sentrum stor.

Kjelder:
(hivolda.no)
(SSB tabell 09799)
(Studentsamskipnaden)

4.2.6 Utvikling og tilrettelegging av bustadareal

I følge Nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging er det forventa at by- og tettstadskommunar vektlegg fortetting og transformasjon i sentrum og rundt kollektivknutepunkt. Utviklinga skal tilpassast forventa klimaendringar. Det er gjennom kommunen sitt planverk det vert lagt til rette for tilstrekkeleg tilgang på areal til bustadbygging. Det å ha nok areal til bustadbygging er ein viktig faktor for å vere ei attraktiv tettstad. Nok bustadareal vil også vere med på å sikre at tomte- og bustadprisane ikkje vert unødige høge.

Det er størst tilflytting til sentrumsområda, og det er også her ein må sikre nok bustadareal. I Volda sentrum er det eit fortettingspotensial. I forhold til utviklingstrekk i samfunnet med ein til to personar per eining, fleire eldre, ynskje om å bu urbant og ei stor gruppe studentar, er det fornuftig å legge til rette for fleire mindre einingar i sentrum.

I kommunedelplan for Volda sentrum inkludert Mork/Furene og Vikebygda er det sett av areal til bustadføre mål. Mange av desse areala krev reguleringsplan og utbygging av tekniske anlegg før tomtane kan byggjast. Sjølv om presset for bustad i dag ligg på små einingar må ein i langsiktig planlegging også legge til rette for einestadar.

Kommunen har etablert bustadfelt med tilgang på ledige tomter på Dravlaus, Steinsvik, Dale, Folkestad, Straumshamn, Bjørkedalen, Fyrde, Hjartåbygda, Mork og Lid. I sentrum er det ledige byggeklare tomter i Bratteberg og i Engeset/Klepp. Nye bustadfelt er under planlegging/utbygging, i Bratteberg (Ottagarden og B58) og i Engeset/Klepp (K10 og Urbakkfoten). Håmyra er nyleg regulert til bustadbygging gjennom privat reguleringsplan, og utbygging av tekniske anlegg vert truleg starta opp i 2015.

4.3 Volda i regionen

4.3.1 Regionalt knutepunkt

I Regional delplan for attraktive byar og tettstader (som er ute på høyring) foreslår Fylkesrådmannen ei inndeling i fire ABS-regionar i Møre og Romsdal, sjå Figur 5. Eiksundregionen har til saman 47078 innbyggjarar. Med Hornindal og Stryn blir folketalet 55 363.

Figur 5: Foreslått inndeling av ABS-regionar (Regional delplan for attraktive byar og tettstader).

I 2014 var Ørsta og Volda med i "Byregionprogrammet Fase 1". Dette utviklingsprogrammet har som målsetting å auke kunnskapen om samspelet mellom by og omland for å styrke desse områdas regionale vekstkraft. Volda og Ørsta samarbeider på mange områder og ei vidareutvikling av dette vil kunne styrke Volda og Ørsta som regionalt knutepunkt. Mange regionale funksjonar er lokalisert i Volda og Ørsta; til dømes sjukehus, høgskule, flyplass og Søre Sunnmøre tingrett. I forbindelse med byregionprogrammet vart rapporten "Byregionen Volda-Ørsta" utarbeid. Rapporten peikar på at Volda og Ørsta bør samarbeide om ei ein-sidig satsing på å styrke Volda-Ørsta, ikkje berre i forhold til Søre Sunnmøre, men også i forhold til Ålesundregionen og resten av omverda. Ein av hovudutfordringane for Volda-Ørsta er i følgje rapporten å finne felles strategiar for å behalde og styrke det som blir sett på som eit gode ved regionen; nemlig at dei ulike sentra er ulike og dels har komplementære funksjonar, tilbud og image.

Kjelde:

(Regional delplan for attraktive byar og tettstader)

(Byregionen Volda-Ørsta. Utfordringar og moglegheiter for regional utvikling og attraktivitet., 2015)

4.3.2 Regionalt samarbeid

Kommunane i Søre Sunnmøre-regionen har hatt eit utstrakt samarbeid politisk og i ei rekkje fagnettverk gjennom Søre Sunnmøre Regionråd.

”Sunnmøre i framtida” var eit regionalt utviklingsprosjekt som hadde som formål å bidra til å auke slagkrafta og kvaliteten i det regionale utviklingsarbeidet, og å utvikle Sunnmøre som ein berekraftig bustads- og arbeidsregion. I deira sluttrapport *”Foresight proses 2010”* vert det skissert to framtidsscenario fram mot 2050; *”Sunnmøre overbeviser”* og *”Sunnmøre filleristes”*. For å redusere moglegheitene til at Sunnmøre filleristes peikar rapporten på at det bør bli tettare strategisk samarbeid mellom kommunane på Sunnmøre ved mellom anna å utvikle og realisere langsiktige kommunale og interkommunale strategiar.

Ein av desse strategiane var å etablere eit felles regionråd for heile Sunnmøre: Sunnmøre Regionråd IKS. Kommunestyret i Volda meldte seg inn i regionrådet i mars 2012, og bad samstundes regionrådet *”slutte opp om ei utvikling av infrastruktur og kollektivtilbod på Søre, og ei vidareutvikling av Volda som kulturkommune og vertskapskommune for sjukehuset, Høgskulen og andre institusjonar”*.

Kommunestyret støttar elles opp om at administrativt samarbeid innafor ABS-område Søre Sunnmøre vert vidareført og vidareutvikla med sikte på betre integrasjon av kjerneoppgåver og administrasjon.

Kjelder:

(Distriktssenteret – Byregionprogrammet)

(Handelsanalyse for Ørsta-Volda)

(LUK-rapporten "Strategiar for regionalt knutepunkt i Furene/Hovdebygda")

(Sunnmøre i framtida – Foresight prosess 2010)

4.3.3 Lokalt samarbeid

Volda kommune samarbeider godt med andre kommunar. Sunnmøre Kommunerevisjon IKS og Søre Sunnmøre IKT dekker alle dei sju kommunane på Søre Sunnmøre (Hareid, Herøy, Sande, Ulstein, Vanylven, Volda og Ørsta). Dei same kommunane deltek i Sjustjerna helse og omsorg. Barnevernet for Hareid, Ulstein, Volda og Ørsta vart 1. januar 2014 slått saman til eitt barnevern, med Volda som vertskommune.

Volda har særleg mykje interkommunalt samarbeid med Ørsta kommune. Dei to kommunane har til dømes felles helsestasjon for ungdom, interkommunalt dagsenter, kommuneoverlege, landbrukskontor, NAV-kontor, pedagogisk-psykologisk teneste (PPT), reinhaldsverk og veterinærvakt.

Kjelde:

(NIVI Rapport 2013:3 Status for interkommunalt samarbeid i Møre og Romsdal)

4.3.4 Kommunereform

Handsaminga av kommuneproposisjonen for 2015 viste at det er fleirtal i Stortinget for ei kommunereform. Dette er kan hende den største moderniseringa av offentleg sektor på 50 år. Kommunane har fått eit utgreiingsansvar, og Volda kommune er i gang med utgreiing og samtalar med grannekommunar om samanslåing. Fylkesmannen i Møre og Romsdal har bedd alle

kommunestyra i fylket fremme ein sak med forslag til framtidig kommunestruktur i løpet av våren 2016.

Mål for reforma:

- Gode og likeverdige tenester til innbyggjarane
- Heilskapleg og samordna samfunnsutvikling
- Berekraftige og økonomisk robuste kommunar
- Styrka lokaldemokrati

Det er i denne prosessen viktig å avklare utfordringar, behov og moglegheiter for Volda som samfunn, og sjå dette i samheng med ei samfunnsanalyse der Volda er ein del av regionen og eventuelt ei større kommune. Dette bør vurderast i samband med handsaming av planprogrammet for kommuneplanen, og i planstrategien som det nye kommunestyret skal handsame etter komande val.

På bakgrunn av erfaringar med tidlegare samanslåingsprosessar er det rådd til at kommunane i forkant av samanslåinga forhandlar og gjer avtalar om funksjonsfordeling. Kommunereformarbeidet vil vere ein viktig sak for Volda kommune i tida framover.

Kjelde:

(Årsbudsjett 2015 – Økonomiplan 2015–2018 Volda kommune)

4.4 Utviklingstrekk i næringslivet

I 2013 vart det registrert 82 nyetableringar i Volda. Dette gir ei etableringsgrad på 14, med 9 nyetableringar per 1000 innbyggjarar. (Etableringsgraden er talet på nyregistrerte føretak i forhold til eksisterande føretak.) Gjennomsnittet for Møre og Romsdal var ei etableringsgrad på 11, med 8 nyetableringar per 1000 innbyggjarar. Gjennomsnittet for Noreg var etableringsgrad 13, med 10 nyetableringar per 1000 innbyggjarar.

Viktige føresetnader for utvikling av næringslivet i distrikta er geografisk plassering, gode kommunikasjonslinjer, variert og godt bustadmarknad, tilgang til næringsareal, lett tilgang til gode kommunale tenester som lege og barnehage, rikt kultur- og lagliv og mulegheiter for aktivt friluftsliv. Volda har eit godt utgangspunkt for vidareutvikling og styrking av næringslivet.

Dei næringsdrivande må vere aktive gjennom ulike lag og bransjeforeiningar, og ha fokus på eiga utvikling. Kommune, fylke og stat må kunne legge til rette for ei positiv utvikling innan for dei behov som næringslivet har og som kommunen kan gjere noko med. Ei god samhandling mellom Volda kommune og næringslivet er viktig for å få til god utvikling.

Kompetanse i arbeidsstokken og vilje til å vidareutvikle denne er ein viktig suksessfaktor for næringslivet. Tradisjon og kultur for etablering av verksemd og samarbeid med andre lokale verksemdar er også viktige faktorar for lokal utvikling.

Kjelde:

(Fylkesstatistikk Møre og Romsdal 2014)

(Årsbudsjett 2015 – Økonomiplan 2015–2018 Volda kommune)

4.4.1 Tilrettelegging for næringsetablering

Arbeidsmarknaden i Volda er tufta på kompetansemiljøet i dei offentlege institusjonane. Det er viktig at kommunen er tilretteleggjar og er tydelege overfor myndigheitene om viktigheita av å ha desse institusjonane i regionen vår også i framtida.

Parallelt med dette er det viktig at Volda har strategiar for å stimulere til arbeidsplassar i det private næringslivet. Volda næringsforum og Sunnmøre Kulturnæringshage er rådgjevingsorgan som er sentrale for å hjelpe bedrifter i gang, kople offentlege og private interesser i partnerskap og vere talerøyr for næringslivet sine interesser.

Hausten 2012 vart det gjennomført ei handelsanalyse for Ørsta og Volda. Analysen viser at ut frå befolkningsgrunnlaget skal det vere plass til meir handel i desse kommunane, fortrinnsvis innan møblar, kvitevarer, byggevarer, hagesenter, daglegvarer og utvalsvarer (til dømes klede, sko og sportsutstyr). Ørsta og Volda kommunar har ved hjelp av LUK-midlar (Lokal samfunnsutvikling i kommunane) også fått utarbeidd rapporten "Strategiar for regionalt knutepunkt i Furene/Hovdebygda". Denne rapporten konkluderar med at Ørsta og Volda bør satse på fortetting og styrking av offentlege funksjonar (innan til dømes helse, utdanning, bustadar og detaljhandel) i kvar sine sentrumsområde. Vidare bør det satsas på fleire kollektivstopp, for å kople områda betre saman. Området Furene-Hovdebygda bør utnyttast og vidareutviklas til meir handel i form av "plasskrevjande handel".

Det er eit mål at sentrumsutviklingsprosjektet "Mellom bygningane i Volda" skal vere med på å stimulere til næringsvekst i Volda sentrum. Reguleringsplan for "Øvre Rotset Næringsområde" vart godkjent i kommunestyremøtet 13. november 2014.

Kjelder:

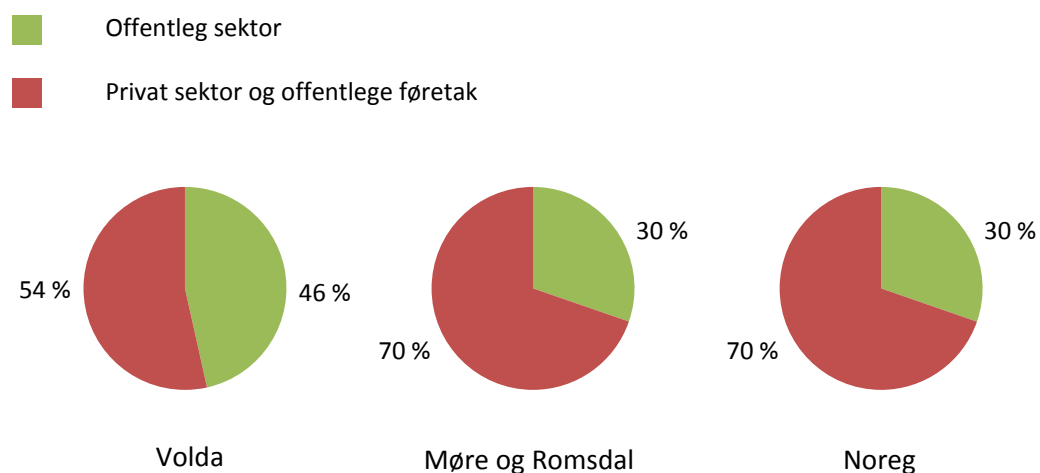
(Årsbudsjett 2015 – Økonomiplan 2015–2018 Volda kommune)
(Handelsanalyse for Ørsta-Volda)

4.4.2 Sysselsette etter næring og sektor

30 % av alle sysselsette i fylket er å finne i offentlig sektor, sjå Figur 6. Volda skil seg ut frå fylket ved at heile 46 % av alle sysselsette arbeider innanfor offentlig sektor (nærare 1100 arbeidsplassar). Desse arbeidsplassane inkluderer mellom anna høgskule, lånekassen, prosti, sjukehus og tingrett. Det er primært innan helse, sosial omsorg og utdanning at det har vore sterk vekst dei siste åra. Svakast har veksten vore i offentlig sektor. Figur 7 viser næringsstrukturen i Volda i 2013.

Dei offentlege arbeidsplassane er viktige for Volda både fordi det er mange av dei, men også fordi dei tiltrekk seg og bidreg til utvikling av kompetanse i regionen. Dei er også viktige for tenestetilbod. Det er viktig å legge til rette for utvikling av offentlege arbeidsplassar i Volda. Samtidig er det ein risiko med ein einseitig næringsstruktur, om kommunen vil verte sårbar om det skjer endringar i til dømes høgskule- eller sjukehusstrukturen.

Næringsstruktur Volda kommune, offentlig og privat sektor

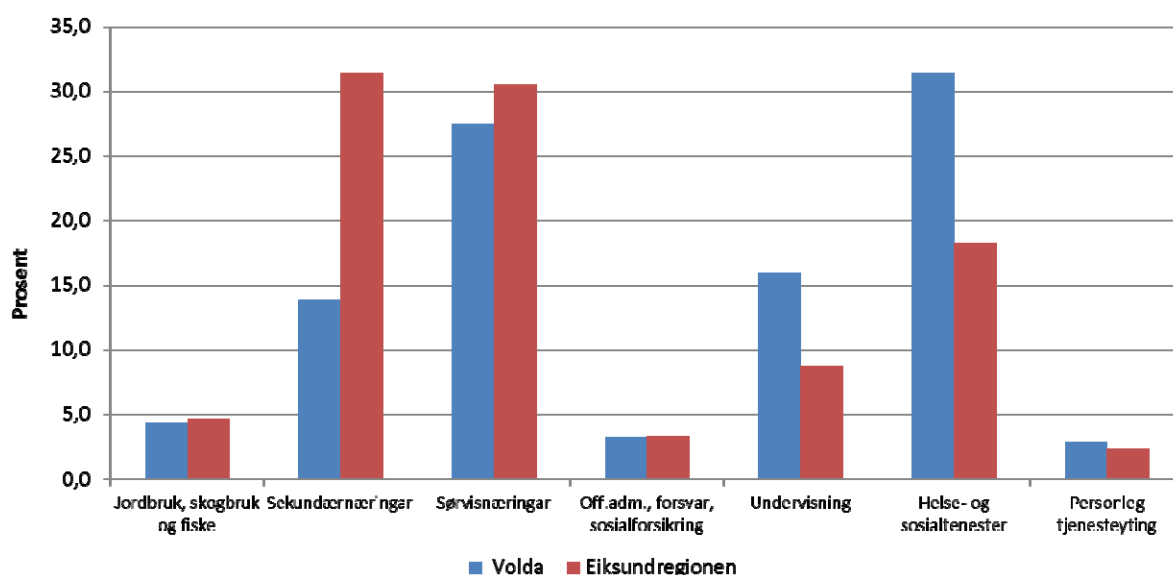

Figur 6: Næringsstruktur offentlig og privat sektor.

Dei to største næringane i fylket er helse- og sosialtenester og industri. På fylkesnivå er 16,5 % av dei sysselsette tilsett innafor industrien, medan i Volda er tilsvarande tal 5,5 %.

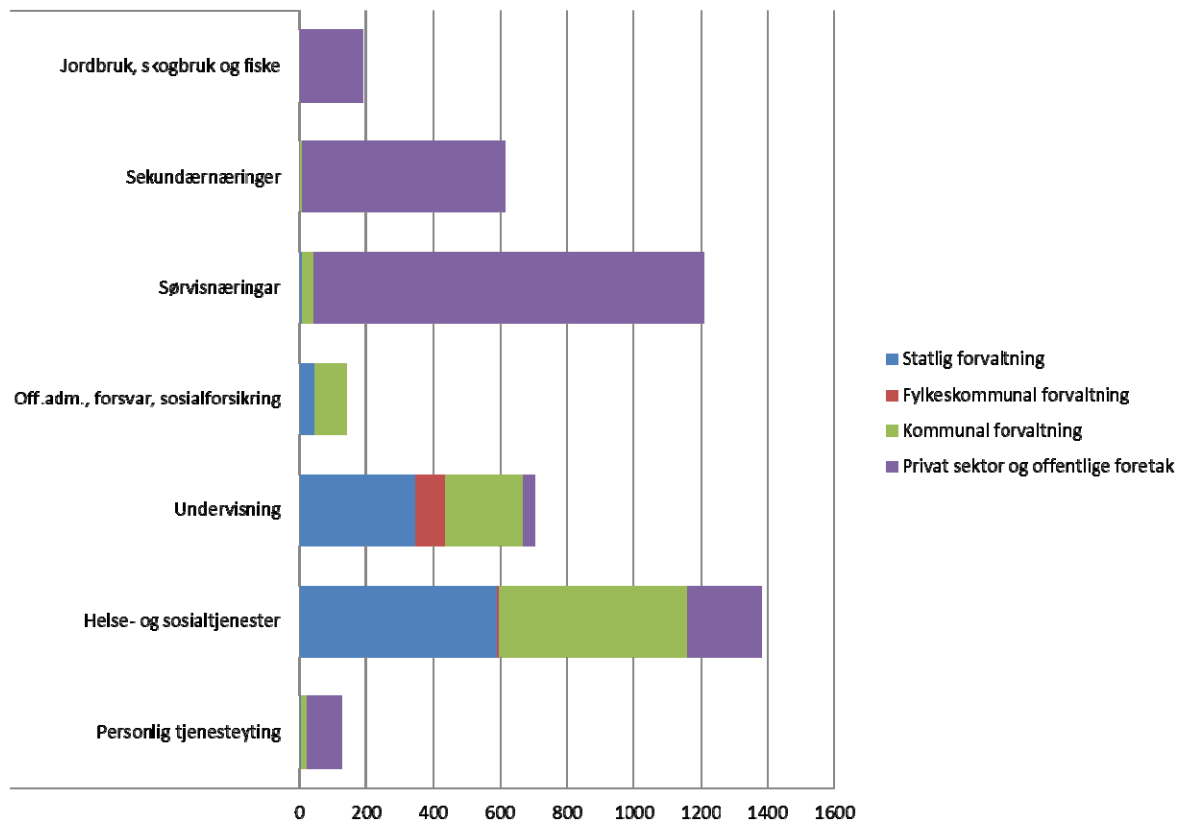
Helse- og sosialtenester er den største næringa også i Volda kommune, sjå Figur 7 og Figur 8. Volda er den kommunen i fylket med størst sysselsetting innanfor undervisning. I 2013 var det sysselsett 46 % i offentlig sektor. På landsbasis var tilsvarande tal 34 % og Ørsta 28 %.

Næringsstruktur 2013

Figur 7: Næringsstruktur 2013 (Kommunestatistikk Volda 2014).

Syssette etter næring og sektor (2013).

Figur 8: Syssette i Volda kommune (Kommunestatistikk Volda 2014).

Kjelder:

(Byregionen Volda-Ørsta. Utfordringar og moglegheiter for regional utvikling og attraktivitet., 2015)

(Fylkesstatistikk Møre og Romsdal 2014)

(Kommunestatistikk Volda 2014)

(nykommune.no)

(SSB, Nøkkeltall for offentlig sektor, 2014)

4.4.3 Kompetansearbeidsplassar

Vi går mot ein kunnskapsøkonomi. For å vidareutvikle regionen som ein sterk kunnskapsregion må det til eit tettare samarbeid med regionen sitt forskings- og utdanningsmiljø. Med mellom anna Høgskulen i Volda, Kultur næringshagen og Møreforskning har Volda her eit godt utgangspunkt for å komme i posisjon som sentrum for kunnskapsregionen.

Medan tal arbeidsplassar for høgt utdanna i offentlig sektor i stor grad vert bestemt av innbyggartal og busettingsmønster, så er det evna til å utvikle kompetansearbeidsplassar i privat sektor som i første rekke gir regionane i fylket ulik vekstevne. Kompetansearbeidsplassar gir eit meir allsidig arbeidsmarknad med mindre kjønnsdeling i arbeidsliv, næringsliv og verdiskapingsgrunnlag.

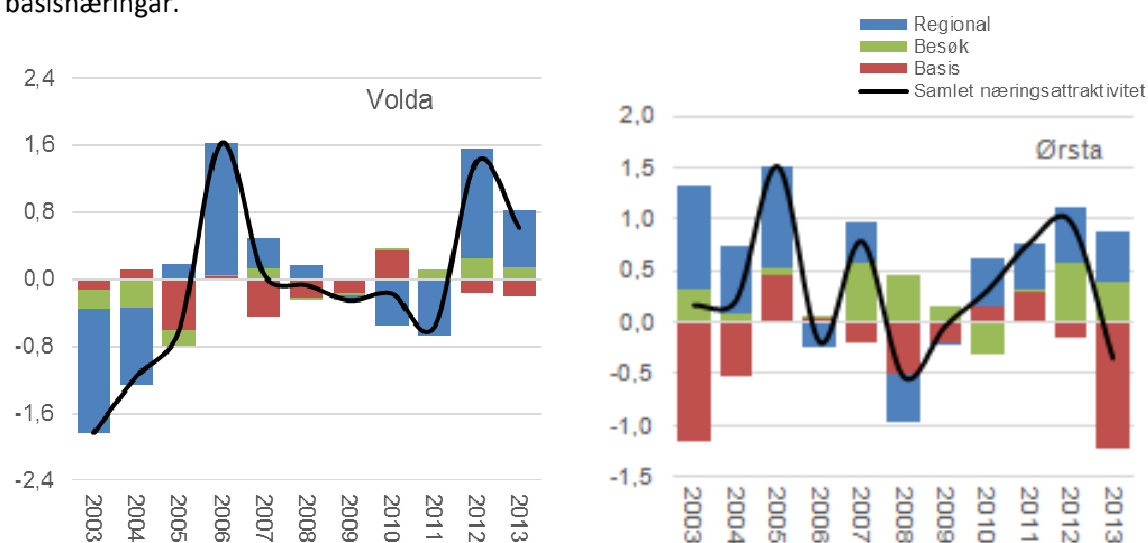
Kjelde:

(NOU 2011:3 Kompetansearbeidsplasser - drivkraft for vekst i hele landet)

4.4.4 Næringsattraktivitet

I fylgje rapporten *Attraktivitetsanalyse Ørsta og Volda* gjer både Volda og Ørsta det bra innan besøksnæringar og regionale næringar, sjå Figur 9. Samtidig gjer begge kommunane det dårleg i basisnæringane. Basisnæringar er bedrifter som produserar for eit nasjonalt eller internasjonalt marked, til dømes forskning, IKT, industri, olje- og gassutvinning, primærnæringar og liknande.

Samansetninga av basisnæringane i Ørsta og Volda har ikkje vore gunstig, fordi en stor del av arbeidsplassane har vore i næringar med nedgang. Spesielt innan primærnæringar og industri har det vore sterk nedgang i arbeidsplassar. Reduksjonen har vore dårlegare enn bransjestrukturen skulle tilsei. Volda har noko meir teknologisk tenesteproduksjon, og har derfor hatt ein litt meir gunstig struktur enn Ørsta. Men begge kommunane framstår som lite attraktive kommunar for basisnæringar.

Figur 9: Næringsattraktivitet Volda og Ørsta (Nygaard, 2015).

Kjelde:
(Nygaard, 2015)

4.4.5 Besøksattraktivitet

Besøksnæringane omfattar dei bedriftene som er avhengig av at kundane er personleg til stades, som til dømes overnatting, handel, kulturtilbod, servering og diverse personlege tenester. Den største kundegruppa for besøksnæringane er kommunens egne befolkning, og besøksnæringane blir dermed sterkt påverka av befolkningsveksten på staden. Stader med befolkningsvekst vil kunne forvente vekst også i besøksnæringane. Vekst ut over det som er forventa kan kallast *besøksoverskot*. Besøksoverskotet er eit mål på besøksattraktiviteten. I fylgje rapporten til Telemarksforsking *Attraktivitetsanalyse Ørsta og Volda* har både Ørsta og Volda hatt god vekst i besøksnæringane dei siste åra, til tross for forholdsvis svak befolkningsvekst. Det tyder på at besøksattraktiviteten til kommunane har blitt betre. I fylgje rapporten har Volda betre besøksattraktivitet enn både Ulstein og Ålesund, der besøksattraktiviteten er negativ.

Kjelde:
(Nygaard, 2015)

4.4.6 Volda som handelsstad

Handelsanalyse Ørsta Volda inneheld statistikkar og tal knytt til handel. Statistikkane for daglegvarer og utvalsvarer gjer ikkje eit heilt realistisk bilete av situasjonen, da omsetningstal frå Coop Extra, som opna på Furene november 2011, og Amfi-senteret, som nyopna med ein ekstra etasje handelsareal desember 2012, ikkje er med i analysegrunnlaget. Som det står i rapporten er det vanskeleg å talfeste effekten av desse nyopningane utan kjennskap til omsetningstala. Likevel antyder rapporten at Ulsteinvik er det viktigaste handelssenteret i regionen. Volda og Ørsta har hatt stagnasjon og nedgang i salet av utvalsvarer etter opninga av Eiksundsambandet, medan Ulsteinvik har hatt vekst. Vidare ser det ut som at Ulsteinvik trekkjer til seg fleire handlarar frå Ørsta og Volda, enn det Ørsta og Volda trekkjer til seg frå Søre Sunnmøre.

Feil! Fant ikke referanseilden. viser dekningsgrader for kommunar i Ørsta-Voldaregionen i 2011. ekningsgrad frå 90 % og oppover tilseier at ein kommune har eigendekning på handelstilbodet, sett i forhold til befolkningas kjøpekraft. For små kommunar er det naturleg med dekningsgrad under 100 %, fordi lokal kjøpekraft ikkje er stor nok til at det kan etablerast konkurransedyktige handelstilbod og stor bredde i vareutval. Tilsvarande vil større kommunar (spesielt bykommunar) ha dekningsgrader over 100 % da deira handelstilbod også betener nabokommunane.

Kommune	Detaljvarer	Dagligvarer	Utvalsvarer	Møbel, hvitevarer, mm	Byggevarer og hagesenter
Ørsta-Volda ¹	86-92 %	90-96 %	75-81 %	96-103 %	91-98 %
Ørsta	95 %	94 %	79 %	143 %	82 %
Volda	77-89 %	86-89 %	71-82 %	43-50 %	102-108 %
Ulstein	121 %	113 %	134 %	135 %	97 %
Hareid	44 %	64 %	25 %	31 %	30 %
Herøy	62 %	76 %	62 %	1 %	79 %
Vanylven	77 %	86 %	25 %	112 %	175 %
Eid	97 %	104 %	105 %	35 %	123 %
Stryn	101 %	111 %	112 %	31 %	111 %
Sykkylven	62 %	80 %	49 %	15 %	91 %
Homindal	37 %	67 %	-	-	-
Sande	34 %	69 %	-	-	-

¹Ørsta og Volda sett under ett

Tabell 10: Oversikt over dekningsgrader for kommunene Ørsta-Voldaregionen, Ytre Søre Sunnmøre, Vanylven og Nordfjordeid i 2011.

Volda har lågare dekningsgrad enn Ørsta. Både Ulstein og Stryn har høgare dekningsgrad enn Volda og Ørsta sett under eitt. Rapporten konkluderar med at om bygdebyane Ørsta og Volda skal kunne framstå som attraktive handelssenter må dekningsgraden aukast til over 100 %. Slik sett er det grunnlag for meir handel i begge sentrumsområda, fortrinnsvis innanfor utvalsvarar, men også noko meir daglegvarehandel; spesielt i Volda.

Sjå også kapittel 4.6.7 Handel.

Kjelde:

(Handelsanalyse for Ørsta-Volda)

4.5 Arbeidskraft og kompetanse

4.5.1 Arbeidsløyse

Trass i stor økonomisk usikkerheit i store deler av verda er arbeidsløysa i Noreg og fylket låg. I august 2014 var 2,9 % av arbeidsstokken i Noreg arbeidslause, medan 2,4 % av arbeidsstokken i fylket var arbeidslause. For Volda var tilsvarende tal 1,9 % heilt ledige.

Finanskrisa i 2008 medførte eit auke i arbeidslause frå 1,3 % til 2,4 % i fylket. Det er industrikommunane som merker konjunktursvingingane mest. Låg arbeidsløyse vil bidra til god utvikling for tenesteytande næringar. Dersom oljeprisane vert vedvarande låge kan det påverke arbeidsmarknaden i den maritime næringa. Dette kan også få negative ringverknadar for Volda.

Kjelder:

(NAV: Utviklingen på arbeidsmarkedet)

(SSB tabell 10594)

(SSB tabell 10593)

4.5.2 Innvandrarar og arbeid

Nasjonalt går den registrerte arbeidsløysa blant innvandrarar ned. Likevel er prosentdel innvandrarar som går ledig vesentleg høgare enn prosentdel ledige av arbeidstyrken. Dette er også tilfellet i Volda. I Volda var 67,7 % av det samla talet på personar i aldersgruppa 15–74 år i arbeid i 2013. Blant innvandrarar i same aldersgruppa var berre 53,9 % i arbeid.

Innvandrarar busett i Volda står i større grad utafor arbeidslivet enn i nabokommunane som til dømes industrikommunen Ulstein. Volda har ein annan næringsstruktur som i hovudsak etterspør kompetansearbeidskraft med høge krav til norskkunnskap. Det gjer det meir utfordrande å sysselsetje innvandrarar. Vanskar i høve mobilitet (få har sertifikat) gjer det også vanskelegare å kome i arbeid. Med betre kollektivtilbod vil innvandrarar busett i Volda ha betre høve for å kunne arbeide i industrien, i andre kommunar. Ein anna årsak til at innvandrarar i Volda står utanfor arbeidslivet, er at ei større del av innvandrane er flyktningar medan nabokommunane tiltrekker seg fleire arbeidsinnvandrarar.

Framskrivningane til SSB viser behovet for arbeidskraft med høgare utdanning og formalisering av kompetanse vil auke kraftig dei neste åra. Import av arbeidskraft frå utlandet er naudsynte tiltak for å sikre nok folk. Ei utfordring for kommunen, regionen og næringslivet er å sikre god integrering av innvandrande, slik at ressursane vert utnytta. Språk er ei av dei største utfordringane. Innvandrarar som til dømes kjem på grunn av familiegjening har ikkje formell rett eller plikt til norskopplæring. Norskopplæring blir da avhengig av motivasjonen til den enkelte innvandrar, næringslivet sin innsats og kommunane sine incentiv. Kulturforskjellar er ei anna utfordring. Det kan til dømes vere vanskar med å forstå det norske samfunn, og forståing og aksept for gjeldande krav i arbeidslivet. Mange av innvandrane som kjem til Volda har ikkje formell kompetanse. Dette tilseier at aktuelle arbeidsplassar vert der kompetansekrava er lave, til dømes innanfor sal, service, reinhald og assistentjobbar innanfor pleie- og omsorg. Religiøse forskjellar kan vere ei utfordring innanfor desse områda. Vanskar knytt til til dømes sal av alkohol, handsaming av svinekjøt eller vanskar med stell av anna kjønn gjer at aktuelle arbeidsplassar vert enda færre.

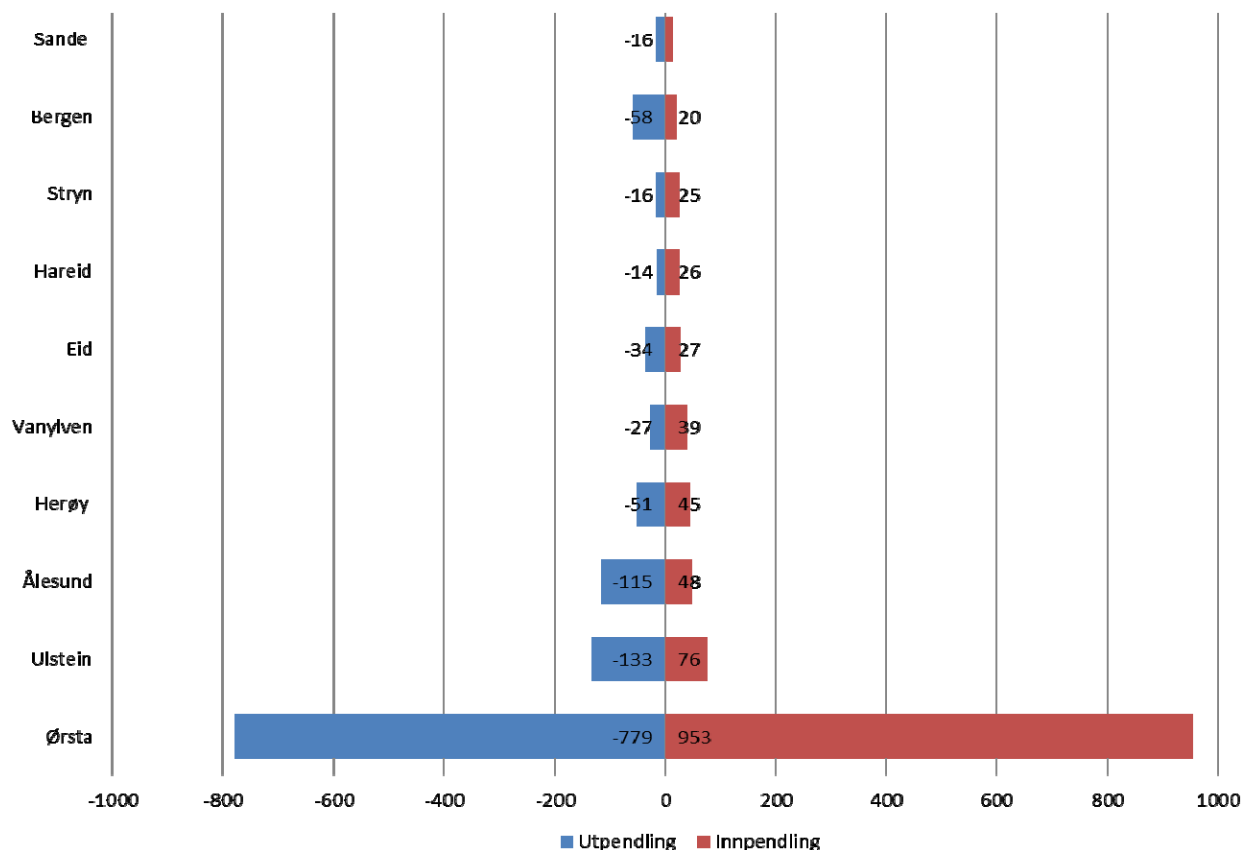
I følgje ein undersøking, "Integrering i arbeidslivet" utført av Ørsta næringskontor er næringslivet positive til å ta inn innvandrarak i praksis dersom nokre kriteria er på plass: langvarig praksisplass (min 12 månadar), ingen utgifter i opplæringsperioden og oppfølging i perioden. Betre samarbeid mellom kommune og næringsliv vil vere ein måte å få innvandrarak inn på arbeidsmarknaden.

Kjelder:
 (SSB tabell 07115)
 (SSB tabell 07285)

4.5.3 Arbeidsplassdekning og pendling

Volda hadde i 2013 ei arbeidsplassdekning på 99 %. Fylkesgjennomsnittet var på 96 %. Koplar vi arbeidsplassdekning saman med pendlinga, seier det noko om kvar det er attraktivt å bu og arbeide, men også kvar bedrifter vel å lokalisere seg. Til dømes har Ulstein ei høg arbeidsplassdekning (124 %) og ei stor innpendling (45,2 %). Volda har ei innpendling på 34,6 % og ei utpendling på 35,6 %. Det er ei høg utveksling av arbeidskraft mellom Volda og Ørsta, sjå Figur 10. Personar som pendlar inn til Volda har først og fremst arbeid i offentleg forvaltning og annen tenesteyting, medan dei som pendlar ut hovudsakeleg arbeidar i industrien.

Hovudstraumar, inn- og utpendling, Volda kommune 2013

Figur 10: Hovudstraumar pendling (Kommunestatistikk Volda 2014).

Kjelder:
 (Fylkesstatistikk Møre og Romsdal 2014)

4.5.4 Sjukefråvær og uføre

Dei siste fem åra har sjukefråværet både i Møre og Romsdal og i Noreg gått ned. I 2014 var legemeldt sjukefråvær i fylket om lag på same nivå som resten av landet (5,3 % i fylket, 5,2 % i landet). I Volda var sjukefråværet noko høgare (5,5 %).

I 2014 mottok 9,2 % av Noregs befolkning i alderen 18–67 år uførepensjon. Dette er eit høgare tal enn både fylket og Volda kommune. Tilsvarande tal for fylket var 8,3 % og for Volda 6,2 %.

Kjelder:

(Fylkesstatistikk Møre og Romsdal 2014)

(NAV: Legemeldt sykefravær 2005–2014)

4.5.5 Arbeid og folkehelse

Attraktive aktivitetstilbod fører til auka trivsel og betre helse. Friske arbeidstakarar sparer både arbeidsgjevarar og samfunn for store kostnader. Utrekingar gjort av Helsedirektoratet viser at den totale helsegevinsten ved at fleire vel aktiv transport er 52 kroner per kilometer for gåande, og 26 kroner per kilometer for syklende. Arbeidsgjevarar i Volda kommune bør fortsette å støtte opp om idretts- og aktivitetstilbod i kommunen. Arbeidsgjevarar bør også oppmuntre og legge til rette for at fleire arbeidstakarar går eller sykklar til arbeid. Sikker sykkelparkering under tak, garderobar på arbeidsplassen og sykle-til-jobb-aksjonar kan vere effektive verkemiddel.

Kjelde:

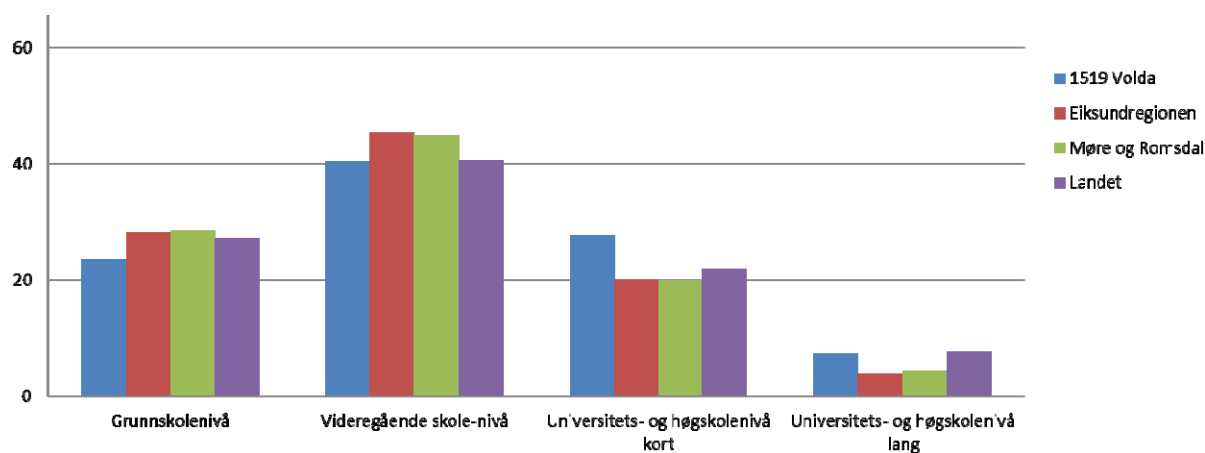
(Miljødirektoratet)

(Sykkelvennlig arbeidsplass)

4.5.6 Utdanning og unge

29,7 % av Noregs befolkning over 16 år hadde høgare utdanning i 2013, sjå Figur 11. Fylket har eit lågare utdanningsnivå enn resten av landet (24,3 %), medan Volda ligg over gjennomsnittet med 34,9 %. Volda er den kommunen i fylket som har størst del innbyggjarar med høgare utdanning. Høgskulen og mange offentlege arbeidsplassar bidreg til dette.

Utdanningsnivået i befolkninga: kommune, region, fylket og landet, 2013. I prosent.

Figur 11: Utdanningsnivået i befolkninga (Fylkesstatistikk Møre og Romsdal 2014).

Når det gjelder utdanning på vidaregåandeskolenivå, ligg Volda på landsgjennomsnittet (ca. 40 %), medan fylket ligg over.

Det er eit aukande problem at fleire elevar droppar ut av vidaregåande skule. I Møre og Romsdal var det, i perioden 2008–2013, 21 % som ikkje fullførte utdanninga. Desse har ofte problem med å kome inn i arbeidsmarknaden seinare.

Kjelder:

(Fylkesstatistikk Møre og Romsdal 2014)

(Gythfeldt & Heggen, 2012)

(SSB tabell 09337)

4.6 Forskjellige næringer i Volda og regionen

Sjukehuset, høgskulen, vidaregåande skule, tingretten, barnevernstenesta og andre offentlege kompetansearbeidsplassar i Volda bidreg til å skape breidde i ein elles maritim og industriprega arbeidsmarknad i regionen.

Interessante, inntektsbringande jobbmoglegheiter for par med forskjellig kompetanse er eit avgjerande lokalt kort i kampen om kompetansen. Kommunane på Sunnmøre kan styrke kvarandre ved å ha forskjellige typar arbeidsmarknader. Den konkurransutsette kompetanseindustrien i havgapet trenger sterke, utviklingsdyktige og robuste, tenesteprodusentar i fjordane. Høgskulen i Volda er ein sentral leverandør av kompetanse og arbeidstakarar til heile fylket, innan viktige velferds- og formidlingsyrkar (til dømes lærarar, barnevernspedagogar, samfunnsplanleggarar, kommunikatørar).

4.6.1 Jordbruk

Av Noregs areal er 3 % dyrka og berre 1,3 % egna for matkornproduksjon. Jordbruksarealet per innbyggjar går ned, og kornarealet er lågare enn gjennomsnittet i Europa. Noko av årsaka til dette er færre og meir effektive jordbruksbedrifter. Ein anna viktig årsak er at mykje av den beste jorda ligg der kor presset frå andre interesser er størst; rundt dei største byane.

Nasjonale mål om å halvere omdisponering av dei mest verdifulle jordressursane har dei siste åra medført ein liten nedgang i omdisponeringa av dyrka og dyrkbar mark, men målet er ikkje oppnådd. I Volda har om lag 1/5 av alt jordbruksareal i perioden 2001–2014 vorte omdisponert til andre formål. Nedbygging av jordbruksareal påverkar mellom anna det biologiske mangfaldet og kulturlandskapet. Effektiviseringa og strukturrasjonaliseringa i jordbruket har vore radikal siste tiåra og denne utviklinga held fram.

Dei siste tiåra har talet på aktive gardsbruk i Møre og Romsdal gått ned med om lag 34 %. Tilsvarende tal for Volda er ein nedgang på 48 %, sjå Tabell 11. Føretaka i jordbruket som er att har i stor grad teke over produksjonen frå dei som sluttar. Det gjer at volumproduksjonen held seg betre oppe enn nedgangen i tal driftseiningar skulle tilseie. Over tid ser ein likevel ein reduksjon i både produsert mjølk og kjøt. For Volda sin del har det vore ein nedgang i kjøtproduksjon på 14 % og ein nedgang i mjølkeproduksjon på 25 % dei siste femten åra. Dei som driv no har i høg grad ei drift som er basert

på leigejord. Tilleggsnæringar som gardsturisme, husflid med vidare kan vere ein medverkande faktor til aktivitet på landbrukseigedomane.

Landbruket i Volda	2001	2014	Endring
Føretak i jordbruket	214 stk	110 stk	-104 (red. 48,6 %)
Jordbruksareal i drift	21.260 daa (herav 14.937 daa fulldyrka)	15.646 daa (herav 11.617 daa fulldyrka)	-5.624 daa ut av drift (red. 26,4 %)
Mjølkeproduksjon	5,5 mill liter	4,1 mill liter	-1,4 mill liter (red. 25,4 %)
Kjøttproduksjon	384 tonn	330 tonn	-54 tonn (red. 14,1 %)
Produktivt skogareal	67.500 daa	71.900 daa	+4.400 daa (vekst 6,5 %)
Årleg tilvekst i skogen	24.200m ³	36.500m ³	+12.300m ³ (vekst 50,8 %)

Tabell 11: Landbruket i Volda.

Landbruket er ei viktig næring i Volda kommune. For at denne næringa skal vere liv laga må det arbeidast aktivt for å oppretthalde aktiviteten og produksjonsnivået i det tradisjonelle landbruket. Jordbruket er også ei kapitalkrevjande næring. Dette gjer seg særleg gjeldande i periodar som me no er inne i med sterk strukturrasjonalisering. Store investeringar krev langsiktige rammevilkår, noko kommunen kan medverke til gjennom god og langsiktig arealplanlegging.

Landbruksnæringa må framleis vurderast som ein av grunnpilarane for busetnaden på bygdene i Volda. Bustadfunksjonen må difor tilleggjast stor vekt ved sida av næringsdelen. Det er viktig å ta vare både på miljøet og kunnskapsbasen som næringsutøvarane utgjer og produksjonspotensialet som ligg i arealressursane og bygningsmassen. Dette gjeld både som inntektsgrunnlag i lokalsamfunnet og som grunnlag for matproduksjon no og i framtida.

Dei dyrka areala legg grunnlaget for matproduksjonen som skjer i Volda, men ein må og ha med at areala og har ein særleg verdi i beredskapssamanheng og som kulturlandskapselement. Også difor er det viktig at det vert arbeidd aktivt for å finne moglege tilleggsnæringar innanfor landbruket for å styrke bruka og busetnaden. Stikkord kan vere bygdeturisme, havbruk, husflidsproduksjon, båtbygging, grøn omsorg, biobrenselproduksjon, økologisk jordbruk, med vidare Andre tiltak som natur- og kulturbasert turisme og aktivt friluftsliv kan og gi grunnlag for nye satsingsområde i Volda kommune.

Ei viktig tilleggsnæring for landbrukseigedomane er el-kraftproduksjon. I Volda er det bygd mange småkraftverk, og desse er viktig for å styrke busetnaden og verdiskapinga for landbrukseigedomane.

Kjelder:

(Landbrukskontoret Ørsta-Volda)

4.6.2 Skogproduksjon

Produktivt skogareal, ståande skog og årleg tilvekst i kommunen har aldri vore større enn i dag. Vi har i dag ein ståande kubikkmasse på 788.000 m³ og med ein årleg tilvekst på 36.500 m³. Skogareala er mykje dominert av skogreisinga på 50 og 60-talet. I skogreisinga vart det hovudsakleg planta gran, og i dag er desse plantingane dominerande i så vel kubikkmasse ståande skog som i årleg tilvekst. Denne granskogen er no i sin beste produksjonsfase og kan no suksessivt avverkast.

Dei store kubikkmassane som snarleg er klar for avverkning set store krav til organisering av arbeidskraft, logistikk med uttransport på privat og offentleg veg, og utskipping via terminal. Å få oppgradert det kommunale vegnettet og Ørstaterminalen er svært viktig for rasjonell skogsdrift i kommunen. Skogsvegnettet i kommunen som i dag utgjer om lag 30 km treng og opprustning og utbygging. Overordna plan for dette må prioriterast i åra framover.

Det er få yrkesaktive skogeigarar og ein treng difor lokale entreprenørar som kan ta oppdrag med hogst og transport. Det er difor viktig å halde oppe stabil aktivitet framover slik at desse har oppdrag. For framtidig skogproduksjon er det avgjerande med god skogkultur, både for å produsere skogsvirke men og for å produsere klimaskog med tanke på binding av CO₂. Dette går som ein raud tråd gjennom Strategiplan for skogbruk Møre og Romsdal og i Kystskogmeldinga.

4.6.3 Fiskeri- og havbruksnæringa

Fiskeri- og havbruksnæringa er den nest største eksportnæring etter olje/shipping. Fylket står for ¼ av Noregs samla sjømateksport. Møre og Romsdal er også eit av dei største oppdrettsfylka i landet.

Volda har ei rekkje naturgitte fortrinn for havbruk: minimal ureining, godt skjerma farvatn og eit sunt klima for produksjon av høgverdig sjømat. Havbruk er rekna som ei kystnæring, men må i Volda kommune sitt tilfelle forståast som ei fjordnæring.

Volda har ein Kystsoneplan frå 2003 som omfattar alt sjøareal og strandsona opp til 100 meter, eller næraste hovudveg. Det vart sett følgjande målsetting for planarbeidet:

”Kystsoneplan for Volda kommune 2003–2006 er ein kommunedelplan som skal hindre bit-for-bit-forvaltning av kystsonen, samtidig som han skal stette arealbehovet for næringslivet på ein slik måte at ållmenta sin tilgang på rekreasjon i kystsonen vert sikra.”

I kommunen sin kystsoneplan er det i dag avsett areal for 15 lokalitetar for havbruk; av dette to skjellanlegg, tre settefiskanlegg og resten matfisk(laks, aure, regnbogeaure og torsk).

Næringa har gjennomgått ei sterk rasjonalisering og strukturendring gjennom dei siste åra. Både eigarstruktur og driftsstruktur er vesentleg endra. Dette har grunnlag både i samordning gjennom sjukdomshandtering, rasjonaliseringsbehov og samordning av drift over kommunegrenser.

Reinsing av avløp og landbasert produksjon er tema som vil vere aktuelle i ein framtidig næringsutvikling. Gjeldande kystsoneplan er såleis ikkje tilpassa dei lokalitetsbehov som næringa i dag står over for. Næringa sjølv har fasa ut mange av dei anleggsområda som var avsett i gjeldande plan. Det er såleis behov for revidering av plana.

4.6.4 Industri

Scana Volda AS er ein av dei største arbeidsplassane i Volda, og er ein del av den maritime klynga. Det er potensiale for vekst i arbeidsplassar i Volda innanfor den maritime næringa, til dømes gjennom kompetansemiljøet innanfor animasjon med utspring frå høgskulen.

Verdien av industriproduksjonen i regionen har gått opp, sjølv om talet på sysselsette har gått ned. Dette har samanheng med auka effektivisering, mekanisering/robotisering og betring av kvalitet. Denne trenden synest å halde fram, og ein kan ikkje rekne med særleg stor auke i talet på sysselsette i industrien. Likevel har den største verksemda i kommunen, Scana Volda AS, dei seinare åra auka talet på tilsette, og er no oppe i rundt 155 tilsette. Årsak til dette er endring frå produksjonsbedrift til ei kompetansebedrift med høgt kvalifiserte tilsette som utviklar høgkvalitetsprodukt og skreddarsydde løysingar samt tilbyr tenester innan servicenæringa.

Det er ei utfordring at nokre av bedriftene i Volda/Ørsta, er såkalla "eksternt" eigd. Det at eigarskapen ikkje er lokal, gjer det lettare for eigarane å flytte produksjonen til område med til dømes lågare avgifter, eller å gjennomføre samlokalisering, anten i Noreg eller utlandet. Produksjonsarbeidsplassane er i så fall dei første som kan gå tapt; jamfør lokal nedgang med nedlegging av bedrifter som Rolls Royce og Helkama/Grepa.

4.6.5 Reiseliv

Reiseliv er ei næring med relativ stabil, moderat vekst i landet. Fylket står for om lag 2 % av landets reiselivsrelaterte omsetning, og ein ser ei auke innan aktivitetsbedrifter som tilbyr opplevingar. Det er grunn til å tro at det aktivitets- og naturbaserte reiseliv vil få stadig større betydning i åra som kjem.

Reislivsnæringa i Volda har gode føresetnadar for å lukkast innan kortferie og det naturbaserte opplevingssegmentet. Dei mange festivalane i regionen er også trekkplaster. Ørsta-Volda Lufthamn er ein viktig i reiselivssamanheng. Volda har også mykje "langtidsturisme" i form av alle studentane som bur i kommunen 9–10 månader i året. Får studentane gode opplevingar og erfaringar i Volda kan dette bidrag til god marknadsføring. Etter ferdig utdanning reisar studentane til ulike deler av landet, og har viktige roller som "omdømmebyggjarar". Studentar tiltrekker seg også besøk medan de er her (får besøk av vener og familie). Trivsel i Volda i studietida aukar også sjansen for at dei vel Volda og Sunnmøre som feriemål seinare i livet. Volda kommune har varsla utmelding av Destinasjon Ålesund og Sunnmøre. Utmeldinga trer i kraft frå og med 2016.

4.6.6 Servicenæringa

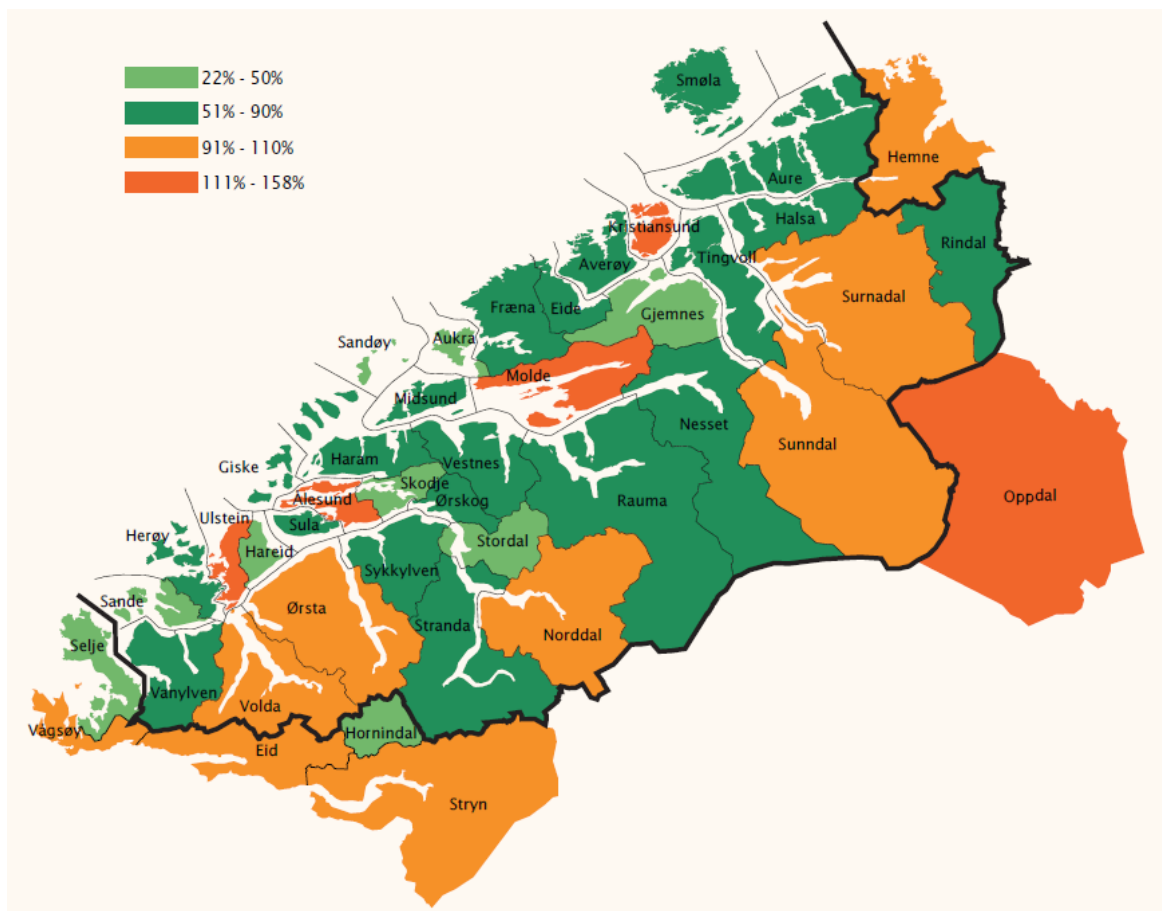
Servicenæringane har eit stort potensiale innafor forretningsmessig og privat tenesteyting i Volda, det er til dømes plass til fleire advokatar, revisorar, økonomar, ingeniørar, arkitektar med meir.

4.6.7 Handel

Omsetninga innan detaljvarehandelen i Møre og Romsdal låg på 73000 kroner per innbyggjar i 2012. Den største omsetninga skjer i byane; Kristiansund, Molde og Ålesund står for over halvparten av omsetninga i fylket, medan folkemengda berre utgjer 37 %. Handelen i Volda er utsett for sterk konkurranse, spesielt frå Moa/Ålesund og Ulstein. Likevel var Volda kommune den kommunen i Møre og Romsdal som hadde nest høgast omsetningsauke i perioden frå 2004 til 2012 (72 % auke).

Figur 12 viser dekningsgraden for detaljvarehandel i Møre og Romsdal. Kristiansund, Molde, Ålesund og Ulstein har dekningsgrad på 111–158 %, medan Ørsta-Volda har dekningsgrad på 91–110 %.

Dekningsgrad for detaljvarehandel i Møre og Romsdal.

Figur 12: Dekningsgrad for detaljvarehandel (Fylkesstatistikk Møre og Romsdal 2014).

Handelsanalysen for Ørsta og Volda viser at både Ørsta og Volda har eit handelsunderskot. Ut i frå befolkningsgrunnet er det plass til meir handel, fortrinnsvis innan møblar, kvitevarer, byggevarer, hagesenter, daglegvarer og utsalsvarer (til dømes klede, sko og sportsutstyr).

Volda sentrum har potensiale for å utviklast som handelssenter, det er til dømes fortettingspotensiale og korte avstandar mellom målpunkt. Ved å utvikle sentrumsområdet til eit sentrum der det er attraktivt for folk å opphalde seg, med til dømes fleire og betre møteplassar, kan sentrum tiltrekke seg fleire handlande. Parkering og infrastruktur både for kjørety, syklande og gåande er viktige tema. Det er også viktig at handelsnæringa tilbyr eit variert vareutval for å hindre handelslekkasje. Volda sentrum kan styrkast og vidareutviklast både som kvardagshandelsstad og som destinasjonshandelsstad. Plasskrevjande varer bør lokalisrast utanfor sentrumsområdet (til dømes i Furene-Hovdebygda).

Kjelder:

(Fylkesstatistikk Møre og Romsdal 2014)

(Handelsanalyse for Ørsta-Volda)

4.6.8 Sjukehuset

Sjukehuset i er ein av dei største og viktigaste arbeidsplassane i Volda og Ørsta. Helsetilbodet ved sjukehuset femner om Hareid, Herøy, Hornindal, Sande, Ulstein, Vanylven, Volda, Ørsta og store delar av Nordfjord. Da Kvivsvegen opna hausten 2012 vart fødeavdelinga ved Nordfjord sjukehus vart nedlagt fordi befolkninga i Stryn, Hornindal og delar av Nordfjord fekk kort og ferjefri veg til Volda sjukehus. Nærleik til sjukehuset skaper tryggleik for folket i regionen.

Sjukehuset er ein viktig arbeidsplass for kvinner i regionen. Møre og Romsdal har eit stort kvinneunderskot, og det er viktig å styrke og ta vare på eksisterande kompetansesarbeidsplassar for kvinner i regionen. Sjukehuset er også viktig for næringsutvikling og andre arbeidsplassar både i Volda og i resten av regionen. Høgskulen i Volda tilbyr til dømes relevante fag og studieretningar for sjukehuset.

Kjelde:

(Byregionen Volda-Ørsta. Utfordringar og moglegheiter for regional utvikling og attraktivitet., 2015)

4.6.9 Volda vidaregåande skule, Høgskulen i Volda, studiebygdA og Møreforskning

Skulane i Volda har ein lang tradisjon. Volda private millomskule og gymnasium (no Volda vidaregåande skule AF) vart skipa i 1910 og var det første gymnasiet på landsbygda i Noreg. Volda Handelsskule (no Volda vidaregåande skule HK) vart skipa i 1933, også den som den første av sitt slag i Noreg utanom byane. Voldens Privatseminarium (seinare Volda lærarskule og i dag ein del av Høgskulen i Volda) vart grunnlagt i 1895. I 1923 var lærarskulen i Volda den største i Skandinavia.

Høgskulen i Volda er den største høgskulen i fylket, med 2987 registrerte studentar og 298 tilsette i 2013. Høgskulen har hatt ein auke i studenttalet dei siste åra. Det er også Høgskulen i Volda som har høgast grad av vitskapeleg produksjon i fylket.

Høgskulen i Volda er viktig både for lokalsamfunnet og regionen mellom anna som arbeidsplass, omdømmebyggjar og omsetjing i regionen. Dei mange kulturelle aktivitetane med utspring i studentmiljøet er med på å gjere regionen attraktiv. Andre institusjonar (som Møreforskning og studentsamskipnaden) er lokalisert i Volda, som følgje av at høgskulen ligg i Volda.

Høgskulen i Volda er i gang med eit campusutviklingsprosjekt, og held på med ein gjennomgang av mellom anna arealbehov, nybygg, trafikk- og parkeringsløyisingar og uteområde. Dei arbeidar også med å sjå på samarbeidsmoglegheiter med det private og offentlege næringslivet, kulturliv og sambruk av lokale. Campusprosjektet har foreslått fylgjande visjon for Høgskulen i Volda: "Kompetanse for framtida i studiebygdA".

Regjeringa har varsla at dei ynskjer ein ny struktur i universitets- og høgskulesektoren. Dei ynskjer seg færre institusjonar og tettare samarbeid/samanslåing av høgskular og universitet i Noreg. Dette kan bety at Høgskulen i Volda vil sjå annleis ut i framtida, mellom anna med omsyn til fagområde.

StudiebygdA er eit samarbeidsprosjekt mellom Høgskulen i Volda, Sunnmøre Kultur næringshage, Studenttinget i Volda, Studentsamskipnaden for Sunnmøre, Volda næringsforum, Frivilligsentralen i Volda og Volda kommune. Hovudmålet er å styrke studiestaden Volda og Høgskulen i Volda si rolle i regionen. Prosjektet fokuserar på evne til rekruttering og utvikling av kompetanse gjennom integrasjon mellom arbeidsliv, frivillig sektor, innbyggjarar, studentar og nye tilflyttarar.

Volda vidaregåande skule, høgskulen, studiebygdA og Møreforskning er med på å framheve Volda som ein særmerkt studiestad på nordvestlandet. Med utgangspunkt i det etablerte fagmiljøet kring høgskulen ligg forholda svært godt til rette for at ein vil kunne lykkast med ei satsing innanfor forskings- og kunnskapsorientert næringsutvikling.

Kjelder:

(Fylkesstatistikk Møre og Romsdal 2014)

(Høgskulen i Volda: Campusutviklingsprosjektet)

(Regjering: Oppdragsbrev til statlige utdanningsinstitusjoner)

(StudiebygdA)

(Volda VGS)

4.6.10 Sunnmøre kulturnæringshage

Sunnmøre kulturnæringshage er eit innovasjonsselskap i Volda som arbeider for nyskaping og vekst innanfor kulturbaserte næringar. Dei har som målsetting å vere eit knutepunkt for dei kreative næringane i fylket, og har fokus på næringar innan film, video, animasjon, fotografi, PR, kommunikasjon, media, IKT og design. Volda kommune er medeigar i selskapet.

Sunnmøre kulturnæringshage driftar også Volda kommunes hoppid.no-kontor. Hoppid.no er eit samarbeid mellom Møre og Romsdal fylkeskommune, Innovasjon Norge, Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Ungt Entreprenørskap og kommunane i fylket. Målet er å skape nye og levedyktige bedrifter, mangfald i arbeidslivet, auka verdiskaping og å styrke Møre og Romsdal som gründerfylket.

Kjelder:

(Hoppid.no)

(Sunnmøre Kulturnæringshage)

4.6.11 Volda næringsforum

Volda Næringsforum vart skipa i 2011, og er eit samarbeidsorgan mellom Volda kommune og privat- og offentleg næringsliv i Volda. Forumet skal vere med på å fremje vekst og utvikling innan næringslivet, og medverke til samarbeid mellom næringsdrivande, kommunale, fylkeskommunale og statlege organ. Volda næringsforum er prosjektleiar for sentrumsprosjektet "Mellom bygningane i Volda" (sjå kapittel 4.15.14.7.4).

Kjelde:

(Volda Næringsforum)

4.6.12 Søre Sunnmøre Tingrett

Søre Sunnmøre Tingrett er ein annan offentleg institusjon med lange tradisjonar i Volda. Tingretten ligg geografisk strategisk plassert og er saman med dei andre offentlege institusjonane med på å framheve Volda som det leiande administrasjonssenteret i regionen. For å styrke dette bør Tingretten få utvida geografisk nedslagsfelt (Hareid og Nordfjord). Framtidig etablering og utvikling av advokatmiljø på Søre Sunnmøre vil vere avhengig av at Søre Sunnmøre Tingrett vert verande i Volda. Skal tingretten bli verande vil ein ha behov for nye lokalitetar for verksemda. Det er no planar om å samlokalisere Søre Sunnmøre Tingrett og Søre Sunnmøre Jordskifterett i Volda-Ørsta.

4.6.13 Offentleg verksemd

Volda er frå gammalt av administrasjonssenter på Søre Sunnmøre, og dei offentlege verksemdene har auka sysselsetjinga dei siste 20 åra. Dette gjeld særleg kommunen, sjukehuset og høgskulen. Utviklingstrekk i samfunnet peikar på at offentleg verksemd vil ha stor betydning i arbeidslivet framover, og det vil vere viktig å oppretthalde og vidareutvikle desse institusjonane.

4.7 Samferdsel og infrastruktur

4.7.1 Nokre nøkkeltal

Volda kommune har:

- 145 km kommunale vegar
- Ca. 100 km vegar med fast dekke
- Ca. 45 km grusvegar
- 4 km gang- og sykkelvegar
- 58 km kommunal veg med veglys, ca. 2400 lyspunkt
- Ca. 30 bruer
- 102,5 km vassrøyr
- 10 vassverk
- 128 km avløypsrøyr
- 8 kloakkbehandlingsanlegg

4.7.2 Utviklingstrekk samferdsel i Møre og Romsdal

Frå 2003 til 2013 var trafikkveksten i Møre og Romsdal større enn på landsbasis. På ti år vokste trafikken i fylket 2,2 %, medan det var ein auke på 1,7 % nasjonalt. Ferjetrafikken har også auka i same periode, og det er særskilt stor auke i tungbiltrafikken. Tal frå SSB viser at det er fleire bilar per innbyggjar i Møre og Romsdal enn det er i landet elles, sjå Tabell 12.

	Møre og Romsdal	Noreg
Tal bilar per 1000 innbyggjarar 2003	469	481
Tal bilar per 1000 innbyggjarar 2013	582	572

Tabell 12: Bilar per innbyggjar (Møre og Romsdal fylkeskommune: Regional delplan for klima og energi).

Spesielt i byane i Møre og Romsdal er trafikkmengda i ferd med å bli stor, og det er aukande problem med kø, forureining og ulykker. I tillegg krev bilene mykje areal i sentrumsområda. Gjennom satsinga på bypakkar i Mørebyane ynskjer fylkeskommunen, saman med kommunane og Statens vegvesen at all vekst i personbiltrafikken skal takast av kollektiv, sykkel og gange. Også i Volda er det kamp om areala i sentrum, og det er grunn til å tro at det er potensiale for å auke kollektiv-, sykkel og gangtrafikken.

Kjelde:

(Møre og Romsdal fylkeskommune: Regional delplan for klima og energi)

4.7.3 Eiksundsambandet og andre hovudferdselårer

Da Eiksundsambandet opna i 2008 fekk kommunane Hareid, Herøy, Sande og Ulstein fastlandforbindelse, og det var venta auka pendling mellom kommunane på Søre Sunnmøre. I 2007 var det i følgje SSB 131 personar som pendla frå Hareid, Herøy, Sande og Ulstein til Volda, sjå Tabell 13. I 2013 var det 161 personar som pendla same strekninga. Det er fleire som pendlar andre vegen (frå Volda og ut til øyane). Bompenggeinnkrevinga tok slutt 14. juni 2014, og vil truleg føre til auka pendling.

Kvivsvegen vart ferdigstilt hausten 2012, og reduserte reisetida mellom Volda og mellom anna Eid, Hornindal, Stranda og Stryn. Også her har det vore noko auka pendling, sjå Tabell 13. Her er trafikken omtrent like stor begge vegar.

	2007	2010	2013
Frå Volda til Hareid, Herøy, Sande og Ulstein	89		214
Frå Hareid, Herøy, Sande og Ulstein til Volda	131		161
Frå Volda til Hornindal, Stryn, Eid, Stranda		47	73
Frå Hornindal, Stryn, Eid, Stranda til Volda		49	70

Tabell 13: Pendling til og frå Volda før og etter opning av Eiksundsambandet og Kvivsvegen.

Eiksundsambandet og Kvivsvegen har medført auka pendling og nærheit mellom kommunane på Søre Sunnmøre. Etter opning av Eiksundsambandet og Kvivsvegen har også flypassasjertrafikken auka. Hovden flyplassen er dermed den fjerde største lokale flyplassen i Noreg.

Kjelde:
(SSB tabell 03321)
(Avinor: trafikkstatistikk)

4.7.4 Sentrumsutvikling og infrastruktur

Etablering av Volda tunnel vil opne for nye moglegheiter med omsyn til sentrumsutvikling i Volda. Fortetting og bustadutvikling kan saman med strategisk lokalisering av skuler, grøntstruktur, kulturtilbod og andre offentlege tenestetilbod bidra til å styrke Volda sentrum som ein tettstad med urbane kvalitetar. Ei utfordring vil vere å definere rolla til Furene/Hovdebygda og utvikle området utan at det går på kostnad av etablert sentrum i Volda. Nytt næringsområde på øvre Rotset vil trekkje bedrifter og handel nærare Volda sentrum.

Eit nært samarbeid og samhandling knytt til infrastruktur, busetnad og næringsutvikling mellom Volda og Ørsta kommune vil vere særskilt viktig for å kunne lukkast med dette arbeidet samt dra felles nytte av den sentrale plass kommunane har i den nye infrastrukturen i regionen.

4.7.5 Kollektivtrafikk

Volda og Ørsta kommune har eit etter måten godt kollektivtilbod gjennom den etablerte Ringruta. For regionen er også Timeekspresen eit godt etablert tilbod til byane i fylket, til Bergen, og Trondheim. I tillegg har ein eit godt ekspressbuss/nattbusstilbod til Oslo og Bergen.

Gjennom dette, i tillegg til flyplassen med direkte ruter til Oslo og Bergen, må ein seie at kommunen har relativ gode kollektivkommunikasjonar.

Seinare år har det vore klar vekst i talet på passasjerar som reiser med buss mellom Volda og Ørsta, og frå Volda/Ørsta til Ytre Søre Sunnmøre. Bette tilrettelagd kollektivtilbod for arbeidstakarar, skuleelver, eldre og flypassasjerar vil vere ei viktig styrking av kollektivtrafikken og ei miljøgevinst, noko som vil vere i tråd med nasjonale forventningar.

Ferjesambandet Volda–Lauvstad og Folkestad–Volda bidreg til god kommunikasjon mellom mange av bygdene og Volda tettstad. Ei jamn ferjefrekvens som er kordinert med til dømes flyavgangar på Hovden og eit ferjetilbod med seine avgangar i helgane er eit virkemiddel i å gjere det attraktivt å bu på bygdene.

Tiltak som tilrettelegging for utvida ringbussrute i Volda over Håmyra/Engeset, i Hovdebygda gjennom Rystefeltet, og til/frå flyplassen gjennom Torvmyrvegen vil vere viktige element som kan bidra til auka passasjergrunnlag og betra tilbodet.

Ei utfordring vil vere å tilpasse kollektivtilbodet til den endring som skjer i infrastruktur og reisemønster ved Eiksundsambandet, Kvivsvegen, og forventa endring i mellom anna pasient tilgang frå Nordfjord.

Staten sin politikk og folk sine bupreferansar fører til ei sentralisering av landet. Det vert ei utfordring for kommunar som Volda med desentralisert busetjing og svak kommuneøkonomi å oppretthalde kommunale tenestetilbod i alle bygdene. Til dømes er kollektivtilbodet lokalt til bygdene i kommunen ei utfordring etter som passasjergrunnlaget her vert stadig lågare og er vanskeleg å forsvare ut frå økonomiske kriteria.

Dette utfordrar igjen fylkeskommunen og den statlege satsinga på samferdsel og eit kollektivtilbod som knyter bygdene nærare sentrum og dei kommunale tenestetilboda.

4.7.6 Gang- og sykkelveg

Gang- og sykkelveg og stiar gjer det lettare å vere i fysisk aktiv i kvardagen, og sikrar samstundes trygg og miljøvennlig ferdsl.

Volda sentrum har eit utvikla gang/sykkelvegssystem i sentrum og ut mot bustadfelta. Men det er relativt mange brot i det elles bra planlagde gangvegssystemet.

Utbetring av slike "missing link-ar" er viktig for å skape trygge skuleveggar og tilgang til sentrum, arbeid og fritidsaktivitetar. Eit generelt betra gang- og sykkelvegtilbod, som inkluderar eit heilskapeleg sykkel samband mellom Volda og Ørsta, vil kunne bidra til at fleire kan velje sykkel framfor bil til og frå jobb. Dette vil minke belastning på vegnettet, samtidig som det er helsefremjande og gir ei mindre miljøbelastning.

4.7.7 Elbilar og ladepunkt

Sidan 1990 har klimagassutslepp frå transportsektoren auka med 27 %. Kollektivtransport, sykling og gange er viktige middel for å redusere utsleppa, men særskilt i distrikta vil bilen framleis ha ein viktig rolle. Frå 2013 til 2014 var den totale veksten i elbilar i Møre og Romsdal på 129 %. I Volda var det 24

elbilar og 12 ladepunkt i 2014. Reiselivsbedrifter melder at ladepunkta i fylket er i jamleg bruk, og at elbilturistar kjem eins ærend for å prøve nye ladepunkt.

Kjelde:
(Fylkesstatistikk Møre og Romsdal 2014)

4.7.8 Næringslivet og transport

Transportarbeidet i Noreg veks, og denne utviklinga er forventa å skulle fortsette. Store deler av næringslivet i regionen er transportintensivt og krev gode transportmuligheiter for råvarer og produkt. Fylket er det tredje største eksportfylket i landet og store deler av godstransporten går som vegtransport gjennom Volda og Ørsta.

Eit nasjonalt hovudmål er å få meir av denne transport over på jernbane og sjø. Særleg skogsnæringa, som har eit stort potensial i Volda og regionen, vil med tilrettelegging av effektive hamner langs kysten bidra til effektivisering, vesentleg reduksjon i transportkostnader samt vere god miljøpolitikk. Ei rapport utarbeida av Sintef peikar på Volda/Ørsta som ei av 14 kaiterminalar som ein bør prioritere å utbygge for å legge forholda til rette for rasjonell virkeslevering frå skog til industri.

Gode kommunikasjonar er viktig for næringslivet, bulyst og trivsel i kommunen, og for verdiskapinga både lokalt og i regionen.

Dei nye overordna vegsambanda gir godt grunnlag for slik positiv utvikling for transport i regionen. Lokalt er det for bygdene viktige utfordringar knytt til behov for rassikring, gode ferjetilbod, og kollektivtilbod.

4.8 Kultur, idrett og friluftsliv

4.8.1 Kultur

Kultur er viktig for å skape attraktive lokalsamfunn. I gjeldande fylkesplan (2013–2016) og for komande regional fylkesplan Møre og Romsdal 2013–2016 vert det sett fokus på følgjande satsingsområde: Kompetanse, verdiskaping, kultur og samferdsel. I gjeldande plan heiter det mellom anna: *”Kulturaktivitet og kulturoppleving er også ein berebjelke for lokal identitet, trivsel og utvikling. Kultur er derfor viktig for å skape attraktive lokalsamfunn for næringsutvikling, og busetting.”*

Kulturnæringa i fylket er sentrert rundt satsingsområda film og video samt festivalar og kunstnarisk verksmed.

Dei med høgare utdanning og kvinner nyttar kulturtilboda i fylket mest. For å rekruttere høgt utdanna arbeidskraft og kvinner er det viktig med eit godt kulturtilbod i fylket. For dei fleste er det tilbodet i heimkommunen som er viktigast. Om lag halvparten er nøgd med sitt kulturtilbod i heimkommunen (Sunnmøre ca. 47 %).

Større festivalar og arrangement i dei større byane er viktige trekkplaster, som til dømes Jazzfestivalen og Matfestivalen. Det er som konsert- og festivalpublikum og som publikum eller deltakarar i idrettsarrangement at folk reisar ut av eigen kommune for å delta. Kino, museum,

utstillingar, teater, revyar, bruk av alpin- og skianlegg og naturopplevingar er andre kultur- og naturopplevingar som får folk til å reise ut av sin kommune for å delta på.

Kjelder:

(Fylkesplan for Møre og Romsdal 2013–2016)

(Kultur- og fritidstilbod for alle? Kulturpendlarar, fritidspendlarar og andre kulturbrukarar i Møre og Romsdal)

(Regionale utviklingstrekk Møre og Romsdal)

4.8.2 Kulturtilbod i Volda

Samanlikna med andre kommunar på same storleik har Volda eit uvanleg høgt aktivitetsnivå i kulturlivet. Høgskulen og studentmiljøet i kommunen bidreg sterkt til dette. Volda kommune er og i den heldige stillinga at kulturtilbodet i all hovudsak vert drifta av lokale aktørar, som til dømes Rokken, kyrkje og trussamfunn, lag og organisasjonar. Aktivitetane dei private aktørane skaper, utgjer tyngdepunktet i Volda si kulturnæring.

Årlege arrangement og festivalar i Volda:

- Den norske dokumentarfilmfestivalen (Dokfilm) (i samarbeid med Volda Filmteater)
- Dei nynorske festspela
- X2 i samarbeid med Ørsta
- Naturfestivalen i samarbeid med Ørsta
- AnimationVolda (i samarbeid med Volda Filmteater)
- Kyrkjemusikkveka
- Veka
- Voldadagane (Handelsstanden arrangerer)
- Kulturminnedag

Fleire av desse festivalane har potensiale til å utvikle seg til nasjonale arenaar innan sin sjanger, medan andre vil i første rekke levere gode kulturopplevingar til eit regionalt publikum. Samla står desse aktivitetane for ei omsetjing på fleire titals millionar kroner per år. I tillegg til dette kjem overrissingseffekten på handel og sørvisnæringa. I fylgje ei analyse Møre og Romsdal fylke har utarbeidd, utgjer dette ein tileggsgevinst som tilfell lokalt næringsliv på heile 40 % av omsetnaden til kulturarrangementa. Ei målretta og godt planlagd satsing på kulturnæringane vil difor kunne gi ringverknadar for lokalsamfunnet og det er viktig at Volda kommune legg forholda til rette for at desse arrangementa får høve til å utvikle seg vidare.

I tillegg til ei rekke festivalar og arrangement har Volda fleire andre kultur- og fritidstilbod som til dømes bibliotek, Frivilligsentralen, galleria, golfbane, grendahus, kino gjennom Volda Filmteater, Kometland, kulturskulen på samfunnshuset, skatepark, symjehall, Volda Skisenter (med skiskyttararena), Volda ungdomsklubb og ei rekke idrettstilbod innan blant anna ballett, barnegymp, fotball, handball, judo, klatring, skisport, symjing, tennis, turn, volleyball.

4.8.3 Bibliotek

I stadsutviklingsperspektiv er bibliotektilbod viktige fordi dei representerer store verdier i lokalsamfunna som mellom anna møteplassar og lærings- og kulturarena. Folkebibliotekavdelingar har minka i fylket i perioden 1999–2009. Ressursane til dei kommunale biblioteka i fylket er små. Utlån frå folkebiblioteka er stabilt frå år til år medan utlån frå fag- og skulebiblioteka syner ein svak

auke. Mangel på ressursar, utdanna fagpersonell og tilgjengelegheit visast igjen i bruk av biblioteka i fylket, som ligg i botn når det gjeld tal utlån per innbyggjar.

Biblioteket i Volda har nye lokale og høge besøkstal (ca. 35 000 besøkande i året). Særleg blant innvandrarar ser ein eit auke i tal besøkande. Biblioteket er eit viktig del av integreringsarbeidet, og eit lågterskeltilbod som mange grupper i samfunnet har stor glede av.

Bibliotek er i dag meir enn utlån av bøker. Det er ei uformell møteplass på tvers av aldersgrupper og sosiale lag i samfunnet, ein stad der ein får hjelp, rettleiing og informasjon, tilegner seg kunnskap og mange kjem for å låne eller nytte seg av digitale medium, internett, tidskrifter og aviser.

For å tilfredstille nasjonale og regionale krav, samt brukarane sine forventningar til bibliotekstenesta er det viktig at biblioteket er synleg, med fysiske rammar tilpassa ein moderne bruk og dei nye forventningane til bibliotekstenesta.

4.8.4 Forventningar til kulturtilbodet

Med stadig høgare utdanningsnivå og relativt mykje fritid i Volda, vil eit godt, breitt kulturtilbod vere eit viktig moment for å fremje bulyst og gjere det attraktivt for utdanna personar og barnefamiljar til å etablere seg i Volda. Brukarar av kulturtilbod stiller høge krav til både kvalitet og bredde og det vil vere viktig for Volda kommune å arbeide vidare med dette.

4.8.5 Friluftsliv

Å vere ute og bevege seg i friluft er helsefremjande, bidreg til god motorisk utvikling og er lærande og stimulerande. Ei utfordring er å gjere friluftsliv attraktivt og freistande for dei som i dag ikkje nyttar seg av dette, og då særleg ungdom, funksjonshemma og grupper som av ulike grunnar ikkje er ute i naturen. For å freiste og nå unge handlar det kanskje meir om spanande og utfordrande aktivitetar, som er meir "actionprega". Til dømes aktivitetar som terrengsykling, klatring og ski. Folk med nedsett funksjonsevne kan ha behov for universelt tilrettelagd tilbod lett tilgjengeleg frå der dei bur eller med lett tilkomst til aktivitetstilboda. Som ledd i utjamning av sosial ulikskap i helse er det også behov for lett tilgjengelege tilbod i nærområda der folk bur, og som ikkje krev store investeringar i utstyr eller planlegging. Ein føresetnad for at ein som vaksen finn glede i å bevege seg ute i friluft er ein barndom der friluftsliv og fysisk aktivitet er ein del av oppveksten. Difor er det avgjerande at det finst gode og utviklande aktivitetsområde for barn og unge i bustadfelt, sentrum, i barnehagar og skular.

Hovudtrekka i det norske friluftslivsmønsteret har vore relativt stabilt dei siste 20 åra, og er prega av stort mangfald. Ni av ti nordmenn kan reknast som friluftslivsbrukarar. Likevel har veksten i deltaking blant dei eldre aldersgruppene stoppa opp. Mens dei aller yngste er aktive, har ungdom ein tendens til å svikte dei tradisjonelle friluftaktivitetane.

Levekårsundersøkinga syner at nordmenn brukar mest tid til idrett og friluftsliv om sommaren og minst om vinteren. Same undersøkinga syner også at vi i gjennomsnitt brukar ein time og tre kvarter på mosjonsturar per uke. Utviklinga frå 1980 til 2000 viser at vi brukar mindre tid på skiturar og meir på spaserturar. Desse tendensane gjelder både kvinner og menn.

Utdanning er avgjerande for turaktiviteten. Yrkesaktive og studentar er jamt over meir aktive friluftsbukarar enn arbeidsledige, uføre og pensjonistar. Menn er meir aktive enn kvinner. Folk busett i grigrendte strøk driv meir "nyttig" friluftaktivitetar som bær- eller sopptur, jakt, fiske enn dei i byane.

Friluftsliv fremjar helse og trivsel og gir positive naturopplevingar, rekreasjon og høve til sosialt samvær. Dette er også svært viktig med tanke på miljøforståing og positive haldningar til berekraft og miljøomsyn. Alle bør difor ha tilgang til grønne nærrområde, parkar og friluftsområde med god kvalitet. Tettstadsanalysen for Volda Sentrum peikar på strategiar og virkemiddel for å sikre gode tilhøve for dette. Særleg i område med utbyggingspress bør ein ha eit spesielt fokus på å sikre grønne lungar og grønne ferdselsårer ut til friluftsområda. I løpet av dei siste åra har tilgjengeleg areal for friluftsliv vorte 2,1 % mindre, sett landet under eitt.

Volda er omgitt av ein natur som innbyr til fysisk aktivitet og naturopplevingar. Kommunen har sidan slutten på 80-talet gjort mykje for å legge til rette for friluftsliv. Volda har eit relativt godt etablert tur- og stinett som utgjør eit system av grønne ferdselsårer i busettinga, skogen og i kulturlandskapet. Eit nytt nærturkart for Volda sentrum vart lansert i august 2014 for å gjere det lettare for både tilflyttarar og andre å kome seg ut i skog og mark og for å stimulere til meir friluftsliv i kvardagen. Men her er også mange "missing link" som ved sikring og tilrettelegging vil kunne bidra til å gjere tilbodet meir komplett og dermed stimulere til at fleire tek i bruk friluftsmulegheitene i Volda. Eit døme på dette er behovet for etablering av turveg på nord- og austsida av Rotevatnet der reguleringsarbeid var sett i verk i 2012. Denne turvegen er svært viktig med tanke på eit tilgjengeleg friluftsliv for alle i nærmiljøet, og med tilgang for både trillande og syklende. Det er også behov for betre merking av turstiar i kommunen. Dette arbeidet er så smått i gang, og det er eit mål at grendalag, frivillige lag og organisasjonar og kommunen søkjer om midlar til merking av turstiar og samarbeider om merking både i sentrum og på bygdene.

Frå statleg hald vert det sett inn store ressursar for å stimulere kommunane til å intensivere arbeidet på dette feltet. På bakgrunn av dette har Volda kommune vedteken kommunedelplan for Fysisk aktivitet og anlegg for friluft, idrett og næringsmiljøtiltak. Denne planen inneheld også ein *handlingsplan for friluftslivsområde*. Dette vil inngå som del av ein statleg planbase og er tenkt nytta som grunnlag for framtidige prioriteringar/investeringar og for å klargjere aktuelle område for statlege ordningar for både kjøp av grunn og til finansiering av tilretteleggingstiltak.

Aktuelle satsingsområde i handlingsplan for friluftslivsområde i Volda kommune er: Friområda ved Botnasanden, Elvadalen, Heltneelva, Kråkeneset (Lid), Åseneset (Mork/Ekset), Strandfjøra, Berkneset, Andaneset, skiløype Rotevassdalen og turveg rundt Rotevatnet.

Kjelder:

(Kommunedelplan for fysisk aktivitet og anlegg for idrett, friluftsliv og nærmiljø, 2014–18)

(miljøstatus.no)

(Nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging)

(Naturindeks for Norge 2010)

(SSB, Idrett og friluftsliv, levekårsundersøkelsen 2011)

4.8.6 Idrett

Det er aukande interesse for å delta i idrettsliv i Noreg. 26 % av befolkninga i alderen 16–79 år er medlemmer av eit idrettslag, og 40 % av dei som driv med fysisk aktivitet minst ein gong i månaden er

medlemer i eit idrettslag. Dei siste ti åra har talet på medlemer i Noregs Idrettsforbund auka med om lag 24 %. Veksten er størst blant menn og i aldersgruppa 20 år og eldre. I aldersgruppa 13–19 år er det ein svak nedgang (1 %) i same periode. Dei med høg utdanning, yrkesaktive og studentar er mest aktive. Utdanning har positiv betydning både for deltaking i mosjonsaktivitetar og idrett. I alle aldersgrupper er dei med høg utdanning meir aktive enn dei med låg utdanning. Av personar med grunnskuleutdanning er 17 % medlemer av eit idrettslag, medan 37 % av dei med universitets- eller høgskuleutdanning er medlemer.

Forskningsbasert kunnskap syner at strukturelle tiltak som til dømes å legge til rette for fysiske tilhøve og tiltak i nære omgjevningar til der folk bur, har eit potensiale for å jamne ut sosial ulikskap. Dette gjeld både i friluftslivs- og idrettssamanheng.

Volda tettstad har varierte idrettstilbod. Fotball, golf, handball, skigåing, symjing og volleyball er av dei største idrettsgreinene i Volda. Andre idrettstilbod er ballett, barnegym, bordtennis, judo, klatring, tennis og turn. Det meste av idrettstilbodet har utspring i frivillige lag og organisasjonar, og Volda kommune er avhengig av desse for å oppretthalde og sikre eit breitt og godt idrettstilbod. Voldahallen ligger sentralt i Volda og vert mykje nytta, sjølv om den har behov for oppgradering. Dei siste åra har det også vore ei medviten satsing på utvikling av skuleanlegga som viktige arenaer for idrettsaktivitet. Skuleområda som nærmiljøanlegg og idrettstilbod er viktig både i sentrum og på bygdene.

Sjølv om mange driv med idrett i Volda er det mange barn som fell i frå når dei vert litt eldre og idretten går frå å være primært sosial arena til å være ein arena for prestasjonar og resultat. Her er situasjonen i Volda som i resten av landet.

Ei utfordring er å oppretthalde eit idrettstilbod til dei som ikkje har interesse eller talent til å drive med idrett på høgt nivå. Det er naudsynt med breidde i idrettstilbodet for å gje flest moglege tilbod om å drive med aktivitetar dei trivast med, på ulike nivå. Blant dei eldre aldersgruppene (25 <) er tendensen at ein driv med uorganisert idrett og meir friluftsrretta aktivitetar. Igjen er det høgt utdanna og yrkesaktive som er mest aktive på denne fronten. Organisert lågterskeltilbod for ungdom og vaksne vil kunne bidra til auka aktivitet blant eit breiare lag av innbyggjarane også i Volda. Trilletur for småbarnsforeldre, symjeopplæring og treningsgruppe for innvandarkvinner og ulike turgrupper er gode eksempel på organiserte lågterskeltilbod. Etablering av Frisklivssentralen Aktiv i Volda er ei kommunal satsing for å fremje helse og førebygge sjukdom, skade og sosiale problem. Målet med Frisklivssentralen er fleire leveår med god helse i befolkninga og mindre helseforskjellar mellom sosiale lag, etniske grupper og kjønn.

Viktigaste og truleg den mest effektive bidraget til auka lågterskeltilbod og ikkje prestasjonsretta aktivitet vil vere å få dette integrert som ein viktig del av den ordinære drifta i frivillige lag og organisasjonar, som del av miljøskaping-, fråfallstiltak og som potensial for rekruttering av leiarar og administratorar på alle nivå.

Grunnlaget for kommunen sine prioriteringar innan idrett vert lagt gjennom kommunedelplanen for idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv.

Kjelder:
(SSB, Kulturstatistikk 2010)

4.9 Barn, unge og oppvekst

Gode helsetenester og gode barnehage-, skule- og fritidstilbod er viktig for å sikre ein trygg og god oppvekst. Gode nærmiljø og moglegheiter til å utøve fritidsaktivitetar er naudsynt for å sikre barn og ungdom gode levekår, utviklingsmuligheiter og trygge oppvekstmiljø. Ein god oppvekst aukar sannsynet for at ein også vil la sine egne barn vekse opp i det same miljøet.

4.9.1 Helsestasjon, barnehage og skule

Svangerskapsomsorg, helsestasjon- og skulehelsetenestene er lovpålagte tenester. Arbeid i helsestasjonen er underlagt "*Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester mm.*" og "*Forskrift om kommunens helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten*". Plan for helsestasjonen i Volda 2014 - 2017 vart vedteken i kommunestyret 27.03.14. Tidleg identifisering av behov og tidleg innsats er eit viktig overordna mål for tenesteområdet.

Både jordmødrer og helsesystrar har fokus på førebyggjande og helsefremmande tiltak i samarbeidet med barn, ungdom og foreldre. Tidleg identifisering av behov og tidleg innsats er eit viktig overordna mål.

Svangerskap og barselomsorga i Volda har god kvalitet. Nye retningslinjer "*Nytt liv og trygg barseltid for familien*" skal styrke samhandling mellom helseføretaket og kommunane grunna tidleg utskrivning frå fødeavdelingane. Å etablere *JordmoraHeim* som ei fast ordning, er ei viktig satsing i svangerskapsomsorga framover.

Undersøkingar viser at sjukdomsbilde er endra og utfordringane framover spesielt må rettast mot barn og unge si psykiske helse, kosthald og fysisk aktivitet, vald/overgrep og minoritetshelse. Sjå kapittel 2.11 Helse.

Ungdata-undersøkinga viser at ungdom i Volda slit meir no enn tidlegare. Lettare tilgang til helsesøster på skulane, målretta gruppetilbod og høve til utvida samarbeid vil gjere det lettare å møte desse utfordringane.

Tal på asylsøklarar har frå oppstart auka frå 120 til 190 faste plassar per mars 2015. Helsesøster gjennomfører helsesamtale og vaksinerings med alle. Auke i talet på plassar i asylmottaket aukar også presset på dei tenestene helsestasjonen skal yte for denne gruppa. Målretta gruppetilbod for asylsøklarane har vist seg å vere viktig for integrering . Dette må ein satse meir på framover.

Helsestasjonslokala i sentrum er ikkje optimale for brukarane, og heller ikkje for dei tilsette. På sikt håpar vi at helsestasjonen får tilbod om betre lokale til sine tenester.

Volda har 13 heildagsbarnehagar, sju kommunale og seks ikkje-kommunale. I tillegg til heildagsbarnehagane har Volda ein open barnehage. Kommunen har god barnehagedekning, og alle som søker får barnehageplass. Barn frå Ørsta får barnehageplass i dei ikkje-kommunale barnehagane i Volda. Ein registrerer at det er eit auka press i området Mork/Egset, og det er ikkje alle i området som får barnehageplass i Mork barnehage.

Voldaprojektet er ein del av forskingsprosjektet "*Barn i Midt-Noreg*", og prosjektperioden er 2013–2017. Alle barnehagane i Volda er med. Prosjektet skal gje personalet i barnehagane meir kunnskap om psykisk helse hjå barn i barnehagen. Samstundes vil det bli gjennomført forskning for å sjå effekten av opplæringa, og for å få meir informasjon om psykisk helse hjå barn i denne aldersgruppa. Gjennom forskingsprosjektet vil barnehagane i Volda vere ein viktig bidragsytar for å få ny kunnskap om psykisk helse hjå barn.

Dei kommunale barnehagane har behov for renovering for å nærme seg dei krava ein stiller fysiske arbeidstilhøve i dag. Det er også eit behov for å kunne legge til rette for arbeidsplassar til barnehagelærarane.

Det er ein auke i barn, både i barnehagane og i skulane, som har behov for ekstra hjelp på grunn av nedsett funksjonsevne. Å sikre godt tilbod til desse krev eit godt samarbeid gjennom tverrfagleg samarbeid og kvalifisert personale.

Volda har åtte grunnskular (ca. 1100 elevar). Elevtalet i grunnskulen vil halde seg nokså stabilt dei neste åra, basert på tal frå folkeregisteret. Tilflytting og fråflytting kan endre dette biletet. Fram mot skuleåret 2020/2021 viser tala frå folkeregisteret ein reduksjon i elevtalet. Tendensen viser nedgong i elevtalet på bygdene, medan elevtalet aukar noko i sentrum inkludert Lid/Mork skulekrins. Ved sentrumsskulane kan kapasiteten verte utfordra på nokre av klassestega dei næraste åra. Elevtalsutviklinga i Lid/Mork skulekrins viser at Mork skule vil gå frå firedeling til femdeling om kort tid, og det er naudsynt å utvide kapasitet ved skulen. Det kan gjerast ved å setje i stand lokala i øvste høgda på skulen, eller ved påbygg/brakkar. I framtida kan det verte behov for å auke kapasiteten ved Bratteberg skule. Det er difor viktig å sikre areal kring skulen til eventuell framtidig utbygging.

Auka merksemd kring fysisk aktivitet i og utanom undervisninga aukar behova for tilrettelagde areal i nærområdet og på skulane sine areal. Volda har utfordringar når det kjem til å tilby gode fysiske rammer for skulebarn i Volda sentrum, både med omsyn til sjølve skulebygga og dei fysiske tilhøve knytt til uteområda og anlegg for fysisk aktivitet i skulen. I skrivande stund ser det ut til at ein ny Øyra skule vil verte realisert, og mange av barneskuleelevane i sentrum vil med det få langt betre undervisningslokale og fysiske rammer kring grunnskuleopplæringa. Skulen blir i fyrste omgang bygd utan kroppsøvinglokalitetar og symjehall. Volda kommune er derfor avhengig av å få leige symjebasseng av høgskulen. Per i dag er det ein avtale år for år, og det vert arbeidd for å få ein meir langsiktig avtale for leige av bassenget på Idrettsbygget. Skulane i Austefjord, Folkestad og Dalsfjord har eigne symjebasseng.

Barn og unge er store delar av dagen i barnehage og skule. Dei tilsette har difor eit stort ansvar for å legge til rette for at barn og unge skal ta gode val i forhold til helsa si. Sunt kosthald og gode vanar med fysisk aktivitet er viktig for at barn og unge skal kunne utnytte sitt faglege og sosiale læringspotensiale. Eit samarbeid mellom skule og heim om å gå eller sykle til og frå skulen, bør også prioriterast i framtida. Dette set også krav til utbygging av gang- og sykkelveggar. Det vil føre til meir fysisk aktivitet og betre trafikktrygging.

Gjennom rikspolitiske retningslinjer og større lovpålagde krav til barns medverknad i planlegging ynskjer ein å få til betre ivaretaking av barn og unges interesser. Volda har eit aktivt ungdomsråd. I

tillegg har kommunen ein 15 % stilling til barnerepresentant, som skal ivareta barn og unge sine interesser i plansaker.

På leiarmøtet var vi innom utfordringsnotatet, og om det bær stå noko om behovet for areal til Bratteberg skule i framtida. Eg har følgjande forslag som er utheva. Det kan kome i forlenginga av den andre teksten eg har klipt ut frå notatet.

Kjelder:

(Forskrift om kommunens helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten)

(Helse- og omsorgstjenesteloven)

(ungdata.no)

Plan for helsestasjonen i Volda 2014–2017

4.9.2 Barnevern

Barnevernet i Hareid, Ulstein, Ørsta og Volda vart slått saman til eit barnevern frå 1. januar 2014. Volda kommune er vertskommune, noko som inneber at Volda kommune har ansvar for administrasjon og drift av den nye tenesta. Frå april 2015 er alt fagpersonale og kontorfunksjonar samla i 2.etasje i Volda rådhus.

Målet med denne omorganiseringa er å få eit barnevern som kan gi betre tenester til barn og familiar. Tidleg innsats, der målet er å førebygge at barn lever over tid i omsorgssituasjonar som er til skade for deira helse og utvikling, er eit nasjonalt satsingsområde. Barnevernstenesta har derfor øymerka ein stillingsressurs til tverrfagleg førebyggjande arbeid, der ein skal etablere eit meir systematisk samarbeid med andre som arbeider med barn og unge i dei fire samarbeidskommunane.

Barnevernstenesta sine hovudmål er gitt i Lov om barnevernstenester, og er todelt:

- Sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deira helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid
- Bidra til at barn og unge får gode oppvekstvilkår.

For i størst mogleg grad å kunne nå desse måla, vil barnevernstenesta halde fram med arbeidet for å utvikle gode hjelpetiltak til barn og familiar. Det er også viktig å arbeide strategisk for å samarbeide med andre instansar for å bidra til at barn og unge får gode oppvekstvilkår (førebyggjande arbeid).

Tenesta består av om lag 30 fagtilsette, i tillegg til kontorfagleg personale. I 2013 var det registrert om lag 450 barn frå dei fire samarbeidskommunane med ulik type hjelp og tenester frå barnevernet.

Kjelder:

(Felles barnevern for Hareid, Ulstein, Volda og Ørsta)

(Lov om barneverntjenester)

(Årsbudsjett 2015 – Økonomiplan 2015–2018 Volda kommune)

4.9.3 NAV

NAV er ein teneste som skal bidra til sosial og økonomisk tryggleik, og fremme overgang til arbeid og aktiv verksemd. NAV består av både statlege og kommunale tenester. NAV Volda og NAV Ørsta vart slått saman frå mai 2014, og Ørsta er vertskommune.

Kjelde:

(NAV)

4.10 Levekår og livskvalitet

4.10.1 Livskvalitet

Opplevd livskvalitet kan vere ein viktig faktor for tilflytting til ein stad. Det er vanleg å framheve følgjande verdiar som avgjerande for eit godt og meningsfylt liv: materiell tryggleik, stabile venskaps- og familietilhøve, meningsfylt arbeid, god helse, personleg fridom og interessante fritidsaktivitetar. Dette er sjølvsegte verdiar for dei fleste, medan det for mange grupper i samfunnet kan vere utfordrande å oppnå tilfredstillande livskvalitet gjennom eige livsløp.

Den subjektivt oppfatta livskvaliteten for den einskilde, vil gjerne syne igjen i meir målbare indikatorar for levekår. Typiske indikatorar for levekår er ofte tal på personar som treng sosialhjelp, levealder, tal på uførepensjonistar og mottakarar av attføringsstønad, valdskriminalitet, arbeidsløyse og personar på overgangsstønad.

4.10.2 Sosialhjelp og stønad

Per mars 2014 var det registrert 99 mottakarar av sosialhjelp i Volda kommune. I forhold til innbyggartalet har Volda kommune færre som treng sosialhjelp samanlikna både med Møre og Romsdal og landet elles. Volda har få mottakarar og økonomisk yting per innbyggjar er låg. Når det gjeld innbyggjarar som mottek stønad lengre enn seks månader og personar som har sosialstønad som hovudinntektskjelde, er vi på linje med situasjonen for samanliknbare kommunar, fylket og landet elles.

Kjelder:

(Hesledirektoratet; kommunehelseprofiler)

(Statusrapport: Oversikt over helsetilstand og påverknadsfaktorar i Volda 2014)

4.10.3 Uførepensjon

Per mars 2014 var det registrert totalt 372 mottakarar av uførepensjon i Volda kommune, dvs. 6,2 %. I perioden 2010–2012 var det registrert 2,2 % med uførepensjon i aldersgruppa 18–44 år og 16,3 % i aldersgruppa 45–66 år. Tala syner at Volda har færre uføretrygda enn både Møre og Romsdal (8,3 %) og landet elles (9,2 %). Auke i folketal og fleire eldre vil påverke tal personar på uførepensjon og gje auka press på mellom anna helse- og omsorgssektoren.

Tiltak for å få langtidssjukemelde tilbake i arbeid i samband med helsefremmande tiltak vil kunne medverke til reduksjon av uførepensjon, og då særleg for den yngre del av befolkninga.

Kjelder:

(Hesledirektoratet; kommunehelseprofiler)

(Statusrapport: Oversikt over helsetilstand og påverknadsfaktorar i Volda 2014)

NAV Ørsta Volda

4.10.4 Pleie og omsorgstenester

Det har dei siste åra vore ei auke av brukarar under 67 år som mottok pleie- og omsorgstenester.

Tabell 14 viser tal for Møre og Romsdal:

	2008	2013	Auke
> 67 år	3342	5507	65 %
< 67 år	8876	10160	14 %

Tabell 14: Antall brukarar i Møre og Romsdal som mottok pleie- og omsorgstenester. Møre og Romsdal.

Kjelder:

(SSB tabell 06969)

4.10.5 Sjukefråvær

Frå 2.kvartal 2013 til 2.kvartal 2014 gjekk det legemelde sjukefråværet i Møre og Romsdal opp frå 5,1 % til 5,3 %. For Volda var tilsvarande tal 5,7 % for 2. kvartal i 2013 og 5,5 % for 2. kvartal 2014. Medan det var ein liten auke i fylket, var det tilsvarande ein liten nedgang i Volda.

Generelt er fleire kvinner sjukemelde enn menn. Dette skuldast delvis svangerskapsrelaterte sjukefråvær (1/4 av sjukemeldingane). Andre viktige faktorar ser ut til å være ulikskapar i inntekt, fleksibilitet i arbeidstid, kjenneteikn ved arbeidskontraktane og sosioøkonomiske skilnader. Samarbeid mellom Volda kommune og bedriftshelsetenesta Stamina Helse om tiltaket *Gravid – ein ressurs på jobb*, gjer at kommunen har tett oppfølging av gravide og stort fokus på tilrettelegging av arbeidstilhøva.

Kjelder:

(Fylkesstatistikk Møre og Romsdal 2014)

(Kommunestatistikk Volda 2014)

(NAV: Legemeldt sykefravær 2005–2014)

4.10.6 Behov for hjelp

Innafor barnevern, sosialhjelp og tenester i helse og omsorg er det ei auke i tal mottakarar av støtte/hjelp. Med forventa vekst av eldre i Volda vil ein få auka press på desse tenestene. Det er gjerne dei over 80 år som treng tenester i form av omsorgsbustadar, heimetenester og sjukeheimsplassar, men også yngre med omfattande hjelpebehov er brukarar av ulike tenester. Dette kan ein også forvente dei komande åra.

Det er også ein liten auke i tal årsverk innafor dei nemne sektorane. Kommunen vil få ei utfordring med å møte brukarane sine krav og behov innafor gitt økonomisk ramme og med dagens kompetanse og rekrutteringsmuligheiter.

Skilje mellom dei som "fell utanfor" samfunnet og dei som ikkje gjer det aukar og dette særleg i den yngre delen av befolkninga. Til dømes er det færre i dag som gjennomfører vidaregåande skule. Dette er eit stort problem etter som fleire og fleire arbeidsplassar i dag krev formell kompetanse. Klarer ein i tidleg alder å fange opp dei som slit og fell ut av utdanningsløypa, vil ein sannsynleg konsekvens vere reduksjon av personar som seinare vil ha behov for stateleg og kommunal hjelp.

I Volda er det ei relativt stor gruppe som har nedsett arbeidsevne og av den grunn slit med å vere i arbeid. Per mars 2014 var det 373 personar med nedsett arbeidsevne, derav 53 unge under 30 år. Dette gjeld fleire kvinner enn menn. Prosentdel med nedsett arbeidsevne aukar med alder og med fleire eldre kan ein også vente ei auke i dette talet. Ei utfordring er, i samarbeid med næringslivet, å finne tilrettelagde arbeidsplassar til dei med nedsett arbeidsevne. Folk med nedsett arbeidsevne er nødvendigvis ikkje arbeidsdyktige, men kan vere ein ressurs gjennom delvis yrkesdeltaking eller tilrettelagt arbeid.

Kjelder:

NAV Ørsta Volda

(Statusrapport: Oversikt over helsetilstand og påverknadsfaktorar i Volda 2014)

4.11 Helse

4.11.1 Helsetilstand og sosiale skilnadar

Levealderen i Noreg er blant dei høgaste i verda og aukar stadig. Dette har samanheng med låg spedbarnsdødelegheit, betre levekår, at ein er i stand til å behandle stadig fleire sjukdomar og redusert dødelegheit av hjerte- og karsjukdomar. Auka levealder blant befolkninga vil medføre auke i nokon sjukdoms- og lidingsstypar, då særleg innanfor kroniske lidingar. Eit godt tilrettelagt samfunn der folk kan meistre liva sine og vere aktive i eige liv lengst mogleg, kan redusere ulempa ved auke i denne type lidingar.

Det er store sosiale skilnadar knytt til helse, og disse skilnadane aukar. Befolkninga som har frå middels til høg inntekt og utdanning har fått betydelig auka forventa levealder, medan forventa levealder har endra seg mindre for grupper med kort utdanning og låg inntekt.

Det er fleire ulike årsakssamanhengar som ligg til grunn for denne samanhengen. Både forskjellar i materielle forhold (til dømes fysisk arbeidsmiljø), ulike psykososiale mekanismar (til dømes einsemd, stress, usikker økonomi, jobbsituasjon) og helseåtfærd (til dømes rus, tobakk, kosthald, fysisk aktivitet) bidreg i stor grad til å skape og oppretthalde sosiale skilnader i befolkninga si helse.

I folkehelseprofilen for Volda kommune 2014 kjem Volda i hovudsak godt ut. Dette indikerer at folk i Volda har relativt god helse samanlikna med landet. Men det kan vere ein del lokale forhold som ikkje vert fange opp i barometeret. Sjølv om Volda kjem godt ut på folkehelsebarometeret, har Volda lokale utfordringar og negative tendensar i høve folkehelse, til dømes unge jenter som slit psykisk (sjå [Statusrapport Oversikt over helsetilstand og påverknadsfaktorar i Volda 2014](#), [Ungdata](#) og [Ung i Volda og Ørsta 2003–2013](#) og [Ung på Sunnmøre 2013](#)).

Kjelder:

(Folkehelseprofil 2014 Volda)

(Sosial ulikhet i helse: En norsk kunnskapsoversikt)

(Statusrapport: Oversikt over helsetilstand og påverknadsfaktorar i Volda 2014)

(ungdata.no)

(Ung i Volda og Ørsta 2003-2013)

(Ung på Sunnmøre 2013)

4.11.2 Folkehelselova og tiltak i Volda

Ei befolkning med god helse er grunnlag for eit berekraftig samfunn og region i vekst, det vil difor vere viktig å arbeide måleretta med tiltak som kan fremje god helse, slik at dei i arbeidsfør alder faktisk er arbeidsføre og at dei eldre er funksjonsfriske så lenge som råd.

God helse vert ikkje først og fremst skapt i helsesektoren. Ein må difor ha fokus på at det er på andre livsarenaer og i andre sektorar grunnlaget for den gode folkehelsa vert skapt (barnehage, skule, arbeidsliv og fritid).

Med helse- og omsorgstenestelova og folkehelselova (01.01.12) kom det krav til kommunane og fylkeskommunane i landet om å ha auka fokus på folkehelse i samfunnet. Dette gjeld på alle nivå. Loven er rettsleg verkemiddel for å nå samhandlingsreforma sine mål om å mellom anna fremje folkehelse, førebygge sjukdom og utjamne sosial ulikskap i helse.

Dette fører mellom anna til at fleire avdelingar i kommunen må utarbeide nye rutinar i tråd med det nye lovverket. Ansvar for folkehelse er flytta frå helsetenesta til "kommunen som sådan". Etter omorganisering i kommuneorganisasjonen er folkehelsekoordinator flytta frå helseavdelinga til rådmannen sin stab, og er såleis nært knytt til alle sektorar. Folkehelse står på dagsorden i leiarforum minst to gonger i året, og folkehelsekoordinator samarbeider nært med leiarane i høve kartlegging av helseutfordringar, rapportering og prioritering av tiltak. Folkehelsekoordinator er også med i kommunen sitt administrative planforum kvar fjortande dag, og er administrativ kontaktperson i Sunne kommuner.

Folkehelse som del av planarbeidet er heimla i Plan- og bygningslova (PBL) §3-1: - *Legge til rette for god forming av bygde omgivelser, gode bomiljøer og gode oppvekst- og levekår i alle deler av landet.* Pkt. f: - *Fremme befolkningens helse og motvirke sosiale helseforskjeller samt bidra til å forebygge kriminalitet.*

Det er eit krav at ein skal ha naudsynt oversikt over helsetilstanden til befolkninga og dei positive og negative faktorar som kan verke inn på folkehelsa. Lova krev også at helsekartlegginga skal danne grunnlag for kommunen sitt planarbeid og for heilskepeleg tiltak i den kommunale verksemda. I 2012 skulle Helsedirektoratet *Utarbeide en rapport om fremgangsmåte og metoder for å få fram kunnskap* fra de kommunale helse- og omsorgstjeneste, jf. folkehelseovens §5 bokstav b (Forarbeid til God oversikt – en føresetnad for god folkehelse. En veileder til arbeidet med oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer). I samband med dette vart Volda kommune bedt om å vere pilotkommune for å gjennomføre ei kartlegging av folkehelsestatus i Volda. Dette arbeid vart gjennomført våren og hausten 2012 og vart ein god start på helsekartlegginga i Volda. I løpet av 2013 og 2014 vart ein mal for rapportering av helsekartlegging utarbeidd, og registrerte data frå alle sektorar og andre kjelder vart samla og systematisert. Hausten 2014 fekk kommunestyret lagt fram Volda kommune sin første Statusrapport: Oversikt over helsetilstand og påverknadsfaktorar i Volda 2014.

Arbeidet med folkehelse skal inn på alle nivå og i alle sektorar. For å møte lovpålagde krav har fylkeskommunen utarbeidd Regional delplan for folkehelse 2014–2017. Volda kommune imøtekjem i dag mange av dei nasjonale forventningane til kommunal planlegging når det gjeld folkehelse. Noko av årsaka til dette er at Volda kommune i fleire år har jobba med helsefremjande tiltak samla under Aktiv i Volda, deltaking i prosjektet "Helse i Plan" og gjennom Volda sitt medlemskap og engasjement

i Sunne kommuner (sjå kapittel 4.11.3). Volda kommune var også ein av dei første kommunane som vart med i God Helse – partnerskap for folkehelse i Møre og Romsdal fylke.

Volda har vore oppteken av førebyggjande og helseframande arbeid gjennom mange år, noko som har gitt synlege resultat: Eit eksempel er Aktiv i Volda og etablering av *Frisklivssentralen Aktiv i Volda*, *Voldaprosjektet* (barnehagane) *Tidleg inn* (helsestasjonen), *Førebyggjande heimebesøk 80+*, *Kvardagsrehabilitering*, *Frå mellombels til varig bustad* med vidare Mange døme på gode helsefremjande og førebyggjande tiltak i sektorane er rapporterte i Omsorgsplan 2014–2017, Demensplan 2014–2017, Statusrapport God helse 2013 Møre og Romsdal fylkeskommune og Statusrapport Oversikt over helsetilstand og påverknadsfaktorar i Volda 2014.

Kommunen har også i mange år hatt sakshandsamingsmal som krev at alle sakshandsamarar vurderer helse- og miljøkonsekvensar i all saksutgreiing. Dette tiltaket støttar også opp om eit av hovudmåla i samfunnsdelen av kommuneplanen godkjent i 1997:

- Helse- og miljøomsyn skal byggjast inn i all kommunal verksemd med sikte på å fremje helse, førebyggje sjukdom og skade på menneske og miljø, verne om kultur, økosystem og biologisk mangfald (Volda kommune Kommuneplan 1996-2008, s. 2)

Kjelder:

(Folkehelseloven)

(God Helse partnerskapet)

(God oversikt – en føresetnad for god folkehelse. En veileder til arbeidet med oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer)

(Helse- og omsorgstenesteloven)

(Oversikt over helsetilstand og påverknadsfaktorar i Volda kommune)

(Statistikk og oversikt over helsetilstand og påverknadsfaktorar (Volda kommune))

(Volda kommune Kommuneplan 1996-2008)

(Omsorgsplan 2014-2017)

(Plan- og bygningsloven)

(Statusrapport God helse 2013 Møre og Romsdal fylkeskommune)

(Statusrapport: Oversikt over helsetilstand og påverknadsfaktorar i Volda 2014)

4.11.3 Volda som "Sunn kommune"

Volda kommune var i 1994 med å skipe "Norsk Nettverk av Helse- og Miljøkommuner" og er framleis aktivt medlem. I 2010 vart namnet endra til "Sunne kommuner – WHO's norske nettverk". Volda kommune er knytta til WHO's helsefremjande nettverk i Europa.

Frå grunnlagsdokumentet til Sunne kommuner

Hovudutfordringa for ei helse- og miljøkommune er å setje helse og miljø i fokus i all verksemd, og skape ein kontinuerleg prosess med sikte på auka trivsel og tryggleik for befolkninga og støttande og berekraftige lokalsamfunn. Globalt vert det arbeidd for ei retningsendring for å sikre livsgrunnlaget for eksisterande og komande generasjonar. Dette må omsetjast til lokal aktivitet som har til føremål å verne om økosystemet, bevare kulturelt og biologisk mangfald, fremje helse, førebygge sjukdom og skade på menneske og miljø. Ein føresetnad for å lukkast i dette arbeidet er at kommunane utviklar ei heilskapleg og sektorovergripande samordning i all sin verksemd, sentralt forankra i kommunen si politiske og administrative leiing. Helsefremjande tenking må bevisstgjerast i alle fagprofesjonar og nedfellast i kommunale planar og offentleg aktivitet.

Oppgaveløysingar av førebyggjande karakter stiller store krav til koordinering og samarbeid mellom mange aktørar, offentlege som private. Mobilisering og involvering av lokalsamfunna i målretta prosessar for å ta vare på miljø og helse er avgjerande for å lukkast. Nasjonale mål og handlingsplanar har liten verdi utan individet sin medverknad og vilje til livsstilsendingar. Offentlege og private verksemdar har her ei klar oppgåve og utfordring.

Kommuneplanen for Volda, som vart vedteken i 1997, inneheldt hovudmål og retningslinjer for Volda som helse- og miljøkommune. Volda var tidleg ute med å ha med dette i planarbeid, og har blitt brukt som døme av andre kommunar seinare. At Volda blir sett på som ein aktiv kommune i folkehelsearbeid er god omdømmebygging for kommunen, og det er noko kommunen kan vere stolte av. Folkehelse bør vidareførast som eit viktig tema i kommuneplanarbeidet.

Kjelder:
(Sunne kommuner)
Kommuneoverlegen

4.11.4 Miljøkvalitet

Dårleg miljøkvalitet er i følge WHO årsak til 14 % av sjukdom som er mogleg å førebyggje i Noreg. Tilrettelegging for friluftsliv, leik, rekreasjon og auka fysisk aktivitet kan førebygge helseplager og sjukdom i befolkninga. Dei siste åra har det vore ei omfattande satsing på å auke omfang areal tilrettelagt for fysisk aktivitet og rekreasjon i og omkring tettstadar. For Volda sin del er det gjort ein del gjennom Helse- og miljøprosjektet med tilrettelegging av areal og tiltak gjennom Kommunedelplan for idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv 2014–2018.

Sett i forhold til sosial ulikskap i helse, er det dei med lågast utdanning og løn som har største utfordringane i forhold til inaktivitet og livsstilsrelaterte sjukdomar. Alvorlege sjukdomar som kreft, hjarte-karsjukdom, lungesjukdom og allergiske lidningar kan verte utløyst av eller forverra av påverknad frå miljøet. Tilrettelegging for friluftsliv, leik, rekreasjon og auka fysisk aktivitet kan førebygge helseplager og sjukdom i befolkninga. Difor er det avgjerande viktig å fokusere på lågterskeltilbod, tilrettelegging av friluftsområde og breiddeidrett/aktivitet når ein legg til rette for fysisk aktivitet og rekreasjon.

Kjelder:
(Folkehelsemeldinga – God helse felles ansvar. St.34 (2012-2013))
(Kommunedelplan for idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv 2014-2018)
(Miljødepartementet)
(Sosial ulikhet i helse (Høgskolen i Oslo og Akershus), 2014)

4.11.5 Samhandlingsreforma

Samhandlingsreforma skisserer store utfordringar på folkehelseområdet dei neste åra. Bakgrunn for heile reforma er at helsevesenet ikkje har eit berekraftig nivå grunna vesentleg auke i utgifter og ein statistisk stor auke i tal eldre komande tiår. Difor må ein sette i verk tiltak som reduserer behovet for helsetenester. Tal sjukehusopphald har auka frå nittitalet og fram til i dag. Eldre står for ein tredjedel av alle innleggingar. Folketalet vil truleg auke sterkt fram til 2060, og aldersrelaterte sjukdomar vil difor auke. Volda samfunn og kommune vert påverka av denne reforma og står over for ei rekke utfordringar i høve dette. Reforma legg opp til auka fokus på førebygging og tidleg innsats, og oppgåver vert flytta frå spesialisthelsetenesta til kommunane. Med auka fokus på førebygging, er det

viktig med godt samarbeid mellom mange tenestemråde, særleg når det gjeld arbeid knytt til barn og unge. Gode nettverk og tilbud innanfor andre samfunnssektorar som kultur, organisasjonsliv og frivilligheit er naudsynt for integrering og viktig for å bevare god livskvalitet, motvirke einsemd, «utanforskap» og få vere aktiv i eige liv (fysisk, psykisk, sosialt og åndeleg) i alle aldrar og så lenge det er gjennomførbart.

Så langt det er muleg og forsvarleg, må tenesteproduksjonen og tenking ta vare på, understøtte og forsøke å frigjere den friske delen av mennesket, som til dømes «Frisk aldring». Også når det meldar seg problem må det vere stort fokus på å fremje helse gjennom frisklivstenking, meistringsstrategiar og kvardagsrehabilitering.

Kartlegging av helseutfordringar er viktig for å få oversikt og kunnskap om den generelle helsetilstanden i kommunen. Oppfølging av kartlegginga med til dømes førebyggjande tiltak vil vere viktig i arbeidet med å møte utfordringar knytt til folkehelsa. Ei utfordring er å sikre nok og riktig plass/lokale til utviding av tenester (legesenter, forsterka sjukeheim, rehabilitering, andre helsetenester). Dagens lokalitetar er alt utnytta utover det som er hensiktsmessig. Tre fastlegar har under oppbygging sine lister framleis ledig kapasitet.

Nedanfor kjem ein kort innom utviklingstrekk for dei lidingar, sjukdomar og plager ein forventar vil prege folkehelsebildet i Volda i tida framover:

Psykiske lidingar

Psykiske lidingar er anslått av WHO til å bli den viktigaste årsaka til sjukdomsbelastning på verdsbasis i 2020. I vestlege land er det forventa at depresjon vil utgjere den største byrda. Dette skuldast at depresjon ofte oppstår i ung alder, rammer mange, ofte fører til langtidssjukefråver, tilbakefall osv.

I 2013 var 5,9 % av befolkninga under 18 år i kontakt med fastlege på grunn av psykiske vanskar/lidingar og/eller rusmiddelproblem. I tillegg fekk 0,3 % legevakttenester for tilsvarande problematik. I overkant av 5 % av barne- og ungdomsbefolkninga mottok i same periode behandling i psykisk helsevern for barn og unge eller hjå avtalespesialistar.

I 2011 var 12,9 % av diagnostiserte tilfelle i Volda relatert til psykiske lidingar. Statistikken for Volda når det gjeld bruk av legemiddel mot psykiske lidingar (antipsykotika, antidepressiva, sovemiddel og beroligande middel) syner litt auke frå 2007–2012. Men tala ligg godt under tal både for Møre og Romsdal og landet elles. Ungdata og rapporten "Ung i Volda og Ørsta 2003–2013" viser at det dei siste ti åra har vore ein klar negativ utvikling når det gjeld opplevde psykiske belastningar, særleg hos jenter. Dette tilseier at vi i større grad må ha merksemd på psykiske belastningar blant barn og unge.

Kjelder:

Samhandlingsrapport 2013-2014

(Kommunehelsa statistikkbank)

(ungdata.no)

(Ung i Volda og Ørsta 2003-2013)

Livsstilsrelaterte sjukdomar

Det internasjonale sjukdomsbyrdeprosjektet viser at to av tre tapte leveår i Noreg skuldast kreftsjukdomar eller hjarte-kar lidingar. Hjertesjukdom, hjerneslag, lungekreft, tjukktarmskreft og KOLS er dei fem største årsakene til tapte leveår. Kjente risikofaktorar for desse sjukdomsgruppene

er usunt kosthald, røyking, skadeleg alkoholforbruk og stillesitting. Verdas helseorganisasjon (WHO) har anslått at endringar i kosthald, fysisk aktivitet og røykevanar kan førebygge 80 % av hjarteinfarkt, 90 % av type 2 diabetes og over 30 % av kreft. Overslag frå sjukdomsbyrdeprosjektet tyder på at kosthaldet er ein viktig faktor også for sjukdomsbyrden i Noreg.

Kjelde:
(Folkehelse rapporten 2014)

Overvekt og fedme

Førekomsten av overvekt og fedme aukar raskt i dei fleste aldersgrupper og overvekt førekjem hyppigare blant grupper med låg enn høg sosial status, og dermed aukar også risikoen for livsstilsrelaterede sjukdomar i befolkninga.

Hovudfunna i Barnevekststudien tyder på at førekomsten av overvekt og fedme i gjennomsnitt har stabilisert seg blant barn i Noreg. Utfordringa er derimot at ein stor del barn med overvekt, fedme og bukfedme er i grupper knytt til familiens sosioøkonomiske status, foreldra sin sivilstand og om dei bur i små eller store kommunar (by/land).

Førekomsten av overvekt og fedme var 1,5 til 2 gongar høgare blant tredjeklassingane frå små kommunar samanlikna med elevar i store kommunar. Forskjellen i førekomst av bukfedme mellom små og store kommunar var enda større enn for overvekt og fedme.

Helsestasjonen i Volda har gjennom vektkontroll av 3. og 8. klassingane registrert at fleire barn og unge har overvekt og fedme i Volda enn gjennomsnittet i Noreg.

Det er fare for at utviklinga av overvekt og fedme i delar av barnebefolkninga vil kunne bidra til å oppretthalde og auke sosial ulikskap i helse framover, og dermed påverke livslengda. Overvekt og fedme i barneåra kan få alvorlege konsekvensar for barn si helse og er ein risikofaktor for sjukdom i vaksen alder. Saman med fysisk inaktivitet er overvekt og fedme viktige årsaker til type 2-diabetes. Kontrollerte innsatsstudiar har vist at endring av kost og mosjonsvanar i tråd med nasjonale råd i stor grad kan førebygge type 2-diabetes.

Kjelder:
(Folkehelse rapporten 2014)
(Rapport: Barns vekst i Norge 2008-2010-2012. Høyde, vekt og livvidde blant 3.klassinger, 2014)
(Rapport: Utviklingen i norsk kosthold)
(Statusrapport: Oversikt over helsetilstand og påverknadsfaktorar i Volda 2014)

Muskel og skjelettlidingar

Muskel- og skjelettlidingar er utbredt og utgjer eit stort helseproblem. Det er ofte kroniske plagar og lidingar som er årsak til om lag halvparten av sjukefråveret og ein tredel av uførepensjonar i landet. Sjølv om enkelte av muskel- og skjelettlidingane har samansette og komplekse årsaker som gjer behandling vanskeleg, viser forskning at fysisk aktivitet kan medverke til å førebygge, utsette og lindre plagene for alle gruppene av muskel- og skjelettlidingar.

I perioden 2010–2012 var det i Volda 96,9 registrerte muskel- og skjelettsjukdomsdiagnosar per 1000 i alderen 0–74 år og kjønn samla. Tala ligg godt under både Møre og Romsdal og landet elles, men det er likevel grunn til å ta dette på alvor.

Kjelde:
(Kommunehelsa statistikkbank)

Kreft

Tilfelle av kreft aukar i Noreg. Ei årsak kan mellom anna vere fleire eldre i samfunnet. I Volda var det 52 nye tilfeller av kreft i 2012 og 48 i 2010. Ved utgangen av 2012 vart det registrert 394 personar med diagnose kreft i Volda, medan det i utgangen av 2010 var 365. Stadig fleire lever lenger med sin kreftsjukdom. Volda kommune har hatt *kreftkoordinator* i to år, og søker om statlege midlar til framhald for nye to år. Kreftkoordinator er ein ressursperson for kreftsjuke og deira pårørande, og kan vere bindeledd mellom dei kommunale tenestene og spesialisthelsetenesta. Kreftkoordinator er også ein fagleg ressursperson for helsepersonell i kommunen.

Kjelde:
(Kreftregisteret)

Demens

Over 70 000 personar har demens i Noreg. Førekost av demens aukar med alderen. Med forventa auke på tal eldre, forventar ein at tal personar med demens vert dobla. Ei større del av folkehelseutfordringane i Volda vil vere relatert til demens.

Nasjonale føringar tilrår politisk forankring på demensutgreiing og oppfølging av personar med demens og at det opprettast kommunalt demensteam innan 2015. Kommunedelplan Demensplan 2014–2017 syner fokusområde framover i høve til utvikling av demensomsorga. Måla er støttande tiltak tidleg nok og oppfølging på eit lågast mogleg omsorgsnivå. Planen har også som mål å etablere gode rutinar for utgreiing av demens og oppretting av demensteam i løpet av 2015.

Kjelde:
(Demensplan 2014-2017 for Volda)

4.12 Universell utforming

Om lag 15 % av befolkninga har ein eller annan form for nedsett funksjonsevne. Endringar i samfunnet med fleire eldre, livstillsjukdomar med vidare vil tvinge frem eit større fokus på universell utforming (uu). Uu betyr at produkt, bygning og utemiljø er tilpassa slik at dei kan brukast av dei aller fleste utan vidare tilpassingar grunna funksjonshemming. Uu skal sikre tilgjenge for alle og på likeverdige vilkår.

Regjeringa har ein visjon om at Noreg skal vere universelt utforma innan 2025. Det er sett ei rekke tidsfesta mål for å kunne oppnå dette. Innan 2015 bør kommunane ha vedteke kommuneplan med retningslinjer for universell utforming. Regjeringa prioriterar fire innsatsområde: uteområde/planlegging, bygningar, transport og IKT. Det er mella anna kome ny norsk standard for universell utforming av uteområde, for å legge til rette for at fleire kan drive friluftsliv og andre utandørsaktivitetar. Det forventas at kommunane følgjer opp dette.

Møre og Romsdal er pilotfylke for uu. Ein konsekvens av det er krav knytt til tildeling av fleire økonomiske tilskot fylkeskommunen gjev til ulike aktørar. Tiltak og prosjekt i kommunane med fokus og satsing på uu vert brukt som verkemiddel.

Uu har vore sentralt i kommunen sitt planarbeid og som ein del av Helse i plan-prosjektet sidan 2006. Kommunen har jobba aktivt med kompetanseheving for politiske utval, administrasjonen og private

aktørar, og utarbeidd sjekklister for universell utforming som hjelp for kommunen sine egne sakshandsamarar innafør fleire fagområde. Desse sjekklisterne må reviderast i takt med endra lover og retningslinjer.

I større grad enn tidlegare er medverknad ein sentral del av PBL. Ulike nettverk og samarbeidsfora er difor viktig å ta med i den kommunale planprosessen. Likens er presentasjonen av og tilgjenget til planane sentralt for at folk skal kunne ta del i planprosessen. Tilgjenge til planar på kommunen si heimeside har vore eit prioritert arbeid siste åra. Universell utforming vert vurdert som eige tema i alle aktuelle planar. Kommunen har ingen eigen plan eller retningslinjer for universell utforming.

Kjelder:

(Regionale utviklingstrekk Møre og Romsdal)

4.12.1 UU i kommunale bygningar og anlegg

Nye kommunale bustadar skal støtte krava til uu. Dei fleste eldre bustadar og kommunale bygningar og anlegg stettar ikkje krava til universell utforming. Det er ei utfordring å oppgradere eksisterande bygningsmasse og anlegg så dei vert universelt utforma. Her må understrekast at universell utforming gjeld både miljø (førebygging av astma og allergi ved val av maling, ventilasjon, planter osv.), i høve orientering i omgjevnadane og det fysiske miljøet, syn (ledelinjer, førebygging av fysiske hindringar i omgjevnadane osv.), hørsel (til dømes akustikk) og rørsle (trapper, kantar osv.).

4.13 Klima og miljø

Noreg har som mål fram til 2020 å redusere utsleppa av klimagassar med 30 % av 1990-nivået. Framskrivningar i Nasjonalbudsjett 2011 anslår at dei samla klimagassutslippene vert auka med ca 15 % frå 1990 til 2020. Petroleumsverksemd, vegtrafikk og industri står for største del av dagens auke.

Økonomisk vekst er ein av dei viktigaste drivarane for energibruk, trass økonomisk vekst i perioden 1999–2009 har energiforbruket ikkje vist ein aukande trend.

Kjelde:

(Nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging)

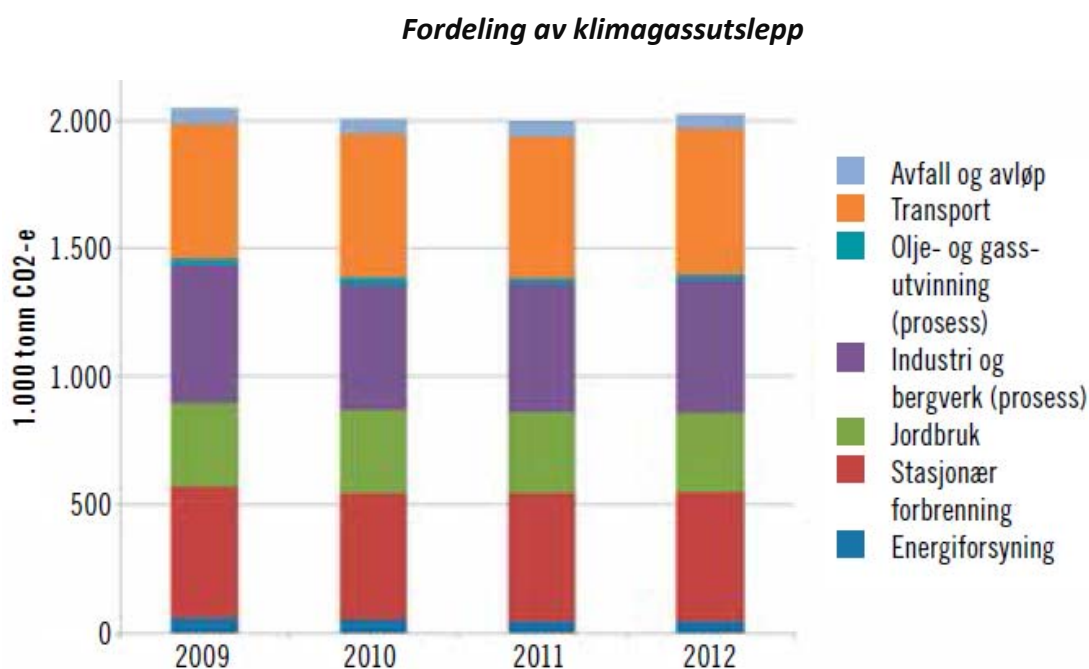
4.13.1 Klimaendringar

Klimaendringane har slått inn også i Møre og Romsdal. Desse er førebels ikkje dramatiske for oss, men gir noko endra rammevilkår på ein del samfunnsområde. Det er sett i gang ein del tiltak som skal bidra til at einskildpersonar, kommunar og statlege og fylkeskommunale etatar kan bidra til å redusere klimagassutsleppa på kort og lang sikt. Det er òg vurdert og sett i gang ein del tiltak for å førebu verknader av framtidige endringar i klimaet.

Data frå Meteorologisk Institutt viser at temperaturen og nedbørsmengda på Vestlandet (representativ òg for Møre og Romsdal) er blitt vesentleg høgare dei siste 100 åra. Dette er ein gjennomgåande trend for heile perioden, men er blitt spesielt tydeleg i løpet av dei 20 siste åra. Auke i temperaturen vil på lang sikt føre til at landskapet i fylket kan bli vesentleg endra. Ytterlegare klimaendringar kan føre til endring i dyrelivet. Friluftslivet vil også endre seg i fylket, ved at vi ligg i ein del av landet som vert både våtare og varmare. Dette vil spesielt vere merkbart for skigåing og andre skisportsaktivitetar.

4.13.2 Klimaplanar

Gjennomsnittleg utslepp per innbyggjar i Møre og Romsdal høgare enn snittet for landet. Transport, industri og stasjonær forbrenning står for dei største utsleppa, sjå Figur 13. I Regional delplan for klima og energi 2015–2020 som er ute til høyring har Møre og Romsdal fylkeskommune satt som mål at klimagassutsleppa i Møre og Romsdal skal reduserast med meir enn 10% frå 2009–2020. Dei har også som mål at det skal i løpet av planperioden skal vere gjennomført minst fem konkrete tiltak i kvar kommune for å betre miljøet og redusere klimagassutslipp.

Figur 13: Fordeling av klimagassutslepp på ulike sektorar i Møre og Romsdal 2009–2012 (Møre og Romsdal fylkeskommune: Regional delplan for klima og energi).

Klimaplan for Volda kommune 2010–2020 peikar på status og utfordringar nasjonalt og lokalt innfor ei rekkje sektorar som transport, landbruk og næringsliv. I den reviderte handlingsplanen 2013–2016 er det satt mål til konkrete tiltak som skal gjennomførast i perioden. Kommunen har konkrete planar for energiøkonomisering av bygningsmassen. Denne satsinga vil ha trippel effekt; betre inneklimate, betre brukarar, økonomisk sparing og positiv effekt for det globale miljøet. Arbeide for utbygging av gang- og sykkelveggar og rette meir fokus på ”sykling til jobben” for kommunalt tilsette er andre tema i handlingsplanen.

Kjelde:

(Møre og Romsdal fylkeskommune: Regional delplan for klima og energi)

4.13.3 Energi

Historisk sett har fylket hatt god tilgang til fornybar elektrisk kraft. Men dei siste åra har vi forbrukt meir energi en kva som vert produsert i fylket, og vi har vore avhengige av import av ikkje fornybar energi. Med meir usikker/ustabil elektrisk kraftforsyning vil det vere fornuftig å gjere seg mindre avhengig av denne type kraft. I regional energi- og klimaplan vert det peika på potensial for auka bruk, etablering og utbygging av fjernvarmeanlegg og lokale varmesentralar innanfor sentrum og

tettstadssoner. Bruk av trebrensel i bioenergianlegg er eit stort potensiale for fylket. Desse tiltaka vert også påpeika som aktuelle for Volda i Klimaplan for Volda kommune 2010–2020. Volda har også eit potensial i å utnytte og utvikle vassborne varmesystem. Det har vore og vil sannsynlegvis også framover vere satsing og investering på småkraftverk på bygdene i Volda, noko som vil kunne medverke til ei positiv utvikling av bygdene i Volda.

4.13.4 Avfall

Tall frå SSB viser at avfall frå hushalda i Volda har auka med 31 % frå 2003–2013, sjå Tabell 15. Dette er omtrent på landsgjennomsnittet, men 10 % meir enn i fylket.

	2003	2013	Auke i %
Volda	309	406	31 %
Møre og Romsdal	365	441	21 %
Noreg	325	422	30 %

Tabell 15: Avfall frå hushalda (SSB tabell 05456).

Volda og Ørsta reinhaldsverk samlar inn restavfall, papir og papp og plastembalasje hos husstandane i Volda. Dei vurderar å innføre obligatorisk innsamling av glas og metall og matavfall, og har som mål å oppnå minst 10 % auke av innsamla mengde farleg avfall innan 2018.

Kjelder:
(SSB tabell 05456)
(Volda og Ørsta Reinhaldsverk)

4.13.5 Truga og framande artar

I Noreg finnes det finst truleg omkring 55 000 ulike artar av planter, dyr og andre organismar. Nokre av desse er truga av utrydding, og står på den nasjonale «Raudlista». Andre er framande artar som kan truge naturmangfaldet, og er samla i «Svartelista». Ved arealplanlegging, utbygging og andre tiltak, er det av omsyn til naturmiljøet eit lovkrav at ein skal ha kunnskap om kva for biologisk mangfald som er i området. I tillegg skal ein unngå å plante og spreie framande artar. I Møre og Romsdal er parkslirekne, brunskogsnegl, kjempespringfrø, rynkerose og mink av dei mest problematiske artane. I artsdatabanken.no er funn av både raudlista og svartelista artar kartfesta.

Kjelde:
(Artsdatabanken)

4.14 Samfunnstryggleik og beredskap

Kommunane har eit generelt og grunnleggjande ansvar for ivaretaking av innbyggjarane sin tryggleik innanfor sine geografiske område. Kommunen utgjør det lokale fundament i den nasjonale beredskapen. Forskrift om kommunal beredskapsplikt pålegg kommunane å gjennomføre ei heilskapeleg risiko- og sårbarheitsanalyse (ROS) som skal bidra til at kommunane vurderer samfunnstryggleik i eit meir heilskapeleg perspektiv. Volda har ROS analyser og ei velfungerande beredskapsgruppe.

Kjelde:
(Veiledning til forskrift om kommunal beredskapsplikt)

4.14.1 Brann

Nye kommunikasjonslinjer og busetnadsmønster er positivt for dei fleste og vil i mange tilfeller kunne vere med på å auke beredskapen i enkelte bygdelag. Volda kommune har eit vel fungerande brannvern som er dimensjonert for det som kan skje innanfor krav til utrykkingstid.

Det er viktig at det ikkje vert bygd institusjonar med krav til utrykkingstid (10 minuttar) utanfor sentrum, heller ikkje høghus som gjer redning eller sløkking vanskeleg utan høgdeutstyr.

4.14.2 Fjellskred, flom og havnivå

Ved ein auke i temperatur og/eller nedbør vil ein få flaum oftare, og størrelsen på flaumane vil generelt auke. Dette vil kunne ha betydning for infrastruktur som vegar, leidningsnett og straumforsyning. Førekomst av ras vil ikkje nødvendigvis auke, men Statens Vegvesen har observert at stad og mønster for ras endrar seg når ein får klimaendringar. Fylkes-ROS for fjellskred omtaler utsette områder i fylket. Det er identifisert tre fjellparti i Volda med potensial for store fjellskred, Keipedalen, Skylefjellet i Dalsfjorden og Solahylla i Bjørkedalen.

Periodevis kutta kommunikasjonslinjer på grunn av til dømes skred i Dalsfjorden utgjer ein sårbarheit for Volda kommune og det er viktig å vere førebudd på slike hendingar.

I Volda kommune visar den kartlegging og ROS vurderingar som er gjort at Volda ikkje har særlege utsette risiko- og sårbarheitsområde. Men for dei område der det ikkje er gjort vurderingar og kartlegging kan det vere ukjende risiko- og sårbarheitsområde.

Kjelde:

(Risiko- og sårbarheitsanalyse for fjellskred i Møre og Romsdal)

4.14.3 Kriseberedskap

Volda kommune har store objekt som sjukehus og flyplass som kan utgjere ei risiko. Sannsynet for dette er liten og fleire sektorar og miljø i Volda har i dag rutinar og jamlege øvingar for å handtere eventuelle krisesituasjonar som til dømes ulykke på flyplassen, straumbrot på sjukehuset, større trafikkuhell eller liknande.

4.14.4 Kriminalitet

Talet på meldte lovbrøt er langt færre i Møre og Romsdal enn resten av landet. Berre Sogn og Fjordane har færre meldte lovbrøt. I perioden 2008 til 2010 har talet på meldte lovbrøt gått ned i fylket. Flest meldte lovbrøt finn ein i dei store byane. Meldte lovbrøt i Volda ligg under fylkesgjennomsnittet.

Sjølv om Volda plasserar seg langt nede på statistikkane har ein utfordringar i høve lovbrøt i Volda også. Det siste året har tal narkotikalovbrøt auka i både Volda og Ørsta. Noko av årsaka til dette kan vere samlokalisering av lensmannskontora og målretta innsats mot narkotika og vinningskriminalitet. Ressursknappheit i utkantstrøk gjer det vanskeleg å samarbeide i store saker. Det vert også peka på at narkotikaproduksjonen leggst til avsidesliggende stader med dårlig politidekning.

Mykje av kriminaliteten er knytt til ei fast gruppe innbyggjarar som slit med mange problem i kvardagen, som psykiske lidingar, arbeidsløyse med vidare.

4.14.5 Miljørisiko

Ulykker inkludert transport av farleg gods, skipshavari og liknande vil kunne utgjere ei miljørisiko for Volda kommune. Sannsynet for at slike ulykker inntreffer er mindre, men ein bør ha beredskap og rutinar for å møte slike hendingar.

4.14.6 Trafikkulykker og trafikktrygging

I 2014 vart det registrert åtte trafikkulykker i Volda kommune, med til saman null døde, fire hard skadde og sju lettare skadde.

Stadig aukande trafikkettleik både på hovudvegnettet og dei viktigaste samlevegane i kommunen gir ein auka trafikkrisiko og gir nye utfordringar for utbetring av vegnettet.

Opprusting av vegnettet har ikkje blitt fylgt opp i samsvar med denne trafikkauken. Behova for separering av trafikk og betre tilrettelegging for mjuke trafikantar aukar med aukande trafikkettleik.

Med opning av Kvisvegen og i åra fram til ny Volda tunnel vil ein sannsynlegvis merke ei auke av godstransport og anna biltrafikk gjennom sentrum. Dett vil gje utfordringar i høve støy, forureining og trafikktryggleik, og vert å sjå på som eit auke i risiko og sårbarheit for trafikktryggingen i Volda sentrum.

Ny kommunedelplan for trafikktrygging 2014–2017 vart lagt ut til offentleg ettersyn 27. mai 2014, men er ikkje vedteken.

Kjelde:
(SSB tabell 10209)

4.15 Arealforvaltning og tettstadsutvikling

Plan- og bygningslova (PBL) er den overordna lova for all byggje- og anleggsverksemdar og forvaltning av areal. I tillegg er det ei rekkje statlege retningslinjer og bestemmingar som skal følgjas. I arealforvaltninga er det mange omsyn som må vegast opp mot kvarandre. Plan- og bygningslova legger vekt på å fremje ei bærekraftig utvikling til beste for den einskilde, samfunnet og framtidige generasjonar. Bærekraftig utvikling er ei samfunnsutvikling som stettar dagens behov utan at det går ut over mulighetene for komande generasjonar til å få dekkja sine. På bakgrunn av dette ynskjer regjeringa å oppnå betre samordning av areal- og transportplanlegginga i kommunane.

Presset mot arealressursane i fylket er stort, særleg i tettbygde strom. Bustadar, landbruksareal, industri og samferdselsstruktur konkurrerer ofte om dei same areala. Fjord og sjøareal har også dei seinare åra kome under press. I utmark og høgareliggande strom er presset noko mindre, men også her kan ulike arealformål konkurrere mot kvarandre; til dømes areal knytt til reiseliv, hyttebygging, kraftutbygging og skogbruksnæringa. Ei anna utfordring er fragmentering av naturområda.

Den tydelege sentraliseringa i samfunnet opnar for ei drøfting av framtidig strategi og politikk. Med auka krav og forventningar til mellom anna offentleg tenestetilbod, bukvalitet, arbeidsmarknad og

fritidstilbod, blir det naturleg å diskutere korleis Volda kommune skal kunne tilby eit godt nok tilbod til alle sine innbyggjarar. Eit anna spørsmål som må stillast er korleis kommunen sin økonomi og kapasitet skal fordelast i vidareutviklinga av Volda tettstad og bygdene. Arealforvaltning kan også vere eit sentralt virkemiddel for utvikling på bygdene. I drøftingar er det også viktig å ha fokus på samhandlinga og den tette koplinga mellom Ørsta og Volda som felles bustads-, handels-, og arbeidsmarknad, og som sentralt regionalt knutepunkt.

Volda kommune behandlar mange dispensasjonssøknadar kvart år. Det er behov for ein heilskapen og oppdatert arealplan for heile kommunen. Dette vil redusera dispensasjonssøknadane og frigjere ressursar.

4.15.1 Volda tettstad

Dei fleste offentlege tenestetilboda ligg i Volda tettstad, og det er her det bur flest folk. Volda sentrum har urbane kvalitetar og det er korte avstandar. Det tek til dømes åtte minutt å gå frå Høgskulen i Volda til Studenthuset Rokken i Volda sentrum. Korte avstandar mellom bustad, arbeidsplass, skule, barnehage, fritidsaktivitetar, naturområde og andre målpunkt er med på å gjere Volda til eit attraktivt stad å bu. Dette er også eit godt utgangspunkt i vidare tettstadsutvikling.

E39, Eiksundsambandet, Kvivsvegen, timeekspressen og flyplassen er viktige kommunikasjonslinjer, og bidreg til at Volda har god kontakt med regionen og resten av landet.

Statens vegvesen arbeider med planer for E39 gjennom Volda. Dei anbefaler ein ny trase for strekninga Volda–Furene (i tunnel), som inneberer at E39 blir flytta ut av sentrum. Desse planane kan opne for nytenking i sentrum.

I Nasjonal transportplan er det sett som mål at sykkeltrafikken skal utgjere minst 8 % alle reiser innan 2023 (Nasjonal transportplan 2014–2023). Det er ikkje gjort teljingar i Volda, men det er grunn til å tru at sykkeltrafikken i Volda utgjer langt under 8 %. I dokumentet Hovudplan for sykkel i Ørsta og Volda blir det mellom anna peika på at avstanden mellom Ørsta og Volda sentrum er kort (om lag 8 km). Ørsta og Volda har felles bustad- og arbeidsmarknad med stor grad av arbeidspending mellom sentrumsområda, og det er eit stort potensiale for auka sykkelbruk.

”Mellom bygningane i Volda” er eit samarbeidsprosjekt mellom Møre og Romsdal fylkeskommune, Volda næringsforum og Volda kommune. Sentrumsprosjektet arbeidar med å gjere Volda sentrum til eit attraktivt stad, og har engasjert Gehl Architects til å utarbeide ein utviklingsplan for sentrum. Denne planen skal vere ferdig juni 2015.

I Volda tettstad er det utfordringar knytt til bustadutvikling, fortetting, næringsområde, landbruk, kulturlandskap, grønstruktur og gode trafikale løysingar. Utvikling av næringsområde Furene-Hovdebygda og Øvre Rotset er også sentrale tema.

Kjelder:

(Nasjonal transportplan 2014–2023)

(Hovudnett for sykkel i ørsta og volda)

4.16 Pressa arealforvaltningstypar i Volda

4.16.1 Landbruk

I arbeidet med arealforvaltning knytt til landbruk må ein ha tanke for tre tilhøve: 1. Jordvern. 2. Næringsutvikling på gardsbruk. 3. Bygdeutvikling.

Volda har eit fragmentert landbruksareal (skog og jord) då eigedomane i hovudsak er små og i tillegg er svært teigdelte. Fragmenteringa gir utfordringar i arealforvaltninga og gjer at ein må ha mange omsyn med i vurderingane som skal gjerast.

Landbruksnæringa treng at *kjerneområde landbruk* med omsynssover vert registrert. Det er viktig at mest muleg av den dyrka og dyrkbare jorda vert verna for framtidige generasjonar.

Næringsutvikling på gardsbruk kan vere både tradisjonelt landbruk og såkalla nye næringar på bruka der ein nyttar arbeidskraft, areal og/eller bygningar til andre aktivitetar. For å sikre utviklingsmoglegheiter for dei som satsar i næringa må ein ta i vare nydyrkingspotensialet ved å verne om den dyrkbare jorda. På bruk som ikkje har husdyr kan det vere aktuelt å opne for endra bruk av ledige driftsbygningar. Mange av gardstuna ligg innanfor 100-meterbeltet frå sjøen. Naturleg fornying og utvikling av desse tuna må sikrast gjennom dispensasjon frå byggeforbodet. Dei beste skogsområda dvs. areal som er eigna for maskinell avvirking må sikrast for vidare intensivt skogbruk.

Strukturrasjonaliseringa i jordbruket fører til stor kapitaltrøng og auka behov for leigejord for dei som er att i næringa. Grunneigarar som ikkje driv aktivt jordbruk kan ha andre ynskje for arealbruken enn det aktive gardbrukarar har, og det kan oppstå interessekonfliktar. Det er då viktige at arealforvaltninga sikrar stabilitet og er føreseieleg. Næringa er avhengig av tryggleik innanfor gode rammer for å kunne gjere viktige framtidssval og prioriteringar. Den endra bruksstrukturen fører også til eit endra kulturlandskap.

Jordbruksareal nær tettbygde strok er under press og står i fare for å verte nedbygde, medan perifere og ringare areal lett kan gro att.

4.16.2 Natur, kulturlandskap og kulturminne

Natur, kulturlandskap og kulturminne er viktige ressursar for regional og lokal utvikling. Godt ivaretekne kulturminne og miljø er identitetsskapande og gjev opplevingsverdiar som kan vere med å styrke utviklinga i Volda. Slike element inngår ofte i aktive jordbruksareal og tilsyn og stell er ein del av den ordinære drifta.

Kulturlandskapet i Noreg gror raskt att dersom bruken opphøyrer eller vert redusert. I perioden 2001–2014 har den årlege tilveksten i Volda-skogen auka med 50 %, og har kome opp i 36.500 m³.

Eldre og mindre jordbruksareal som ligg i overgangen mellom større jordbruksareal og skog/utmark er mest utsette for å gro att. Desse jordbruksareala kan ha artar og naturtypar som står i fare for å forsvinne dersom desse kulturlandskapet gror til med skog. Denne tendensen gjer seg og gjeldande i Volda. Eit aktivt jordbruk med slått og beiting med ulike husdyr gjev aktive bygder og vakre landskap. Når areala vert haldne opne vert dei og meir attraktive for friluftsliv og bruk av ålmenta. Eit aktivt

jordbruk er den beste måten å hindre gjengroing av kulturlandskapet i Volda, og særleg er beiting gunstig for floraen og som motvekt til attgroing.

Ørsta og Volda kommunar er i gang med ei viltregistrering i kommunane. Registreringa skal mellom anna synleggjere viktige beiteområde, hekkeområde, hi og yngleområde for ulike artar.

Tapet av verneverdige kulturminne og kulturmiljø skal minimerast. Klima- og miljødepartementet har som mål at det innan 2020 skal ligge føre oversikter over verneverdige kulturminne og kulturmiljø for alle kommunane i Noreg. Desse planane skal fungera som grunnlag for å prioritere kva som skal takast vare på. Omlag 200 kommunar i Noreg har utarbeida slike kulturminneplanar av nyare dato. Volda kommune manglar ein slik kulturminneplan.

Regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi vart vedteken i fylkestinget 15. juni 2015. Den inneheld mellom anna ei liste over kulturminne og kulturmiljø i fylket som er vurdert til å vere av nasjonal eller regional verdi.

Kulturminne og kulturmiljø av nasjonal verdi i Volda:

- Austefjord kyrkje; kulturminne, kyrkjestad.
- Berkneset; kulturmiljø, krigsminnelokalitet.
- Botnen; fornminne, kulturmiljø, rituell-kultisk lokalitet.
- Dravlaus; gravrøyser, kulturmiljø, gravminne.
- Ekset; kulturmiljø, gårdstun.
- Halkjelsvik kyrkjestad; kulturmiljø.
- Hunnes; sengjabud, kulturminne, gardstun.
- Nedre Rotset; kulturmiljø, gardstun.
- Olavskjelde Kile; kulturminne, brønn/kjelde/vannpost.
- Oppgangssag, Bjørkedalen; kulturminne, sagbruk.
- Rotevatn, gravrøys; kulturminne.
- Skinnvika, gravrøyser; kulturmiljø.
- Skrivargarden, Skjerva; kulturminne, gardstun.
- Stabbur Eikrem; kulturminne, gardstun.
- Velsvik røykomnstove; kulturminne, gardstun.
- Volda kyrkje; kulturminne, kyrkjestad.
- Volda prestegard; kulturmiljø.

Kulturminne og kulturmiljø av regional verdi i Volda:

- Båtbygging i Bjørkedalen; kulturmiljø, verft.
- Dalsfjord gamle skule; kulturminne, undervisningsanlegg.
- Dalsfjord kyrkje, Dravlaus; kulturminne, kyrkjestad.
- Felden; kulturminne, rituell-kultisk lokalitet.
- Flatdalsetra, Bjørkedalen; kulturmiljø, seter.
- Gamlegymnaset; kulturmiljø, undervisningsanlegg.
- Gamlegymnastikken; kulturminne, undervisningsanlegg.

- Glimmerbrot, Osdalen; kulturmiljø, steinbrudd.
- Halkjelsvik tettstad; kulturmiljø, handelsplass.
- Kilsfjord kyrkje, Straumshamn; kulturminne, kyrkjestad.
- Korsfurtunet og Brunebuda; kulturmiljø, kulturinstitusjon.
- Kårstadbygget; kulturminne, undervisningsanlegg.
- Nothenge, Høydal; kulturminne, fiskevær-sjøbruksanlegg.
- Nøre Bjørkedal, smie; kulturminne, anna bygningslokalitet.
- Postvegen, Bjørkedalen; kulturmiljø, veganlegg.
- Rønestadbakk, Folkestad; kulturmiljø, gardstun.
- Skrivargarden, Rotset; kulturminne, gardstun.
- Skule Yksnøya; kulturminne, undervisningsanlegg.
- Steingarder i Vikebygda; kulturmiljø, gjerde/innhegning.
- Steinkorsen på Kile; kulturminne, bautasteinslokalitet.
- Stove Ulvestad, Lauvstad; kulturminne, gardstun.
- Storlida, Åmelfoten; kulturmiljø, seter.
- Volda Elektriske Mylne; kulturminne, mølle/kvernhus.
- Årsetøya, Austefjorden; kulturmiljø, gardstun.

Kjelder:

(Prop. 1 S (2014 – 2015))

(Regional delplan for kulturminne)

(Talet på kommunar med kulturminneplan)

4.16.3 Friluftsområde

Naturen i Volda gir eit unikt utgangspunkt for naturoppleving og friluftslivstilbod. Det er viktig å ta vare på viktige natur- og friluftsområde for framtidige generasjonar. Volda kommune har laga ein kommunedelplan for fysisk aktivitet og anlegg for idrett, friluftsliv og nærmiljø, som også inkluderar ein handlingsplan. Døme på satsingsområde i handlingsplanen er friområda ved Botnasanden, Elvadalen, Heltneelva, Kråkeneset (Lid), Åseneset (Mork/Ekset), Strandfjøra, Berkneset, Andaneset, skiløype Rotevassdalen og turveg rundt Rotevatnet (sjå også kap. 4.8.5 Friluftsliv). For å utvikle og ivareta areal for friluftslivet i Volda er det i tillegg behov for ein kartlegging og registrering av viktige friluftsområde.

Kjelder:

(Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder)

(Kommunedelplan for fysisk aktivitet og anlegg for idrett, friluftsliv og nærmiljø, 2014–18)

4.16.4 Kystsona

Til tross for mindre bygging i 100-meters beltet dei siste åra, minkar dei tilgjengelege areala i strandsona i Noreg. Særleg er presset stort i Sør-Noreg og nær byar og tettstadar. Også strandsona i Volda opplever press frå utbygging.

Kommunedelplan for kystsona 2003–2006 er eit godt styringsverktøy for arealbruk og ressursforvaltning i sjø og strandnære område i kommunen. Ein oppdatert plan for strandsona er viktig for rett forvaltning av desse areala.

4.16.5 Grøne lunger og grønstruktur

Grønstruktur er veven av store og små samanhengande, naturprega område i byar og tettstadar. Ein samanhengande grønstruktur er viktig for innbyggjaranes helse og levekår, og for å oppretthalde det biologiske mangfaldet. I byar og tettstadar bidreg grønstrukturen til å redusere klimautslepp, fange opp overflatevatn og hindre flaum. Samtidig bidreg grønne areal til å gjere byar og tettstader attraktive og hyggelege stader å bu og opphalde seg i.

Ved fortetting i Volda sentrum er det viktig å bevare uteareal med kvalitet. Gode grøntområde nyttast som uformelle møteplassar og bidreg til tettstadsliv. Ustelte grøntareal kan ha motsett verknad, og fungera som barrierar eller gje eit "skjemmande" inntrykk av tettstaden. Grønne areal i Volda tettstad treng jamn skjøtsel og vedlikehald for at dei skal kunne fungera som attraktive bruksareal for innbyggjarar og besøkande.

Grønne kilar, nærleikeplassar og anna grøntareal er ofte utsett for press. Grønne lunger og nærleikeplassar kan få redusert kvalitet ved at bygningar blir sett opp for tett inntil desse areala, eller ved vanskeleg tilgjengelege tilkomst. Andre stader blir grøntareala ikkje opparbeidd eller nedprioritert. Også i Volda finnst det døme på nedprioriterte og lite verdsette grøntområde. Eit eksempel er dei mange regulerte grønne snarvegane i bustadområdet på Klepp, som etter utbygging ikkje fungerer som snarvegar. Fleire av desse grønne kilane er bygd igjen eller privatisert.

Nærleikeplassar og grønne kilar i bustadområde er med på å auke butrivsel og fremje utandørsaktivitet. Snarvegar bind saman område og bidrar til å gjere det attraktivt og effektivt å bruke beina som framkomstmiddel. Snarvegar fungerer også ofte som trygge og trafikksikre ferdselsårer. Ei medviten haldning til leikeplassar, grønstruktur og snarvegar er likevel viktig å ta vare på i vidare arbeid med kommuneplanen.

Tettstadsanalysen for Volda sentrum pekar på at Volda ikkje er god nok på å ivareta koplinga mellom land og sjø. Ei kopling mellom desse elementa er identitetsskapande og kan bidra til å styrke Volda som tettstad. Dersom E39 blir flytta ut av sentrum kan det opne moglegheitene for ein betre kopling mellom land og vatn.

Kjelder:

(Kommunedelplan for kystsona i Volda kommune 2003–2006)
(Tettstadsanalyse Volda sentrum)

4.16.6 Gravplassar

I følgje gravferdsforskrifta er det kommunane som har ansvar for å syte for at det er tilstrekkeleg areal til gravplassar i kommunen. Det er behov for å utrede behov for gravplassar i kommuneplanarbeidet.

Kjelder:

(Gravferdsforskriften)

4.16.7 Massedeponi

Lagring av massar er ein utfordring i kommunen. Det er eit problem at fyllmassar blir dumpa på ulike plassar, og det er behov for å ta opp dette som eit tema i kommuneplanarbeidet.

5 Status og utfordringar – Volda kommune som organisasjon

5.1 Generelt

Under rådmannen er Volda kommune organisert i sju seksjonar og stabar, med kvar sine hovudansvarsområde som arbeider for å tilby innbyggerane i Volda gode tenester og gode bu-, arbeids- og levevilkår. Volda kommune har med andre ord ei viktig oppgåve som samfunnsutviklar og arbeider for å vere ei attraktiv kommune for dei som bur i Volda og for potensielle innflyttarar.

God kvalitet på tenester og andre tilbod er viktig for at Volda skal ha eit godt omdøme og for at Volda kommune sin rolle som samfunnsutviklar og tenesteytar heng i hop.

Dette føreset også gode system for bestillingar og rapportering mellom politisk og administrativt nivå, slik at politikarane sine prioriteringar samsvarar med kapasiteten i administrasjonen, og at politikarane ser effekten og konsekvensen av dei vedtaka og prioriteringane dei gjer. Politikarane må også organisere seg slik at kommunen vert styrt politisk på grunnlag av god kunnskap om dei faktiske forholda og at styringa er samlande og innretta mot langsiktige og forutsigbare mål.

5.2 Økonomi

Økonomiske nøkkeltal i Økonomiplan 2015–2018 viser at Volda kommune sin økonomi er risikoutsett med pressa drift og store investeringar. Ein sunn kommuneøkonomi bør ha eit positivt netto driftsresultat som er 1,75 % av driftsinntektene. Volda kommune må betre det økonomiske resultat for å nå dette målet. Høg lånegjeld (ca 60 % større enn hos samanliknbare kommunar) og auke i pensjonsutgifter, er faktorar som gjer det utfordrande å sikre ein sunn økonomi i kommunen.

Kommunen sine pålagde oppgåver har vakse raskare enn dei kommunale inntekta og statleg finansiering. Fleire lovpålagde oppgåver utan nok midlar medfører at kommunen aukar sannsynet for å "bryte" lov og forskrifter. Konsekvens av dette er ei forsterking av at statlege myndighetar aukar kontroll gjennom fleire tilsyn, med ofte svært detaljerte krav. Kommunen må rette seg etter dette og mister i realiteten meir og meir av eiga handlingsrom.

Med overføring av fleire oppgåver, fleire eldre, auka krav og forventningar frå innbyggerane forventar ein at behovet for tenesta auka i åra framover. Ein forventar ikkje at dei økonomiske ramma vert auka tilsvarande. Spørsmålet vert da kva tenestestruktur vil best møte utfordringane knytt til dette og korleis skal Volda oppretthalde dagens tenesteproduksjon og samstundes ha ein sunn økonomi?

5.3 Hovudutfordringar i organisasjonen

5.3.1 Leiing og strategisk utvikling

Det er avgjerande å skape rom for leiing og strategisk utvikling for å unngå at daglege enkeltsaker tek for mykje tid. Kommunen er ein stor organisasjon og ein viktig aktør i lokalsamfunnet. Strategisk leiing og utvikling må ha stort fokus hos rådmannen og den sentrale leiinga. I den nye administrative

strukturen er det lagt til rette for at leiinga kan arbeide meir strategisk med færre leiarar i rådmannen sitt leiarteam. Den daglege drifta skal ivaretakast innanfor sektorane gjennom trygge og sjølvstendige leiarar som kjenner måla og kva som vert forventa av dei.

5.3.2 Struktur

Administrasjonen er sektororganisert med stab-/støttetenester som yter støtte til sektorane. Sektorane er inndelt etter tenesteområde som høyrer i lag. Rådmannen si leiargruppe består av åtte medlemmer. Dette er innanfor ein gruppestorleik der det kan fungere som eit strategisk team. Sektorane er oppdelt i underliggjande nivå med eigne leiarar. Det vil vere tenleg å gjere ei evaluering av strukturen før 2020. Dersom Volda skal inngå i ei ny kommune frå 2020, så kan ein ta med seg erfaringane med evalueringa av organisasjonsstrukturen inn i prosessen med etablering av ny kommune. Dersom kommunereforma medfører at kommunane får nye oppgåver, så kan det få konsekvens for organiseringa av kommunen sin politiske og administrative organisasjon.

Kommunen har ein desentralisert tenestestruktur. Dette vert utfordra av inntektssystemet som ikkje finansierer ei slik organisering av tenesteytinga. Volda kommune er pressa på økonomi og har fått auka gjeld i samband med bygging av ny sentrumsskule og rehabilitering av bygg. Med stadig meir pressa økonomi, så vil den desentraliserte tenestestrukturen måtte vurderast opp mot ei samla prioritering av kvaliteten på tenestetilbodet.

5.3.3 Kapasitet

Mange lovpålagde oppgåver, krav både frå statleg hold og frå innbyggjarane, endra føresetnader og utviklingstrekk gjev daglege utfordringar til kommunen. Det er ei utfordring å tilpasse forventingane og oppgåvene til den menneskelege kapasiteten i organisasjonen. Kommunen har ein pressa økonomi. Trongt økonomisk handlingsrom fører også til at det vert eit større press på dei tilsette. Dei økonomiske rammene er heilt marginale, og det har vore kutta i ressursar dei seinare åra. I administrasjonen har dette ført til redusert kapasitet på sakshandsaming. Dette har gått seg utover kapasitet til strategisk utvikling og kulturarbeidet i kommunen.

Når kommunen ikkje har tilstrekkeleg utgreiingskapasitet til strategisk arbeid, så vert det lett at det vert den daglege drifta som får for sterkt fokus. Det er også ei utfordring at nivået på investeringsbudsjettet er større enn kapasiteten på planlegging og prosjektleiing. Dette gjer at det er svært utfordrande å halde framdrifta som er forventa i budsjett og økonomiplan på utbygging av bustadfelt, næringsområde, byggjeprojekt og infrastruktur.

Det er avgjerande viktig med god dialog og oversiktleg system som sikrar at politikarane gjer prioriteringar som er realistisk tilpassa kapasiteten for realisering. Går ein på akkord med dette kan det gå seg utover meistringskjensla hos dei tilsette og risikoen for slitasje og sjukefråver. Kapasiteten i administrasjonen heng også saman med godt arbeidsmiljø og full arbeidsstyrke ved høgt nærver. Volda kommune har vore gjennom store omstillingar dei siste åra. Dette kan ha vore ein medfaktor til at sjukefråveret i kommunen også har auka dei siste åra. Det er ein utfordring for kommunen å få ned sjukefråveret.

5.3.4 Kompetanse

Den demografiske utviklinga i det norske samfunnet viser at det vert fleire eldre i høve til tilgangen på arbeidskraft. Det vil verte konkurrans om arbeidskrafta. Kommunesektoren vil få store utfordringar med å rekruttere arbeidskraft. Det er særleg i omsorgssektoren og skulen utfordringane kan verte størst.

Volda kommune må arbeide med arbeidsgjevarpolitikken for å posisjonere seg som attraktiv arbeidsgjevar med sikte på å rekruttere framtidig arbeidskraft. Eit ledd i dette er også medviten satsing på kompetanseutvikling hos dei som allereie er tilsett i kommunen.

Tilflytting til Volda, folkevekst innanfor arbeidsdyktig alder, innbyggjarar med utdanning, både høg og lav, er moment som vil betre rekrutteringsgrunnlaget i kommunen.

5.3.5 Innovasjon

Press på økonomiske ressursar, endringar i behov og forventingar til kommunal tenester vil utfordre nye løysingar. Det vert stadig viktigare å leggje til rette for at administrasjonen kan prøve ut nye idear. Det er eit stort potensial i nettverksbygging mellom administrasjonen som tenesteytar, brukarane, næringslivet og forskingsmiljø. Det er viktig at kommunestyret etterspør innovasjon og har takhøgde for risikoleiing. Den sterke orienteringa mot kontroll og tilsyn som generert gjennom statlege prioriteringar bør tonast ned for å frigjere ressursar og energi for innovasjon og lokal verdiskaping.

Den digitale utviklinga vil utfordre kommunen på å digitalisere tenester for å rasjonalisere tenesteproduksjonen og organisere meir tilpassa og fleksible løysingar for brukarane.

5.3.6 Medverknad og forventningar til tenestetilbodet.

Dei siste åra har det også kome større krav til individuell tilpassing av offentlege tenester, brukarmedverknad og auka krav til kommunal service, informasjon og openheit. Openheit og auka brukarmedverknad har også gitt innbyggjarane auka forventningar til offentlege tenester. Ei utfordring for kommunen er å legge opp til brukarmedverknad som kan gje utslag i eit større brukaransvar og ikkje berre auka krav som vert forventa innfridd.

Ei stor utfordring i høve lokaldemokrati og samhandling mellom innbyggjarar/brukarar og kommunen er at kommunen skal ivareta ein heilskap, medan innbyggjarane gjerne legg engasjement i, og dannar pressgrupper i enkelt saker. I denne samheng vert det ofte at dei "sterke" i samfunnet overdøyyver andre grupper i samfunnet, som til dømes barn og andre med få ressursar.

Vi opplever auka etterspurnad innan mange av tenesteområda og avdelingane treng å vurdere kapasiteten i høve til økonomi og framtidige behov for tenesteyting til innbyggjarane i Volda kommune. Ei utfordring er å samsvare kommunen sine tenester med forventningar frå innbyggjarane. Det er behov for eintydig kommunalpolitikk, realistiske forventningar frå innbyggjarane samt ein kommune som leverer gode tenester.

Det er eit auke i skiljet mellom "dei vellukka" og dei som "fell utanfor samfunnet". Dette medfører auka kompleksitet i tenestetilbodet til kommunen. Det er ei utfordring er å gi individuelle tilbod til

innbyggjarar med særleg behov og komplekse problemstillingar som grip over fleire sektorar. Til dømes utsette barn og unge, unge som ikkje fullfører grunntdanning, flyktningar, folk med psykiske lidningar, fattige, folk med rusproblem osv.

På den andre sida har Volda mange innbyggjarar som er ressurssterke og høgt utdanna. Desse har høgt forventningsnivå til kvalitet på offentlege tenestar, forventningar om spennande og utfordrande jobbar, der ein er i stadig utvikling, eit variert fritids- kultur- og idrettstilbod samt høge krav til bumiljø og bustad.

5.3.7 Kommunereform

I komande kommuneplanperiode går vi inn i ei kommunereform. Det er i dag ope kva som vil skje med Volda i denne prosessen. Dersom det skal gjennomførast ei kommunesamanslåing, så vil det verte ein svært omfattande prosess der det vil vere viktig å ha avklart mål og ambisjonar. Gjennomføring av kommunesamanslåing vil i seg sjølv vere ein innovasjonsprosess.

Dersom Volda kommune skal inngå i ein ny og større kommune, så vil det medføre ein svært stor gjennomføringsprosess. Informasjon og involvering av dei tilsette vil vere ein kritisk suksessfaktor. Kommunestyret og den administrative toppleiinga må vere medviten om ansvaret for ein arbeidsgjevarpolitikk for å realisere ei vellykka kommunesamanslåing.

Kommunereforma er først og fremst ein politisk prosess. Dette vil vere ein prosess som vil utfordre politisk leiarskap for å få med seg folket i ei ny retning, og der det er viktig å vere tydeleg på behov, utfordringar og målsetting.

6 Kvalitetar og utfordringar

I dette kapittelet er det forsøkt å samle dei kvalitetane og utfordringane som er nevnt tidlegare i dokumentet. Lista er ikkje fullstendig, men peikar på mange viktige moment.

I eit utviklingsperspektiv er det viktig at Volda kommune er bevisst sine kvalitetar, og arbeidar for å behalde, styrke og framheve desse kvalitetane. Volda kan med sine sterke sider bidra til å løfte regionen saman med dei andre kommunane og deira sterke sider. I tillegg er det viktig å definere eksisterande og forventade utfordringar i kommunen, og å møte desse utfordringane på ein best mogleg måte.

6.1 Kvalitetar

- Befolkningsvekst i kommunen.
- Høg innvandring knytt til utdanning.
- Høgskulen i Volda er den største høgskulen i fylket (fleste studentar og ansatte, og høgast grad av vitskapeleg produksjon). Studentane er mellom anna viktig for kulturliv, handel og omdømmebygging for Volda.
- Fortettingspotensial i Volda sentrum.
- Volda er, saman med Ørsta, eit viktig regionalt knutepunkt.
- Godt samarbeid med Ørsta (interkommunalt samarbeid).

- Låg arbeidsløyse.
- Mange høgt utdanna.
- Mange offentlege arbeidsplassar, mange miljø med mykje kompetanse (sjukehus, offentlig tenesteyting, høgskule, Møreforskning, næringsliv). Volda er eit godt supplement til nabokommunane (industri, maritim verksmed og mannsdominerande arbeidsmarknad).
- Mindre påverka av konjunktursvingingar.
- Høg nyetableringsgrad.
- Landbruket ei viktig næring.
- Produktivt skogareal.

- Naturen gir eit unikt utgangspunkt for naturoppleving og friluftslivstilbod.
- Høgt aktivitetsnivå i kulturlivet.
- Bibliotek i nye lokale og med høge besøkstal.
- Mange og gode førebyggjande og helseframande tiltak i kommunen.
- Pionerkommune innan folkehelse.
- Mange og aktive lag, organisasjonar og frivillige.
- Naturen gir eit unikt utgangspunkt for naturopplevingar.
- Volda tettstad har relativt varierte idrettstilbod og fleire gode idrettsanlegg.
- Svangerskap og barselomsorga har god kvalitet.
- Alle som søker får barnehageplass.
- Aktivt ungdomsråd.
- I forhold til innbyggartalet har Volda færre som treng sosialhjelp og som er uføretrygda samanlikna med Møre og Romsdal og landet elles.

- Volda kjem godt ut i folkehelseprofilen.
- Urbane kvalitetar i sentrum av Volda, gåavstandar mellom mange målpunkt. Eit godt utgangspunkt for tettstadsutvikling.
- Gode kommunikasjonslinjer. Trafikalt knutepunkt. Flyplass.

6.2 utfordringar

- Fleire eldre.
 - Låge fødselstal.
 - Fråflytting frå bygdene.
 - Mange innvandrarak med flyktningbakgrunn. For dårleg utnytting av innvandrarak som ressursar i lokalmiljøet. Innvandrarak busett i Volda står i større grad utafor arbeidslivet enn i nabokommunane. Sikre god integrering av innvandrarakane.
 - For å sikre ei framtidig folketalsauke: legge til rette for at dei som kjem flyttande til Volda vert verande og at fleire finn kommunen attraktiv å busette seg i.
 - Jobbe for at unge som flyttar ut kjem tilbake etter ferdig utdanning, og at unge som studerar på høgskulen blir verande i kommunen/fylket.
 - Få kvinner per menn.
 - Fleire einpersonhushald enn tidlegare.
 - Fleire barn som bor med ein av foreldra.
 - Behov for fleire kommunale bustadar og fornying av eksisterande bustadmasse. Omsorsbustadar.
 - Auke i brukarak under 67 år som mottek pleie- og omsorgstenester.
 - Konkurransen på leigemarknaden er stor.
 - Sikre nok bustadareal, spesielt i tilknytting til sentrumsområda.
 - Sikre eit konkurransedyktig prisnivå på bustader og tomter i sentrum.
 - Tilpasse utviklinga etter forventna klimaendringar.
-
- Jobbe for å utvikle Ørsta-Volda som eit regionalt knutepunkt.
 - Godt samarbeid mellom kompetansearbeidsplassane (sjukehuset, høgskulen, Møreforskning, kommunen, næringsliv med fleire) vil vere ein styrke for Volda.
 - Kamp om "dei kloke hovuda". utfordring å rekruttere arbeidskraft. Få fleire tilflyttarak og studentar til å bli værande i Volda og få unge voldingar til å flytte heim etter ferdig utdanning.
 - Volda har ein arbeidsmarknad som kvinner tradisjonelt finn meir attraktivt. Dette gjer Volda eit konkurransefortrinn og bør vidareutviklast.
 - Talet på aktive gardsbruk går ned. Landbruksnæringa er ein av grunnpilarane for busetnaden på bygdene. Det er viktig å ta vare både på miljøet og kunnskapsbasen som næringsutøvarane utgjer og produksjonspotensialet som ligg i arealressursane og bygningsmassen. Dette gjeld både som inntektsgrunnlag og som grunnlag for matproduksjon.
 - Sikre rasjonell skogsdrift (skogsvegnettet mm.).
-
- Sikre eit breitt kulturtilbod.

- Oppretthalde idrettstilbod til dei som ikkje har interesse eller talent til å drive med idrett på høgt nivå (lågterskeltilbod for ungdom og vaksne).
 - Voldahallen trenger oppgradering.
 - Psykisk helse: Ungdom i Volda slit meir no enn tidlegare.
 - Helsestasjonslokala i sentrum er ikkje optimale for brukarane.
 - Dei kommunale barnehagane har behov for renovering.
 - Det er ein auke i barn, både i barnehagane og i skulane, som har behov for ekstra hjelp på grunn av nedsett funksjonsevne.
 - Kunne tilby skulebarn gode fysiske rammer både med omsyn til skulebygga og dei fysiske tilhøve knytt til uteområda og anlegg for fysisk aktivitet i skulen.
 - Naudsynt å utvide kapasitet og sikre areal til skuler. utfordring å kunne tilby gode fysiske rammer for skulebarn i sentrum. Forventa press på kapasiteten på sentrumsskulane.
 - Volda kommune disponerer ikkje eige basseng til symje- og livbergingsopplæring for elevane i Volda sentrum.
 - Gymnastikksalane som brukast av Volda ungdomsskule og Øyra skule har for liten kapasitet.
-
- Legge til rette for at barn og unge har eit sunt kosthald og er i fysisk aktivitet i kvardagen. Setter krav mellom anna til utbygging av gang- og sykkelvegar.
 - Sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deira helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid.
 - Innafor barnevern, sosialhjelp og tenester i helse og omsorg er det ei auke i tal mottakarar av støtte/hjelp. Med forventa vekst av eldre i Volda vil ein få auka press på desse tenestene.
 - Utfordrande å møte behov innanfor barnevern, sosialhjelp og tenester i helse og omsorg med dagens kompetanse og rekrutteringsmuligheiter.
 - Færre som gjennomfører vidaregåande skule.
 - Finne tilrettelagde arbeidsplassar til dei med nedsett arbeidsevne.
 - Store sosiale skilnadar knytt til helse.
 - Sikre nok og riktig plass/lokale til utviding av helsetenester (legesenter, forsterka sjukeheim, rehabilitering, andre helsetenester).
 - Lidningar, sjukdomar og plager ein forventar vil prege folkehelsebildet i Volda i tida framover: psykiske lidningar, livsstilsrelaterte sjukdomar, overvekt og fedme, muskel- og skjelettlidningar, kreft, demens.
 - For lite utbygde tenester innan rus og psykiatri. Bør byggast ut.
 - Fleire barn og unge har overvekt og fedme i Volda enn gjennomsnittet i Noreg.
 - Mykje av kommunens eksisterande bygningsmasse og anlegg er ikkje universelt utforma. Kommunen har ingen eigen plan eller retningslinjer for universell utforming.
-
- Pressa areal i Volda tettstad, Mork-Furene og til dels langs kystsona. Behov for næringsstomter, bustadareal, areal til skule, kultur, idrettsformål med vidare
 - Jordbruksareal nær tettbygde strok er under press og står i fare for å verte nedbygde, medan perifere og ringare areal lett kan gro att.
 - Behalde grønne lungjer og grønstrukturen i Volda tettstad.
 - Sikre viktige ferdselsårer for mjuke trafikantar i tettbygde strøk.
 - Lite sykkeltrafikk, potensiale for meir.

- Ein kan i framtida vente auka nedbør, meir ekstremver, havnivåstigning og andre gradvise endringar som vil få store konsekvensar for helseforhold, jordbruk, fiskeri, samferdsel, bygg, anlegg og naturmangfald.
- Volda kommune sin økonomi er risikoutsett med pressa drift og store investeringar. Venter at behovet for teneste vil auke i åra framover.
- Stram økonomi går ut over mellom anna kapasitet til strategisk utvikling og kulturarbeid. Auka press på dei tilsette. Utfordrande å halde forventa framdrift på utbygging av bustadfelt, næringsområde, byggjeprojekt og infrastruktur.
- Kommunen skal ivareta ein heilskap. Av og til kan det vere utfordrande at dei "sterke" i samfunnet overdøyver andre grupper, som til dømes barn og andre med få ressursar.
- Det er eit auke i skiljet mellom "dei vellukka" og dei som "fell utanfor samfunnet". Dette medfører auka kompleksitet i tenestetilbodet.
- Mange ressurssterke innbyggjarar med høge forventningar til kvalitet på offentlege tenestar, jobbmoglegheiter, fritids-, kultur- og idrettstilbod samt høge krav til bumiljø og bustad.
- Gjennomføring av kommunereforma.

6.2.1 Andre utredningar

Parallelt med kommuneplanarbeidet er det sett i gang anna arbeid som vil kome til nytte i kommuneplanarbeidet:

- Hovudplan for vassforsyning
- Utviklingsplan Volda sentrum
- Viltkartlegging

Andre planar/informasjon/utredningar som kan verte aktuelle å lage:

- Kartlegging og verdsetting av friluftsområde
- Kloakkrammeplan
- Kulturminneplan
- Støyregistrering langs hovudvegane (Forurensingslova)
- Utarbeiding av fagrapport om kjerneområde landbruk
- Utrede behov for gravplassar
- Oversikt leikeplassar i Volda kommune
- Barnetråkk/syssel- gangvegregistrering

7 Veggen vidare – planprogrammet

I miljøverndepartementets vegleiar "Kommuneplanprosessen" står det at "Planprogrammets hovedoppgave er å tydeliggjøre og avklare hva som skal behandles i kommuneplanen. Videre er det viktig å få avklart hvilke tema man skal konsentrere seg om i den aktuelle revideringen av kommuneplanen. Dette gjelder både lokalpolitisk, i forhold til sentrale myndigheter og allmennheten" (Miljøverndepartementet, 2012, s. 18).

Det er eit mål å bruke planprogrammet til å definere og avgrense omfanget av samfunnsdelen og arealdelen, slik at kommunen kan gjennomføre revisjonen innafor rimelig ressurs- og tidsbruk. Planprogrammet bør vere eit tydelig og avgrensa program, som er realistisk å gjennomføre. For å få til dette bør planprogrammet for Volda kommune innehalde 5–10 strategiske satsingsfelt eller hovudtema, som kommuneplanarbeidet skal konsentrera seg om. Dette utfordringsnotatet er eit viktig bakgrunnsdokument for å diskutera kva som skal vere hovudtema i planen.

7.1 Tema i planstrategien

Planstrategien for Volda kommune, vedteken i kommunestyret 29. november 2012, fokuserte på følgjande hovudtema:

- **Økonomi** Økonomiske rammer, berekraftig utvikling
- **Areal** Sentrumsutvikling, næringsareal, variert busetnad og bustadtomter, klyngeutvikling på bygdene
- **Tenester** Kvalitet, leiing og struktur, kapasitet, samordning, rekruttering, behalde arbeidskraft
- **Volda i regionen** Regionalt funksjonsknutepunkt, samferdsel, komplementær arbeidsmarknad, vertskommune, kompetanse- og kultursenter, samarbeid og samhandling
- **Helse** "Helse i alt vi gjer", førebyggjande arbeid og innsats retta mot alle alderstrinn, særleg dei yngre aldersgrupper.
- **Omdøme** Framsnakke Volda, livskvalitet, trivsel, kultur, idrett, friluftsliv.

I tillegg vart samfunnsikkerheit og beredskap i kommunen framheva som eit viktig tema.

I arbeidet med planprogrammet må det tas stilling til om desse tema framleis er relevante og om dei også skal vere hovudtema i vidare kommuneplanarbeid.

7.2 Innspel frå administrasjonen

På bakgrunn av kvalitetar og utfordringar beskrive i kapittel 4: Status og utfordringar, meiner administrasjonen det bør fokuseras på følgjande hovudtema framover:

Tenester

Fokus på økonomisk handlingsrom og prioritering av kommunale oppgåver med sikte på tilfredsstillande dekningsgrad og standard på dei kommunale velferdstenestene. Sterkare kopling mellom kommuneplan, budsjett og økonomiplan og arbeidsoppgåver. Sjå samanhengen mellom politiske vedtak og administrativ kapasitet. Sjå samheng mellom demografisk utvikling/folketalsutvikling, sosial utvikling med vidare og tenestebehov.

Kompetanseutvikling, rekruttering, behalde arbeidskraft og redusere sjukefråvær. Skape kultur for innovasjon gjennom samarbeid med omgjevnadene. Sentrale signal om behov for omstilling og effektivisering vil utfordre nye måtar å drive dagens og framtidige tenester, og det kan aktualisere behovet for å gjere tenester lettare tilgjengelege samtidig som tenestemottakaren opptreir meir sjølvstendig, gjennom mellom anna digitalisering.

Forventa auka press på kommunale tenester, særleg innanfor samansette brukarbehov, barnevern, rus, psykiatri og demens.

Eventuelle nye oppgåver gjennom kommunereforma kan utløyse ny organisering, eventuelt kommunestruktur og økonomisk usikkerheit med omsyn til finansiering av tenestene.

Berekraftig forvaltning og utvikling av bygningsmassen; organisering og prioritering av nye tiltak, forvaltning, drift og vedlikehald.

Attraktivitet

- Folk: Befolkningsvekst. Rekruttering. Integrering og inkludering. Kompetanse. God og variert tilgang på bustadar og tomter, særleg i sentrumsområdet og Volda tettstad. Gode oppvekstvilkår. Infrastruktur. Universell utforming.
- Næring: Legge til rette for næringsareal og -tomter. Utvikle sentrumsområde med forankring i lokal identitet og tilhøyrse. Verdiskaping. Landbruk. Arbeidsplassvekst. Skape arena for å kople ulike kompetansmiljø for å utløyse vekst og verdiskaping innanfor for både tradisjonelle og utradisjonelle næringar kopla til ulike næringsmiljø i og utanfor regionen. Klima og miljø.
- Trivsel: Bustadattraktivitet. Barn og unge. Fritidstilbod. Kultur, idrett, friluftsliv, folkehelse. Frivillig sektor.

Volda i regionen

Styrke Volda som eit regionalt funksjonsknutepunkt. Styrke og ta vare på Voldas kultur- og naturverdiar. Styrke og ta vare på kompetansen i Volda. Vere aktiv i StudiebygdA.

Strategi for å utvikle byfunksjonar i Volda saman med Ørsta for å verte rekna som den 4. byen i fylket.

Trekkje ut synergjar gjennom aktivt interkommunalt og regionalt samarbeid. Trekkje ut synergjar frå kommunereformprosessen.

Omdøme. Godt omdømme er ein premiss for samfunnsutvikling. Framsnakke Volda.

Volda sentrum

Utvikle Volda sentrum til ein attraktiv stad for studentar, barn, handlande, næringsdrivande, unge vaksne, osb. Fortetting. Utfordringar knytt til parkering og anna infrastruktur. Mjuke trafikantar. Livet mellom bygningane.

Arbeide vidare med sentrumsprosjektet "Mellom bygningane i Volda" og realisering av tiltak.

Busetting

Arealpresset er størst i tettstaden Volda, medan folketalet på bygdene går jamt nedover. Strategi for busetting.

Attraktive bumiljø. Varierte bustadar. Kva type bustadar kvar? Tiltrekkingsstrategiar.

Folkehelse

"Helse i alt vi gjer." Førebyggjande arbeid og innsats retta mot alle alderstrinn, særleg satsing på barn og ungdom og gode oppvekst- og læringsvilkår.

Førebyggjande arbeid for å redusere behovet for sjukeheims plass og lengre sjukehusopphald.

Legge til rette for fysisk aktivitet i kvardagen (sykkeltrafikk, gangtrafikk, idrett, friluftsliv, lågterskeltilbod). Innbyggjaranes livskvalitet (mellom anna trivsel, kultur, idrett, friluftsliv).

Klima og miljø

Naturen er ein ressurs som må takast vare på.

Gjennomføre tiltak for å betre miljøet og redusere klimagassutslipp.

Bærekraftig arealbruk. Naturmangfald. Energiøkonomisering av bygningsmassen. Småkraftverk. Avfall. Miljøvenleg transport. Kollektivtrafikk, sykkel, gange.

Samfunnstryggleik

Ras, flaum, stormflod, forureining og trafikkulykker er klassifisert som tema med høg risiko.

Kommunen må kunne handtere eventuelle kriser og katastrofer.

Grunna klimaendringar kan Volda kommune forvente auka nedbør, meir ekstremver, havnivåstigning og andre endringar i framtida.

8 Kjelder

Artsdatabanken. (u.d.). Hentet fra <http://artskart.artsdatabanken.no/FaneKart.aspx>

Avinor: trafikkstatistikk. (u.d.). Hentet fra <https://avinor.no/konsern/om-oss/trafikkstatistikk/#!trafikkstatistikk-6221>

Bustadsosial handlingsplan 2010–2014 Volda kommune. (u.d.). Henta frå <http://www.volda.kommune.no/Handlers/fh.ashx?Mid1=18&Fillid=467>

(2015). *Byregionen Volda-Ørsta. Utfordringar og moglegheiter for regional utvikling og attraktivitet.* Møreforskning Telemarksforskning.

Cappelen Damm: Mål og visjoner. (u.d.). Hentet fra <https://merkur3.cappelendamm.no/c406203/merkurmodul/vis.html?tid=406220>

Distriktssenteret – Byregionprogrammet. (u.d.). Henta frå <http://distriktssenteret.no/byregionprogrammet/>

Felles barnevern for Hareid, Ulsetin, Volda og Ørsta. (u.d.). Henta frå <http://www.hareid.kommune.no/nyhende/felles-barnevern-for-hareid-ulstein-volda-og-orsta.aspx>

Folkehelseloven. (u.d.). Henta frå <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-29>

Folkehelsemeldinga – God helse felles ansvar. St.34 (2012-2013). (u.d.). Henta frå <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/meld-st-34-20122013/id723818/?docId=STM201220130034000DDDEPIS&ch=1&q=>

Folkehelseprofil 2014 Volda. (u.d.). Henta frå <http://khp.fhi.no/PDFVindu.aspx?Nr=1519&sp=2&PDFaar=2014>

Folkehelse rapporten 2014. (u.d.). Henta frå <http://www.fhi.no/publikasjoner-og-haandboker/folkehelse rapporten>

Forskrift om kommunens helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten. (u.d.). Henta frå <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2003-04-03-450>

Fylkesplan for Møre og Romsdal 2013–2016. (u.d.). Henta frå <http://mrfylke.no/Tenesteomraade/Plan-og-analyse/Regional-planlegging/Fylkesplan>

Fylkesstatistikk Møre og Romsdal 2014. (u.d.). Henta frå <http://mrfylke.no/Tenesteomraade/Plan-og-analyse/Statistikk-og-analyser/Fylkesstatistikk>

God Helse partnerskapet. (u.d.). Henta frå <http://mrfylke.no/Tenesteomraade/Kultur-og-folkehelse/Folkehelse-fysisk-aktivitet/God-Helse-partnerskapet>

- God oversikt – en føresetnad for god folkehelse. En veileder til arbeidet med oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer.* (u.d.). Henta frå <https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/50/God-oversikt-en-forutsetning-for-god-folkehelse-IS-2110.pdf>
- Gravferdsforskriften.* (u.d.). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1997-01-10-16>
- Grimsrud, G. M., & Giskeødegård, M. F. (2014). *Kjønnsperspektiv på rekruttering av innbyggjarar.* Møreforsking og Høgskulen i Volda. Henta frå <http://www.hivolda.no/neted/services/file/?hash=14023552d96b0e96c5578322d13e7fb0>
- Gythfeldt, K., & Heggen, K. (2012). *Er høgskolene regionale kvalifiseringsinstitusjoner?* Høgskolen i Oslo og Akershus. Henta frå <http://www.hioa.no/Om-HiOA/SPS/filer-sps/arbeidsnotater/Er-hoegskolene-regionale-kvalifiseringsinstitusjoner>
- Handelsanalyse for Ørsta-Volda.* (u.d.). Henta frå http://www.orsta.kommune.no/getfile.aspx/document/epcx_id/1157/epdd_id/1840
- Helse- og omsorgstenesteloven.* (u.d.). Henta frå <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-30>
- Helse- og omsorgstjenesteloven.* (u.d.). Henta frå <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-30>
- Helsedirektoratet; kommunehelseprofiler.* (u.d.). Henta frå <http://khs.fhi.no>
- hivolda.no.* (u.d.). Henta frå <http://www.hivolda.no/>
- Hoppid.no.* (u.d.). Hentet fra <http://mrfylke.no/Tenestekomraade/Regional-og-naeringsutvikling/hoppid.no>
- Hovudnett for sykkel i ørsta og volda.* (u.d.). Hentet fra http://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCEQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.orstakart.no%2Findex.php%2Fdokument%2Fdoc_download%2F16-sykelstrategi-orsta-og-volda-kommune&ei=UFTkVJ2IFMX4ywOD-4CYBw&usq=AFQjCNHekf3mBtAfdwjr9qImQdrNqSBtJA
- Høgskulen i Volda: Campusutviklingsprosjektet.* (u.d.). Hentet fra <http://www.hivolda.no/hivolda/om-hogskulen/utval-ved-hvo/campusutviklingsprosjektet>
- Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder.* (u.d.). Hentet fra <http://www.miljodirektoratet.no/Documents/publikasjoner/M98/M98.pdf>
- Kommunedelplan for fysisk aktivitet og anlegg for idrett, friluftsliv og nærmiljø, 2014–18.* (u.d.). Hentet fra <http://webhotel2.gisline.no/GisLinePlanarkiv/1519/2014001/dokumenter/KDP%20Fysisk%20aktivitet%20og%20anlegg%20for%20idrett%20,friluftsliv%20og%20nærmiljøtiltak%202014%20-%202018.pdf>

Kommunedelplan for idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv 2014-2018. (u.d.). Henta frå
<http://webhotel2.gisline.no/GisLinePlanarkiv/1519/2014001/dokumenter/KDP%20Fysisk%20aktivitet%20og%20anlegg%20for%20idrett%20,friluftsliv%20og%20nærmiljøtiltak%202014%20-%2018.pdf>

Kommunedelplan for kystsona i Volda kommune 2003–2006. (u.d.). Henta frå
<http://213.239.114.94/Modules/article.aspx?ObjectType=Article&Article.ID=2402&Category.ID=1528>

Kommunehelse statistikkbank. (u.d.). Henta frå
<http://www.fhi.no/helsestatistikk/statistikkbanker/kommunehelse>

Kommunestatistikk Volda 2014. (u.d.). Henta frå <http://mrfylke.no/Tenesteomraade/Plan-og-analyse/Statistikk-og-analyser/Kommunestatistikk>

Kreftregisteret. (u.d.). Henta frå <http://www.kreftregisteret.no/>

Kultur- og fritidstilbod for alle? Kulturpendlarar, fritidspendlarar og andre kulturbrukarar i Møre og Romsdal. (u.d.). Henta frå
<http://www.moreforsk.no/publikasjoner/rapporter/samfunn/kultur--og-fritidstilbod-for-alle-kulturpendlarar-fritidspendlarar-og-andre-kulturbrukarar-i-more-og-romsdal/1075/782/>

Lov om barneverntjenester. (u.d.). Henta frå <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>

LUK-rapporten "Strategiar for regionalt knutepunkt i Furene/Hovdebygda". (u.d.). Henta frå
https://www.orsta.kommune.no/getfile.aspx/document/epcx_id/1157/epdd_id/1928

Miljødirektoratet. (u.d.). *Enorm helsegevinst ved aktiv transport.* Hentet fra
<http://www.miljodirektoratet.no/no/Nyheter/Nyheter/2014/September-2014/Helsegevinsten-ved-aktiv-transport-er-enorm/>

miljøstatus.no. (u.d.). Henta frå <http://www.miljostatus.no/>

Miljøverndepartementet. (2012). *Kommuneplanprosessen.*

Møre og Romsdal fylkeskommune: Regional delplan for klima og energi. (u.d.). Hentet fra
<http://mrfylke.no/Politikk/Politiske-organ/Miljoeutvalet/Regional-delplan-for-klima-og-energi-er-lagt-ut-paa-hoeyring>

Nasjonal transportplan 2014-2023. (u.d.). Hentet fra
<https://www.regjeringen.no/contentassets/e6e7684b5d54473dadeeb7c599ff68b8/no/pdfs/stm201220130026000dddpdfs.pdf>

Nasjonal transportplan 2014–2023. (u.d.). Hentet fra
<https://www.regjeringen.no/contentassets/e6e7684b5d54473dadeeb7c599ff68b8/no/pdfs/stm201220130026000dddpdfs.pdf>

- Nasjonale forventingar til regional og kommunal planlegging.* (u.d.). Henta frå
<https://www.regjeringen.no/contentassets/60874174655646bba23d60d3e472d501/t-1497.pdf>
- Naturindeks for Norge 2010.* (u.d.). Henta frå
<http://www.miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/Publikasjoner-fra-DirNat/DN-utredninger/Naturindeks-for-Norge-2010/>
- NAV. (u.d.). Hentet fra <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Om+NAV/Organisering+av+NAV>
- NAV: Legemeldt sykefravær 2005–2014.* (u.d.). Henta frå
<https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Statistikk/Sykefravar+-+statistikk/Tabeller/Legemeldt+sykefrav%C3%A6r+i+prosent+2+kvartal+2005-2014.+Totalt%2C+alder+og+kj%C3%B8nn..391461.cms>
- NAV: Utviklingen på arbeidsmarkedet.* (u.d.). Henta frå
<https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/Analyser/Arbeid+og+velferd/Arbeid+og+velferd/Utviklingen+p%C3%A5+arbeidsmarkedet.355576.cms>
- NIVI Rapport 2013:3 Status for interkommunalt samarbeid i Møre og Romsdal.* (u.d.). Hentet fra
http://www.nivianalyse.no/images/NIVI_rapportarkiv/2013/NIVI_rapport_2013_3_Status_for_interkommunalt_samarbeid_i_More_og_Romsdal.pdf
- NOU 2011:3 Kompetansearbeidsplasser - drivkraft for vekst i hele landet.* (u.d.). Hentet fra
<https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/nou-2011-3/id635173/>
- Nygaard, T. V. (2015). *Attraktivitetsanalyse Ørsta og Volda.*
nykommune.no. (u.d.). *Kommunal- og moderniseringsdepartementet.* Henta frå
<http://www.nykommune.no/>
- Omsorgsplan 2014-2017.* (u.d.). Henta frå
<http://www.volda.kommune.no/Handlers/fh.ashx?MIId=18&FillId=278>
- Oversikt over helsetilstand og påverknadsfaktorer i Volda kommune.* (u.d.). Hentet fra
<http://www.volda.kommune.no/artikkel.aspx?MIId=5&AIId=1605>
- Plan- og bygningsloven.* (u.d.). Henta frå <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-29>
- Prop. 1 S (2014 – 2015).* (u.d.). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/Prop-1-S-2014--2015/id2005434/>
- Rapport: Barns vekst i Norge 2008-2010-2012. Høyde, vekt og livvidde blant 3.klassinger.* (2014).
Henta frå
http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=239&trg=Content_6503&Main_6157=6246:0:25,5498&MainContent_6246=6503:0:25,5508&Content_6503=6259:111468:25,5508:0:6250:1:::0:0
- Rapport: Utviklingen i norsk kosthold.* (u.d.). Henta frå
<https://helsedirektoratet.no/publikasjoner/utviklingen-i-norsk-kosthold>

- Regional delplan for attraktive byar og tettstader.* (u.d.). Hentet fra <http://mrfylke.no/Tenestoomraade/Plan-og-analyse/Regional-planlegging/Regionale-delplanar/Regional-delplan-for-attraktive-byar-og-tettstader>
- Regional delplan for kulturminne.* (u.d.). Hentet fra <https://mrfylke.no/Tenestoomraade/Plan-og-analyse/Regional-planlegging/Regionale-delplanar/Regional-delplan-for-kulturminne>
- Regional planstrategi 2012-2016.* (u.d.). Henta frå <http://mrfylke.no/Tenestoomraade/Plan-og-analyse/Regional-planlegging/Regional-planstrategi>
- Regionale utviklingstrekk Møre og Romsdal.* (u.d.). Henta frå http://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fmrfylke.no%2Fcontent%2Fdownload%2F59960%2F374584%2Ffile%2FRegionale%2Butviklingstrekk.pdf&ei=UZzhVJ_ZCsP4ywObiICYCQ&usg=AFQjCNGtrdbsHNTfeJM3EfVD3xKj0cueQw&bvm=bv
- Regjeringen: Oppdragsbrev til statlige utdanningsinstitusjoner.* (u.d.). Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/uh/brev/strukturemeldingen_oppdagsbrev_til_statlige_utdanningsinstitusjoner.pdf
- Risiko- og sårbarhetsanalyse for fjellskred i Møre og Romsdal.* (u.d.). Hentet fra <http://www.fylkesmannen.no/Documents/Dokument%20FMMR/Samfunnstryggleik%20og%20beredskap/53.1.%20ROS/Fylkesros%20fjellskred%202011.pdf?epslanguage=nn>
- Skulestaden Volda.* (u.d.). Hentet fra https://lokalhistoriewiki.no/index.php/Skulestaden_Volda
- Sosial ulikhet i helse (Høgskolen i Oslo og Akershus).* (2014). Henta frå <http://www.hioa.no/Forskning-og-utvikling/Hva-forsker-HiOA-paa/Forskning-og-utvikling-ved-Fakultet-for-samfunnsfag/Sosialforsk/Sosiale-ulikheter-i-helse/Rapportene>
- Sosial ulikhet i helse: En norsk kunnskapsoversikt.* (u.d.). Hentet fra <http://www.hioa.no/Forskning-og-utvikling/Hva-forsker-HiOA-paa/Forskning-og-utvikling-ved-Fakultet-for-samfunnsfag/Sosialforsk/Sosiale-ulikheter-i-helse/Sammendragsrapport>
- SSB. (2011). *Privathusholdninger og personer i privathusholdninger.* Henta frå <http://www.ssb.no/familie/tab-2011-04-07-04.html>
- SSB. (2012). *Folkemengd, etter kjønn, alder og kommune.* Henta frå <http://www.ssb.no/a/kortnavn/folkemengde/arkiv/tab-2012-02-23-16.html>
- SSB. (2012). *Innvandrere etter innvandringsgrunn.* Henta frå www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvgrunn/aar/2012-08-30#content
- SSB. (2014). *Nøkkeltall for offentlig sektor.* Henta frå <http://www.ssb.no/offentlig-sektor/nokkeltall>
- SSB. (2014). *Økonomiske analyser.* Henta frå http://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/oa/_attachment/209620?_ts=14a1040b5e0

SSB. (u.d.). *Idrett og friluftsliv, leveårsundersøkelsen 2011*. Henta frå <http://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/fritid/hvert-3-aar/2011-12-19>

SSB. (u.d.). *Kulturstatistikk 2010*. Henta frå <http://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/kulturstatistikk-2010>

SSB tabell 03321. (u.d.). Sysselsatte per 4. kvartal, etter arbeidssteds- og bostedskommune. Pendlingsstrømmer (K).

SSB tabell 04317. (u.d.). Folkemengde, etter grunnkrets (G).

SSB tabell 05456. (u.d.). Avfall og renovasjon.

SSB tabell 05940. (u.d.). Byggeareal. Boliger og bruksareal til bolig, etter bygningstype (K).

SSB tabell 06035. (u.d.). Selveierboliger. Gjennomsnittlig kvadratmeterpris og antall omsetninger (K).

SSB tabell 06070. (u.d.). Privathusholdninger, etter husholdningstype (K) (B).

SSB tabell 06079. (u.d.). Privathusholdninger og personer i privathusholdninger, etter husholdningsstørrelse (prosent) (K) (B).

SSB tabell 06265. (u.d.). Boliger, etter bygningstype (K) .

SSB tabell 06913. (u.d.). Folkemengde 1. januar og endringer i kalenderåret (K).

SSB tabell 06969. (u.d.). Brukarar av pleie- og omsorgstenester.

SSB tabell 07110. (u.d.). Innvandrere, etter landbakgrunn (verdensdel) og kjønn (K) .

SSB tabell 07115. (u.d.). Registrerte helt arbeidsledige innvandrere og deltakere på tiltak 15-74 år, i prosent av arbeidsstyrken eller bosatte, etter landbakgrunn (verdensregion) og bostedskommune/-fylke (K).

SSB tabell 07285. (u.d.). Sysselsatte innvandrere 15-74 år, etter kjønn, bosted og landbakgrunn (K).

SSB tabell 07459. (u.d.). Folkemengde, etter kjønn og ettårig alder.

SSB tabell 08915. (u.d.). Fullførte utdanninger ved universiteter og høyskoler i Norge, etter kjønn, nivå og skoleslag. Antall og prosent .

SSB tabell 09337. (u.d.). Gjennomstrømning i videregående opplæring, etter kjønn og fullføringsgrad.

SSB tabell 09588. (u.d.). Alle flyttinger til/fra hele landet, fylker og kommuner (K).

SSB tabell 09799. (u.d.). Beboede boliger, etter bygningstype, bruksareal og type eierskap (K) (B).

SSB tabell 09817. (u.d.). Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter innvandringskategori, landbakgrunn og andel av befolkningen (K).

SSB tabell 10209. (u.d.). SSB tabell 10209: Personer drept eller skadd i veitrafikkulykker.

SSB tabell 10213. (u.d.). Framskrevet folkemengde etter kjønn og alder, i 9 alternativer (K) (B).

SSB tabell 10593. (u.d.). Registrerte arbeidsledige 15-74 år, etter kjønn. (prosent) (K) .

SSB tabell 10594. (u.d.). Registrerte arbeidsledige 15-74 år, etter kjønn (K).

SSB: Arbeidsledighet. (u.d.). Henta frå <http://www.ssb.no/>

Statistikk og oversikt over helsetilstand og påverknadsfaktorar (Volda kommune). (u.d.). Hentet fra <http://www.volda.kommune.no/artikkel.aspx?MId1=5&AId=1606>

Statusrapport God helse 2013 Møre og Romsdal fylkeskommune. (u.d.). Henta frå <http://mrfylke.no/content/download/203279/1514371/file/Statusrapport+God+Helse+2013.pdf>

Statusrapport: Oversikt over helsetilstand og påverknadsfaktorar i Volda 2014. (u.d.). Henta frå <http://www.volda.kommune.no/Handlers/fh.ashx?MId1=5&FillId=1631>

Studentsamskipnaden. (u.d.). Henta frå <http://www.studentsamskipnaden.no/default.asp?menu=122&page=201>

StudiebygdA. (u.d.). Hentet fra <http://studiebygda.no/om-studiebygda>

Sunne kommuner. (u.d.). Hentet fra <http://sunnekommuner.no/>

Sunnmøre i framtida – Foresight prosess 2010. (u.d.). Henta frå <http://www.alesund.kommune.no/fakta-om-alesund/styrende-planer/fag-og-handlingsplaner/3968-sunnmore-i-framtida-foresight-prosess-2010-sluttrapportering>

Sunnmøre Kulturnæringshage. (u.d.). Hentet fra <http://www.sknh.no/>

Sykkelvennlig arbeidsplass. (u.d.). Hentet fra <http://sykkelbyentrondheim.no/2014/05/vil-gjore-hverdagen-lettere-for-jobbsyktlistene/>

Talet på kommunar med kulturminneplan. (u.d.). Hentet fra <http://www.miljostatus.no/miljomal/Mal-og-nokkeltall/Kulturminner/tap-kulturminner-minimaliseres/Talet-pa-kommunar-med-kommunedelplan-for-kulturminne-og-kulturmiljo/Talet-pa-kommunar/>

Temp 2011. (u.d.). Henta frå <https://www.sbm.no/default.aspx?menu=310&id=1555>

Tettstadsanalyse Volda sentrum. (u.d.). Henta frå <http://www.volda.kommune.no/Handlers/fh.ashx?MId1=5&FillId=272>

Tønnesen, M., Syse, A., & Aase, K. N. (2014). *Befolkningsframskrivinger 2014-2100: Hovedresultater.* Henta frå Økonomiske analyser: http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/194974?_ts=1483a294018

Ung i Volda og Ørsta 2003-2013. (u.d.). Henta frå <http://www.hivolda.no/hivolda/forskning-og-utvikling/publisering/hvos-skriftseriar/notat/2014?lang=nyn>

Ung på Sunnmøre 2013. (u.d.). Henta frå

<http://www.hivolda.no/neted/services/file/?hash=9c7db895aee533b64aceaf6d108d015f>

ungdata.no. (u.d.). Henta frå <http://www.ungdata.no/id/27318.0>

Veiledning til forskrift om kommunal beredskapsplikt. (u.d.). Hentet fra

http://www.dsb.no/Global/Publikasjoner/2012/Veiledning/veiledning_forskrift_kommunal_beredskapsplikt.pdf

Volda kommune Kommuneplan 1996-2008. (u.d.).

Volda Næringsforum. (u.d.). Hentet fra <http://voldaforum.no/>

Volda og Ørsta Reinhaldsverk. (u.d.). Hentet fra <http://www.vor.no/>

Volda VGS. (u.d.). Hentet fra <http://www.volda.vgs.no/VoldaVGS/Om-skulen>

Volda vidaregåande skule. (u.d.). Hentet fra <http://www.volda.vgs.no/VoldaVGS/Om-skulen>

Årsbudsjett 2015 – Økonomiplan 2015–2018 Volda kommune. (u.d.). Henta frå

<http://www.volda.kommune.no/Handlers/fh.ashx?FillId=1643&nomobile=true>